

7.69
ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

✠ 1904 ✠

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ: 1898

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΑΝΑΤΡΟΦΗ - ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ - ΓΡΑΜΜΑΤΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ
ΚΑΛΑΙ ΤΕΧΝΑΙ - ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

ΕΤΟΣ Ζ. ³ - 1904

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ
ΓΕΩΡ. ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ
ΜΙΧ. Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

1905

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

1904

ΤΟΜΟΣ Α΄.

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1898

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΡΟΣΙΝΗΣ

ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΤΗΣ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΣ

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ Ι. ΣΑΛΙΒΕΡΟΥ

1905

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ: 1898

Ἡ Ἐθνικὴ Ἀγωγή μεταρρυθμισθεῖσα ἀπὸ 1ης Ἰανουαρίου 1904 ἐκδίδεται εἰς μηνιαία τεύχη ἐκ 48 σελίδων ἕκαστον.

Ἡ συνδρομὴ αὐτῆς, ἑτησίαι καὶ προπληρωτέα, ἀρχεται ἀπὸ τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου καὶ εἶνε:

Διὰ τὸ Ἐσωτερικὸν Δραχμὰς 6.

Διὰ τὸ Ἐξωτερικὸν Φρ. χρ. 25.

Αἱ συνδρομαὶ ἀποστέλλονται πρὸς τὸν κ. Μ. Σαλίβερον ἐκδότην καὶ διαχειριστὴν τοῦ περιοδικοῦ.

Οὐδεὶς ἐγγράφεται συνδρομητῆς, οὐδ' ἀποστέλλεται τὸ περιοδικὸν πρὶν ἢ πληρωθῇ ἡ συνδρομὴ.

Πᾶν ὅ,τι ἀφορᾷ μόνον εἰς τὴν σύνταξιν τῆς «Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς» ἀπευθύνεται πρὸς τὸν κ. Γεώργιον Δροσίνην, ἐδὸς Διδότου ἀριθ. 24.

Αγορά 164/1931

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΡΘΡΑ, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ, ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ

Ἰδρυσις Συμβουλίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ Γεωργίου Δροσίνου.....	2
Ἡ Ἐκπαίδευσις ἐν Ἐπιανήσῳ (1356—1864) — Μέρους Πρῶτον ὑπὸ Σ. Δὲ Βιάζη.....	6
Ἡ Διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας ὑπὸ Élisée Reclus.....	24
Ἡ Σωματικὴ Ἀγωγή τῶν Παίδων. — Μέρους Πρῶτον ὑπὸ Dr A. Jaquet.....	31
Ἡ Σωματικὴ Ἀγωγή τῶν Παίδων. — Μέρους Δεύτερον ὑπὸ Dr A. Jaquet.....	49
Ἡ Ἐκπαίδευσις ἐν Ἐπιανήσῳ (1356—1864). — Μέρους Δεύτερον ὑπὸ Σ. Δὲ Βιάζη.....	60
Ἡ Φαντασία ἐν τῇ Ζωγραφικῇ ὑπὸ Β. Μιχαήλ.....	81
Ἡ μετάφρασις ἐν τῇ Μέσῃ Ἐκπαιδεύσει ὑπὸ Γεωργίου Κ. Γρατσιάτου.....	97
Ἡ Σωματικὴ Ἀγωγή τῶν παιδῶν. — Μέρους Τρίτον ὑπὸ Dr A. Jaquet.....	116
Ἰον Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον. — Παιδαγωγικὴ μὀρφωσις τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως (Α'), εἰσήγησις ὑπὸ Νικολάου Δ. Καπετανάκη.....	125
Ἡ βελίωσις τῶν διδακτικῶν βιβλίων ὑπὸ Χαράλαμπος Κυριακάτου.....	145
Παιδαγωγικὴ μὀρφωσις τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως (Β'), εἰσήγησις ὑπὸ Ν. Καπετανάκη.....	166
Ἡ γυναικεία ἀγωγή ὑπὸ Δ. Βικέλα.....	175

Μέση Ἐκπαίδευσις ὑπὸ Μ. Δ. Βολονάκη	186
Περὶ ὑποχρεωτικῆς ἔκπαιδύσεως ὑπὸ Κ. Δ. Τοπάλη	191
Περὶ μεταρρυθμίσεως τοῦ προγράμματος τῶν Παρθεναγωγείων ὑπὸ Ἑλένης Γ. Μπονκουβάλα	205
Περὶ ὀργανώσεως συστήματος τεχνικῆς προπαιδύσεως καὶ διδασκαλίας συμπληρωτικῆς τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου διὰ τοὺς παῖδας τοῦ λαοῦ τοὺς μέλλοντας νὰ ἐπιδοθῶσιν εἰς βιομηχανικὰ ἐπαγγέλματα ὑπὸ Παλαιολόγου Γεωργίου	213
Γυναικεία ἀγωγή. — Ἀνακοίνωσις ἐκ Σμύρνης ὑπὸ Ἰω. Ε. Διαμαντοπούλου	217
Ἡ στέφρις τοῦ Κοραῆ ὑπὸ Γ. Ν. Ζολώια	230
Εἰσηγητικὴ ἔκθεσις ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Α' Τμήματι (Δημοτικῆς Ἐκπαιδύσεως) τοῦ Ἰου ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου. — Μέρος Πρῶτον ὑπὸ Θεμ. Γ. Μιχαλοπούλου	241
Αἱ ἀτέλειαι τῆς παρ' ἡμῖν ἔκπαιδύσεως τῶν ἀθλητῶν ὑπὸ Χ. Μ. Παλαμά	255
Περὶ Παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν Διδασκάλων τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Γεωργίου Κ. Γρατσιάτου	267
Ἡ Διάδοσις τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Γ. Α. Μπονκουβάλα	273
Περὶ Γυναικείας ἀγωγῆς ὑπὸ Πολυξένης Αοϊζιάδος	287
Ἡ γυναικεία ἀγωγή καὶ ἡ μεταρρυθμίσις τοῦ προγράμματος τῶν Παρθεναγωγείων ὑπὸ Ἑλένης Χρήστου	295
Ἡ εὐρύτερα διάδοσις τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Π. Γ. Λιβαδά	303
Τεχνικὴ καὶ ἐπαγγελματικὴ ἔκπαιδευσις ὑπὸ Μιχαήλ Δ. Βολονάκη	313
Περὶ Στοιχειώδους ἔκπαιδύσεως ὑπὸ Α. Βαλάση	318
Περὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως τοῦ προσωπικοῦ τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Π. Π. Οἰκονόμου	325
Τὰ διδακτικὰ ὄργανα τῶν Σχολείων	329

Εἰσηγητικὴ ἔκθεσις ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Α' τμήματι — (Δημοτικῆς ἔκπαιδύσεως — τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἑλληνικοῦ Συνεδρίου). — Μέρος Δεύτερον ὑπὸ Θεμ. Γ. Μιχαλοπούλου	337
Ἡ ἔκπαιδευσις τῶν ἀγραμμάτων ὑπὸ Δημ. Αουκοπούλου	352
Σκέψεις περὶ Μέσης Ἐκπαιδύσεως. — Μέρος Πρῶτον Σημασία τῆς κλασικῆς Παιδύσεως παρ' ἡμῖν. — Μέρος Δεύτερον. Ὑποδείξεις τροποποιήσεών τινων ὑπὸ Γ. Τσιικοπούλου	357
Περὶ τῆς στοιχειώδους παιδύσεως παρ' ἀγρόταις	377
Περὶ τεχνικῆς προπαιδύσεως ἐν τῷ Δημοτικῷ Σχολείῳ ὑπὸ Ε. Παπασωτηρίου	380
Ἡ ἔκπαιδευσις ἐν Ἑπιτανήσῳ (1886 — 1864). — κεφάλαιον Β' Μέρος Α' ὑπὸ Σπ. Δε Βιάζη	387
Περὶ τῆς εὐρύτερας διαδόσεως τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Δ. Π. Κουβελά	422
Μέσα συντελοῦντα πρὸς διάδοσιν τῆς Στοιχειώδους Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Ε. Κ. Σβορώνου	426
Ἡ Ἐξίς ὑπὸ Π. Α. Παναγοπούλου	431
Ἐλάττωσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀγραμμάτων ὑπὸ Κυρίλλου Κ. Παυλίδου	434
Στοιχειώδης Ἐκπαιδευσις ὑπὸ Γ. Ν. Βαῖνοπούλου	440
Μέσα πρὸς διάδοσιν τῆς Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Γ. Ε. Στεφαννάκη	450
Περὶ τεχνικῆς ἐπαγγελματικῆς προπαιδύσεως (Α') ὑπὸ Γ. Α. Γιαβάση	454
Εἰσηγητικὴ ἔκθεσις ἀναγνωσθεῖσα ἐν τῷ Α' Τμήματι — (Δημοτικῆς Ἐκπαιδύσεως τοῦ ἐν Ἀθήναις Ἰου Ἑλληνικοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συνεδρίου ὑπὸ Θεμ. Γ. Μιχαλοπούλου	481
Περὶ διδασκαλίας μόνης τῆς καθ' ἡμᾶς Ἑλληνικῆς ἐν ταῖς τρισὶ τάξεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ Σχολείου ὑπὸ Δ. Βενετοκλέους	499
Περὶ Μέσης Ἐκπαιδύσεως ὑπὸ Εὐριπίδου Σεκιάρη	501
Περὶ τεχνικῆς Ἐπαγγελματικῆς προπαιδύσεως (Β') ὑπὸ Γ. Α. Γιαβάση	510
Περὶ τοῦ καταλληλοτέρου προγράμματος διὰ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ Ἑλληνικὰ Σχολεῖα τῶν ἀρρένων ὑπὸ Κ. Εὐαγγελίδου	518

Περὶ τῆς Παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ <i>I. Βογιατζίδου</i>	523
Ἡ παιδαγωγικὴ μόρφωσις τοῦ Διδακτικοῦ προσωπικοῦ τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων ὑπὸ <i>Γ. Παπασωτηρίου</i>	531
Περὶ παιδαγωγικῆς μορφώσεως τῶν λειτουργῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ὑπὸ <i>N. I. Βαϊνοπούλου</i>	534
Ἡ μεταρρύθμισις τῶν Σχολικῶν προγραμμάτων ὑπὸ <i>Γεωργ. Δημητριάδου</i>	540
Ἡ Μεγάλη τοῦ Γένους Σχολή. — Σύντομος ἱστορικὴ ἔκθεσις	545
Τὸ Διδακτικὸν προσωπικὸν τῆς <i>M. Ἐκπαιδεύσεως</i> ὑπὸ <i>I. Βλαχαβιόλου</i>	557

ΧΡΟΝΙΚΑ

Χρονικὰ τοῦ Μηνός. — Ζητήματα καὶ συμβάντα. — Ἡ θεμελίωσις τοῦ <i>Μαρσαλείου Διδασκαλείου</i>	38
Τὰ ἑκπαιδευτικὰ νομοσχέδια	39
Τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον καὶ ἡ Σχολικὴ Ἐκθεσις	45
Ἡ Ἐκπαιδευσις ἀνὰ τὴν Ὑφήλιον. — Γερμανία. — Γαλλία. — Ἀγγλία. — Ἑλβετία. — Ἰταλία. — Βέλγιον. — Ρωσία. — Ἡνωμένα Πολιτεῖαι. — Ἰαπωνία	47
Χρονικὰ τοῦ μηνός. — Ζητήματα καὶ συμβάντα. — Τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον καὶ ἡ Σχολικὴ Ἐκθεσις	88
Σύλλογος πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων	89
Ἡ Ἐθνικὴ Κατήχησις	91
Ἰδρυσις Σχολῆς τῆς Γαλλικῆς γλώσσης ἐν Ἀθήναις	91
Ἡ Ἐκπαιδευσις ἀνὰ τὴν Ὑφήλιον. — Γερμανία. — Γαλλία. — Ἀδριατικά. — Αἴγυπτος. — Ἀμερικὴ	93
Νέα Βιβλία	94
Ξένα περιοδικὰ	95

Χρονικὰ τοῦ μηνός. — Ζητήματα καὶ Συμβάντα. — Τὸ πρόγραμμα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου	143
Ἡ Σχολικὴ Ἐκθεσις	144
Χρονικὰ τοῦ μηνός. — Ζητήματα καὶ συμβάντα. — Προκήρυξις ἑκπαιδευτικῶν διαγωνισμάτων	336
Χρονικὰ τοῦ τριμήνου. — Ζητήματα καὶ συμβάντα. — Ἐργασίαι βιβλίων. — Βράβευσις Συλλόγου	477
Νέα Βιβλία	477

ΕΘΝΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Διὰ τοῦ παρόντος τεύχους ἡ «Ἐθνικὴ Ἀγωγή» ἐγκαινίζει νέαν περίοδον μετὰ πενταετῆ βίον, μεταρρυθμίζουσα καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐκδόσεως καὶ ριζικώτερον τὰ τῆς συντάξεως αὐτῆς.

Ἰδρυθεῖσα τὴν ἐπαύριον πολεμικῆς ἀτυχίας, ὡς πρόγραμμα αὐτῆς ἔταξε τὴν διὰ τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ λαοῦ ἐθνικὴν ἀνάπλασιν.

Τὸ πρόγραμμα τοῦτο ἐτέθησεν ἀπαρεγκλίτως κατὰ τὴν πενταετῆ σταδιοδρομίαν, καθὰ μαρτυροῦσιν αἱ δυσχίλιαὶ σελίδες τῶν πέντε ὀγκωδῶν τόμων τῆς, τῶν ἀποτελούντων ἀληθῆ παιδαγωγικὴν ἐγκυκλοπαιδεῖαν καὶ ταμεῖον παντοίων ἐκλεκτῶν δημοσιευμάτων σκοποῦντων τὴν ἐξύψωσιν τοῦ φρονήματος, τὴν μόρφωσιν τοῦ ἤθους, τῶν πλουτισμῶν τῶν γνώσεων.

Ἀνακόπτουσα ἐπὶ στιγμὴν τὸ βῆμα εἰς τὴν ἀνωφερῆ ἀτραπὸν, ἦν μετὰ κόπου μὲν ἀλλὰ καὶ πίστεως ἀκλονήτου ἀνέρχεται, στρέφει πρὸς τὰ ὀπίσω τὸ βλέμμα καὶ βλέπει χαίρουσα ὅτι πολλαχοῦ, ὅθεν διήλθε πρότερον διὰ χέρσου καὶ ἀρχιμηρᾶς γῆς, ἀρχεται νῦν χλοάζων τοῦ βρύου ὁ χνοῦς, θαλαρᾶς ἐαρινῆς βλαστήσεως προάγγελος.

Καὶ ἡ παρήγορος αὕτη ἀνασκοπὴ ἐνισχύει ἔτι μᾶλλον τὸ στερεὸν αὐτῆς βῆμα πρὸς τὴν ὑψηλὴν τῆς τελειότητος κορυφὴν.

Ἐξ εὐτυχοῦς δὲ συγκυρίας ἡ νέα τῆς «Ἐθνικῆς Ἀγωγῆς» περίοδος συμπίπτει ἀκριβῶς μετὰ δύο γεγονότων σημαντικῶν διὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἐκπαίδευσιν, συμπίπτει ἀφ' ἑνὸς μετὰ τῆς συγκλήσεως τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου καὶ ἐξ ἄλλου μετὰ τῆς ὑποβολῆς ριζικῶν ἐκπαιδευτικῶν μεταρρυθμίσεων εἰς τὴν ψῆφον τοῦ νομοθετικοῦ σώματος.

Οὕτω παρέχεται εἰς αὐτὴν ἀφορμὴ εὐρυτέρας καὶ θετικωτέρας δράσεως. Πρὸς ταύτην δ' ἐλπίζει ὅτι θὰ ἔχη συμπράκτορας τοὺς ἀπανταχοῦ λειτουργοὺς τῆς Ἑλληνικῆς Παιδείας.

ΙΔΡΥΣΙΣ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Ἄγνων ὅποιά τινα εἶνε τὰ ἐν τῇ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας καταρτιζόμενα νομοσχέδια καὶ κατὰ πόσον ταῦτα μεταρρυθμίζουσιν ἐπὶ τὸ σκοπιμότερον τὰ τῆς Δημοτικῆς καὶ τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως. Αἱ ἔφημεριδές ὁμιλοῦσι περὶ μονοπωλίου τῶν διδακτικῶν βιβλίων, περὶ καταργήσεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, περὶ μεταβολῶν τοῦ ἐν ἰσχύϊ νόμου τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀλλὰ κατὰ τρόπον τόσον ἀσαφῆ καὶ ἀόριστον, ὥστε δὲν δύναται τις νὰ σχηματίσῃ ἀκριθεῖς ἰδέαν περὶ τῆς τελουμένης ἐργασίας. Ὅπως δὴποτε οἱ ἐν τῇ Ὑπουργείῳ ἐργάζονται, καὶ τοῦτο εἶνε εὐχάριστον κατόπιν τῆς πλήρους ἀποτελεσματώσεως, ἥτις, ἐπικρατήσασα ἐπὶ διατίαν ἑλλην, ἤρχισε ν' ἀναδίδῃ μολυσματικὰς ἀναθυμιάσεις ἐπικινδύνους διὰ τὴν Ἐκπαίδευσιν.

Ἄλλ' ἐκπλήττομαι μὴ βλέπων μεταξὺ τῶν ἀναγραφόμενων μεταρρυθμιστικῶν σχεδίων τὴν σύστασιν τοῦ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἐπείγοντος Συμβουλίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως, τὸ ὅποιον θὰ ἦτο ἀκριθῶς ἐνδεδειγμένον, ὅπως μελετήσῃ τὰς ἀνάγκας τῆς ἑλλης Ἐκπαιδεύσεως καὶ καταρτίσῃ πλήρες σύστημα ἐπὶ τὰ βελτίω μεταρρυθμίσεως τῶν καθ' ἕκαστα βαθμηδὸν καὶ κατὰ μέθοδον καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ παραχρῆμα.

Δὲν γνωρίζω ἂν καὶ ἄλλα Κράτη στεροῦνται τοιοῦτου κεντρικοῦ Συμβουλίου ἐδρεύοντος ἐν τῇ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἀλλὰ βεβαίως δὲν εἶνε τὰ μᾶλλον ἀξιωματικὰ οὐδὲ τὰ πλέον προηγμένα εἰς τὴν Ἐκπαίδευσιν. Σκοπὸς τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κυρίως θὰ εἶνε ἡ διαρκῆς ἐποπτεία τῆς σχολικῆς λειτουργίας καθ' ἑλοὺς αὐτῆς τοὺς βαθμοὺς ὑπὸ ἑμίλου ἀνδρῶν ἐξ ἐπαγγέλματος παιδαγωγῶν ἢ ἐιδικώτερον ἀσχολουμένων εἰς ἐν ἀπὸ τὰ ἀπαρτίζοντα τὴν Ἀγωγὴν καὶ τὴν Διδασκαλίαν ποικίλα στοιχεῖα, καὶ ἡ περὶ βελτιώσεως ἐνδεδεχῆς μέριμνα. Ἀλλὰ παρ' ἡμῖν θὰ εἶχε καὶ τὴν πρόσθετον ἀποστολὴν νὰ χειραφετήσῃ τελείως τὴν Ἐκπαίδευσιν ἀπὸ τῶν ἐπιδράσεων τῆς πολιτικῆς καὶ νὰ παγιώσῃ τὰ θεμέλια αὐτῆς, ἅτινα συγκλονοῦσιν ἐκάστοτε αἱ κυβερνητικαὶ μεταβολαὶ αἱ συνεπάγουσαι καὶ μεταβολὰς τοῦ διοικουμένου τὴν Ἐκπαίδευσιν ἀνωτέρου προσωπικοῦ τῆς κεντρικῆς ὑπηρεσίας.

Γνωρίζω ὅτι σχέδια ἐγένοντο ὑπὸ τριῶν ὑπουργῶν, τῶν κ.κ. Εὐταξία, Στάη καὶ Ρώμα, περὶ ἰδρύσεως εἰδους Συμβουλίου μόνης τῆς Μέσης

Ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλὰ διὰ τῶν διαφόρων ἐκείνων σχεδίων δὲν ὠρίζοντο, ὡς φρονῶ, τὰ τοῦ Συμβουλίου κατὰ τρόπον ἄξιον πρὸς τὴν ὑπερτάτην αὐτοῦ ἀποστολὴν. Ἐν τούτοις ὁ τρόπος τοῦ καταρτισμοῦ τοιοῦτου Συμβουλίου οὕτως, ὥστε ἀληθῶς νὰ εἶνε ἄξιον τοῦ προσρισμοῦ του, δὲν φαίνεται δυσχερῆς.

Νομίζω ὅτι τὰ μέλη αὐτοῦ ἠδύοντο νὰ διαιρεθῶσιν εἰς δύο τάξεις, τακτικὰ καὶ ἔκτακτα ἢ πάρεδρα. Τὸν πυρῆνα θ' ἀπετέλουσαν τὰ τακτικὰ μέλη, στενότερον συνδεδεμένα πρὸς τὰ τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκπαιδεύσεως καὶ μείζονα ἔχοντα τὴν ἐπιβολὴν. Μετὰ τούτων θὰ συνῆδρευον τὰ ἔκτακτα μέλη, εἰσφέροντα ἕκαστον τὰς εἰδικὰς αὐτοῦ γνώσεις καὶ τὴν πείραν ἐπὶ τῶν γενικωτέρων ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων.

Ὡς τακτικὰ μέλη νομίζω ὅτι θὰ ἦσαν ἐνδεδειγμένοι, ὁ ἐν τῇ Πανεπιστημίῳ καθηγητῆς τῆς Παιδαγωγικῆς, εἰς καθηγητῆς ἐκ τοῦ Φιλοσοφικοῦ τμήματος τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς καὶ εἰς ἐκ τοῦ Φυσικομαθηματικοῦ, εἰς καθηγητῆς τῆς Θεολογίας, ὁ διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου Ἀθηνῶν, ὁ διευθυντῆς τοῦ Πρακτικοῦ Λυκείου, ὁ ἀρχαιότερος τῶν ἐν Ἀθήναις γυμνασιάρχων, ἦτοι ἐν ἑλλῶ ἑπτὰ. Ὡς ἔκτακτα δὲ ἢ πάρεδρα μέλη, εἰς καθηγητῆς τῆς Ἰατρικῆς Σχολῆς ἐκ τῶν διδασκόντων ὕγιεινῆς, εἰς καθηγητῆς τῆς Νομικῆς Σχολῆς, ὁ καθηγητῆς τῶν ἀνωτέρων παιδαγωγικῶν μαθημάτων εἰς τὸ Ἀρσάκειον διδασκαλεῖον, εἰς καθηγητῆς τῆς ἐν Ἀθήναις δημοσίας Ἐμπορικῆς Σχολῆς διδάσκων εἰδικὰ ἔμπορικά μαθήματα, δύο καθηγηταὶ τοῦ Πολυτεχνείου, ὧν ὁ εἰς καλλιτέχνης καὶ ὁ ἄλλος ἀρχιτέκτων, ὁ διευθυντῆς τοῦ Ὁδείου, ὁ διευθυντῆς τοῦ Γεωργικοῦ Σταθμοῦ Ἀθηνῶν, ὁ διευθυντῆς τοῦ Κεντρικοῦ Γυμναστηρίου, ἦτοι ἐν ἑλλῶ ἑννέα.

Ἡ ἐκλογή τῶν αἰρετῶν μελῶν ἠδύνατο νὰ γίνηται κατὰ τριετίαν, τῶν μὲν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ὑπὸ τῶν οἰκείων Σχολῶν, τῶν δὲ τοῦ Πολυτεχνείου καὶ τῆς Ἐμπορικῆς Σχολῆς ὑπὸ τῶν οἰκείων συλλόγων τῶν καθηγητῶν. Τὰ λοιπὰ μέλη θὰ ἦσαν μόνιμα.

Τῶν γενικῶν συνεδριάσεων τοῦ Συμβουλίου θὰ μετείχον, ἂνευ δικαιώματος ψήφου, ὁ γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Ὑπουργείου καὶ οἱ τμηματάρχαι τῆς Μέσης καὶ τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ὡς ἐπίσης καὶ ὁ νομικὸς σύμβουλος τοῦ Ὑπουργείου.

Πρόεδρος τοῦ Συμβουλίου θὰ ἦτο ὁ Ὑπουργὸς καὶ ἀντιπρόεδρος, διευθύνων τὸ γραφεῖον καὶ τὴν ἑλλην ἐσωτερικὴν ὑπηρεσίαν, ἀντικαθιστῶν δὲ κατὰ τὰς συνεδριάσεις καὶ τὸν Ὑπουργὸν κωλυόμενον, ὁ ἀρχαιότερος τῶν τριῶν καθηγητῶν τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς.

Τὸ μόνιμον γραφεῖον τοῦ συμβουλίου θ' ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἑνα γραμματέα α'. τάξεως, ἑνα γραφέα καὶ ἑνα κλητῆρα. Τὸ γραφεῖον τοῦτο σκοπὸν θὰ εἶχε νὰ συγκεντρῶνῃ πάντα τὰ στοιχεῖα, τὰ σχετιζόμενα

πρὸς τὰ ἔργα τοῦ Συμβουλίου. Πρὸς τοῦτο θὰ διατήρει: εἰδικὴν παιδαγωγικὴν βιβλιοθήκην καὶ ἀρχειὸν πληροφοριῶν.

Ποῖα δὲ θὰ ἦσαν κυρίως τοῦ Συμβουλίου τὰ ἔργα;

α') Ἡ μέριμνα περὶ καταρτισμοῦ συστηματικῶν σχολικῶν ἀπογραφῶν καὶ ἡ ἔρευνα τῶν συναφῶν πρὸς τὴν μαθητικὴν φοίτησιν.

β') Ἡ οὐ μόνον ἀπὸ παιδαγωγικῆς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κοινωνικῆς καὶ υγιεινῆς ἀπόψεως ἐξέτασις τῶν σχολικῶν προγραμμάτων καὶ τῆς ἐν γένει διαίτης τῶν μαθητῶν.

γ') Ἡ κρίσις ἐπὶ τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ ὀργάνων.

δ') Ἡ γνωμοδότησις περὶ διορισμοῦ, μεταθέσεως καὶ ἀπολύσεως τῶν λειτουργῶν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.

ε') Ἡ μελέτη παντὸς ἄλλου ζητήματος ὑποβαλλομένου ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ, ὡς πρὸς τὸ ὅποιον δὲν ἤθελε κρίνει ἐκυτὸ ἀναρμόδιον τὸ Συμβούλιον.

Αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου καλὸν θὰ ἦτο νὰ ἐρισθῆ ἔτι λαμβάνονται δι' ἀπολύτου πλειοψηφίας τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν μελῶν αὐτοῦ, ὅσος δὴποτε καὶ ἂν εἴνε ὁ ἀριθμὸς τῶν παρόντων. Τοῦτου μὴ κατορθουμένου καὶ μετ' ἐπανάληψιν τῆς ψηφοφορίας, θὰ ἀναβάλληται διὰ προσεχῆ συνεδριάσιν ἡ ἀπόφασις. Ἐν περιπτώσει νέας ἀποτυχίας ἡ κρίσις θὰ ἀφίνηται εἰς τὸν Ὑπουργόν.

Ὅπως δὴποτε αἱ ἀποφάσεις τοῦ Συμβουλίου θὰ εἴνε συμβουλευτικά: εἰς τὸν Ὑπουργόν θὰ μίνη τὸ δικαίωμα νὰ τὰς δεχθῆ ἢ νὰ τὰς ἀπορρίψῃ. Ἄλλ' αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν κρίσιν τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ ὀργάνων διδασκαλίας, καθὼς καὶ εἰς τὰς μεταβολὰς τοῦ προσωπικοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως πρέπει νὰ εἴνε ὑποχρεωτικά, διότι ἄλλως οὐδεμίαν θὰ ἔχουν σημασίαν, κατισχυούσης τῆς μικροπολιτικῆς.

Ἰδιαιτέρως διὰ τὰ ζητήματα ταῦτα τοῦ προσωπικοῦ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως κρίνω σκόπιμον τὴν διαίρεσιν τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου εἰς τακτικά καὶ ἔκτακτα, ὥστε μόνον τὰ τακτικά νὰ ἐπασχολῶσιν οἱ διορισμοί, αἱ παύσεις καὶ αἱ μεταθέσεις, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ ἔκτακτα, ἅτινα οὐδεμίαν θὰ εἶχον εἰδικότητα, οὔτε ἱεραρχικῶς θὰ ἐπατρέπετο ν' ἀναμιχθῶσιν ἐξ αὐτῶν τινα εἰς ἔλεγχον ἀνωτέρων τῶν ἢ ἴσων.

Συνεδριάσεις εἰδικαί τῶν τακτικῶν μελῶν νομίζω ὅτι θὰ ἤρουν δέκα ἐτησίως, πυκνότεραι κατὰ τὸν χρόνον τῶν μεταβολῶν—αἵτινες θὰ ἐγίνοντο μόνον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ σχολικοῦ ἔτους—καὶ ἀραιότεραι κατὰ τὸ λοιπὸν χρονικὸν διάστημα. Γενικαί συνεδριάσεις περισσότεραι ἀπὸ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἐτησίως δὲν θὰ ἐχρειάζοντο.

Καὶ τώρα ἀπομένει τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, ἐπὶ τοῦ ὁποίου προσκόπτουσι συνήθως πάντα τὰ μεταρρυθμιστικὰ σχέδια.

Εὐτυχῶς, καθ' ὃν τρόπον προτείνεται ὁ καταρτισμὸς τοῦ Συμβουλίου, ὁ σκόπελος οὗτος παρακάμπτεται.

Εἰς τὰ μέλη τοῦ Συμβουλίου δίκαιον εἶνε νὰ διδῆται ἀμοιβὴ ἀνάλογος, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τύπον ἐπιμισθίου. Τὸ ἀλλαγῶν καθιερωμένον σύστημα τῆς πληρωμῆς κατὰ συνεδριάσεις εἶνε ἄριστον, διότι ἀσφαλίζει καὶ τὴν τακτικὴν φοίτησιν.

Ἄν ὀρισθῆ λοιπὸν 20 δρ. ἀμοιβὴ κατὰ μέλος δι' ἐκάστην συνεδριάσιν, ἔχομεν δαπάνην ἐτησίαν. α') διὰ 10 συνεδριάσεις τῶν ἑπτὰ τακτικῶν μελῶν δραχμὰς 1400, β') διὰ 4 συνεδριάσεις τῶν δεκαῆξ μελῶν δραχμὰς 1280, γ') διὰ προσωπικὸν τοῦ γραφείου δραχμὰς 4800, δ') διὰ γραφικά, βιβλία κλπ. χρειώδη 500. Ὅστε ἡ ἔλική ἐτησίαν δαπάνην δὲν θὰ ὑπερβαίη τὰς 8 χιλιάδας δραχμῶν, ποσὸν ἔτι μόνον μηδαμινὸν ἀπέναντι τῶν ἀγαθῶν, ὅσα θὰ παρεῖχεν εἰς τὴν Ἐκπαιδεύσιν ἡ ἔδρασις τοῦ Συμβουλίου, ἀλλὰ καὶ πολλαπλασίως μέλλον ν' ἀποδίδηται εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον καὶ διὰ μόνης τῆς ἐλαττώσεως τῶν ὁδοιπορικῶν ἐξόδων τῶν ἀδίκως καὶ παραλόγως μετατιθεμένων καθηγητῶν καὶ διδασκάλων.

Τοιοῦτον εἶνε μὲ στοιχειώδεις καὶ χονδρὰς γραμμὰς τὸ σχέδιον περὶ ἰδρύσεως Συμβουλίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. Δύναται βεβαίως νὰ μεταβληθῆ κατὰ τὰς λεπτομερείας καὶ νὰ βελτιωθῆ διὰ μελετημένης ἐπεξεργασίας καὶ νομικῆς διατυπώσεως. Ἀλλὰ νομίζω ὅτι αἱ δάσεις του εἶνε ὀρθαί καὶ ἀνταποκρίνεται ἐν τῷ συνόλῳ ὁ ὀργανισμὸς αὐτοῦ εἰς τὸν διπλοῦν σκοπὸν, τὸν ὅποιον θὰ ἔχη τὸ τοιοῦτο Συμβούλιον, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν Ἐκπαιδεύσιν ἀπὸ τὴν ὀλεθρίαν ἐπίδρασιν τῆς μικροπολιτικῆς, καὶ ἀφ' ἑτέρου νὰ ἐδραιώσῃ τὴν ἐπὶ τὰ βελτίω συστηματικὴν διαρρυθμίσιν τῆς ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως τοῦ ἔθνους, ἄνευ τῆς ἐποίας—πρέπει νὰ ἐννοηθῆ ἐπὶ τέλους—δὲν δύναται νὰ φανῆ ἄξιον τῆς μεγάλης αὐτοῦ ἀποστολῆς.

Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΕΝ ΕΠΤΑΝΗΣΩ

1386 — 1864

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ ἱστορία τῆς ἐν ταῖς Ἴονιαις νήσοις ἐκπαιδεύσεως δὲν εἶνε θέμα ἀποκλειστικῶς ἐπτανησιακόν, ἀλλ' εἶνε μία ἐνδοξος σελὶς τῆς ἱστορίας τῆς Ἑλλάδος κατὰ τοὺς πονηροὺς ἐκείνους χρόνους, καθ' οὓς οἱ Ἕλληγες ἐκλινον γόνυ εἰς ξένους δυνάστας, τυράννους, κυριάρχους. Ἐν Ἐπτανήσῳ, καὶ δὴ ἐν Κερκύρῃ, κατὰ τὰς δυστήνους ἐκείνας ἐποχὰς ἐθεραπεύοντο, ὅπως δῆποτε, τὰ γράμματα, αἱ ἐπιστήμαι, αἱ τέχναι· ἰδρύνοντο ἀκαδημαῖαι· ἐφρόντιζον—ὅσον ἢ ἐποχῇ τὸ ἐπέτρεπε—διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν τέκνων. Καὶ τοῦτο, διότι· εἰς τὴν γωνίαν ταύτην τῆς ἐλληνικῆς γῆς, ἔπνεε κατὰ τι ἢ ζωοδότειρα αὔρα σχετικῆς ἐλευθερίας, ἣτις συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν ἀναγέννησιν τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἐνθ' πολυχρόνιοι δεινὰ πολιτικά περιπέτεια, πόλεμοι, πειρατεῖαι, ἐπιθέσεις, κατεπίεζον τὸν ταλαίπωρον Ἑλληνισμόν, τολλάχιστον αἱ μικραὶ τοῦ Ἴονίου Πελάγους νῆσοι ἀπετέλουν ἐξαίρεσιν, διότι ὑπερησπίζοντο ὑπὸ τῆς θαλασσοκρατείας δυνάμεως τῆς Ἑνετίας ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας. Ἐπειτα δέ, ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἐπίσης ἔτυχον τῆς προστασίας ἐτέρας τῆς θαλάσσης ἰσχυρᾶς ἀνάσσης, τῆς Ἀγγλίας.

Τὰ ἱστορικὰ ταῦτα σημειώματα, τὰ ὅποια γράφομεν χάριν τῆς Ἑθνικῆς Ἀγωγῆς, διαιροῦμεν εἰς τρία μέρη:

Α'. Ἀπὸ 1386 ἕως 1797, ἦτο· ἀπὸ Ἑνετοκρατίας μέχρι τῆς ἐλεύσεως τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων. Β'. Ἀπὸ τοῦ 1797 ἕως 1817, ἦτο· ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων μέχρι τοῦ Συντάγματος τοῦ 1817, ἣτις εἶνε ἐποχὴ περιπετειώδης μὲν ἀλλ' ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως. Καὶ Γ'. ἀπὸ τοῦ 1817 ἕως 1864, ἦτο· ἀπὸ τοῦ Συντάγματος τοῦ 1817 μέχρι τῆς ἐνώσεως, ἢ μάλλον μέχρι τοῦ 1865, ὅτε διὰ τοῦ νόμου ΡΗ' καθηργήθη τὸ Ἴόνιον Πανεπιστήμιον.¹ Ἡ τελευταία αὕτη ἐποχὴ εἶνε ἢ ἐποχὴ τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος τῆς Ἴονίου ἐκπαιδεύσεως.

1. Ὁ νόμος οὗτος φέρει ἡμερομηνίαν 29 Δεκεμβρίου 1865. Διὰ δὲ τοῦ νόμου ΡΝ' τῆς 20 Ἰανουαρίου τοῦ 1866 ἐγένετο ἐν Ἐπτανήσῳ ἡ εἰσαγωγὴ τῆς ἐν τῷ λοιπῷ Βασιλείῳ ἰσχύουσας Νομοθεσίας, ἐξαίρουμένων διατάξεων νόμων πινῶν, αἵτινες ἰσχύουσιν εἰσὲτι κατὰ τὴν Ἴονιον Νομοθεσίαν.

Α'.

§ 1. Πασῶν τῶν Ἑλληνικῶν χωρῶν βεβαίως βαθύτερα φαίνονται τὰ ἴχνη τοῦ φραγκισμοῦ ἐν Ἐπτανήσῳ, καὶ ἔτι βαθύτερα ἐν Κερκύρῃ. Οὐδὲν τὸ παράδοξον, ἰδίᾳ διὰ τὴν Κέρκυραν, ἣτις ἐπὶ περισσοτέρους αἰῶνας ἦτο ὑπὸ δυτικὴν κυριαρχίαν καὶ διετέλει εἰς ἀδιάκοπον συγκοινωνίαν καὶ ἐπικοινωνίαν μετὰ τῆς Ἰταλίας, ἀφ' ἧς ὀλίγον ἀπέχει. Καὶ ὁμοίως αἱ Ἴονιοι νῆσοι, καὶ αὕτη ἐκείνη ἢ Κέρκυρα, διετήρησαν τὴν γλῶσσαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν ἐθνισμόν.

Ἐν Ἐπτανήσῳ ἡ χρῆσις τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης οὐδέποτε ἐπαύσατο οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Κερκύρῃ, ἐνθα ἡ ἐνετικὴ διάλεκτος ἐρριζώθη ἐν τῇ πόλει. Ἄλλ' ἡ ἰταλικὴ αὕτη διάλεκτος ἐλαλεῖτο ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἐλληνικῆς. Καὶ μὲν, ἡ ἰταλικὴ ἦτο ἢ ἐπίσημος τῆς χώρας γλῶσσα, ἀλλ' εἰς τοὺς πλείστους ἢ γλῶσσα τῆς καρδίας ἦτο ἢ ἐλληνικὴ.¹ Ὅχι μόνον ἐπὶ ἐνετοκρατίας αἱ Νῆσοι ἔμειναν ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῶν Ἑνετῶν ἐπὶ αἰῶνας τῶν Νήσων μας κυριαρχοῦσαν φράγχοι δυνάσται, τυραννίσκοι. Ἡ Ἰταλία ἐπέδρασε εἰς τὴν Ἐπτανήσον σπουδαίως ἐπὶ ἕξ περίπου αἰῶνας. Ἡ ἰταλικὴ αὕτη ἐπίδρασις ἐξηκολούθησεν ἐπὶ ἄλλον ἡμισυ αἰῶνα, καὶ ὅτε αἱ Νῆσοι δὲν ἦσαν ὑπὸ τοὺς Ἰταλοὺς. Ἐν τῇ ἐπτανησιακῇ γλώσσῃ φαίνεται μεγάλως ἢ ἰταλικὴ ἐπίδρασις, ἰδίως εἰς τὰς πόλεις, ὅπου ἀρκεταὶ λέξεις ἔχουσιν ἰταλικὴν ῥίζαν. Ἄλλ' ὁμοίως καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας ἐλληνικὰς χώρας εἰσέτι ἐν τῇ γλώσσῃ φαίνεται ἢ ἰταλικὴ ἐπίδρασις. Ὅστε λίαν εὐφυῶς ὁ Οὐγὼ ἐφαντάσθη νὰ ὀνομάσῃ τὴν Νεοελληνικὴν

Langue d'Homère où Dante a jeté quelques mots.

Ἱστορικοὶ λόγοι ἠνάγκασαν τοὺς Ἐπτανησίους νὰ εἶνε Ἰταλόφιλοι. Ἄν εἰσέτι ὑπάρχουσιν Ἐπτανήσιοι ὀμιλοῦντες ἰταλιστὶ ἢ ἀγαπῶντες τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν, δὲν δυνάμεθα νὰ τοὺς καλέσωμεν ξενόμανεῖς.

Ἐν Ἐπτανήσῳ δὲν ἐθεωρεῖτο ἀρνησίπατρις ὁ ἀσπαζόμενος τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν· μάλιστα ἐκ μικρᾶς ἡλικίας ἐθῆλαζον τὰ θέλητρα τοῦ ἰταλικοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως παιδαγωγηθῶσιν εἰς τὰ τῆς Ἰταλίας γυμνάσια καὶ συμπληρώσωσι τὰς σπουδὰς τῶν εἰς τὰ Πανεπιστήμια αὐτῆς.

Ἄλλὰ, πρὶν ἢ ἡ Ἑνετία, δεσπόζουσα τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν, ἐπιβάλη εἰς αὐτὰς ἐπίσημως ἢ λεληθότως πολλὰ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς, πρὶν ἢ ἐπίδραση εἰς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ἢ ἰδίᾳ Ἑνετία λεληθότως ὑπέστη τὴν βυζαντιανὴν ἐπίδρασιν. Ἡ θαλασσοκράτειρα Ἑνετία

1. Π6λ. Μ. Σ. Ἰδρωμένου. Ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα εἰς τὴν Ἐπτανήσον. Κέρκυρα, 1849.

ὠφελήθη σπουδαίως ἀπὸ τὰ θέλητρα τῆς βυζαντιακῆς ἐξευγενίσεως καὶ τοῦ βυζαντιακοῦ πολιτισμοῦ.¹

Ὁ δεινὸς εἰς τὰ τῆς ἱστορίας τῶν Ἑνετῶν Π. Μολμέντης ἱστορεῖ, ὅτι τὰ ἦθη τῆς Ἀνατολῆς ἐσχημάτιζον τὴν ἐνετικὴν ζωὴν καὶ εἰς αὐτὰς τὰς θρησκευτικὰς τελετάς. Τὸ βάπτισμα ἐγίνετο τότε κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα καὶ εἰσέτι διαφυλάττονται εἰς δύο ἐνετικὰς ἐκκλησίας αἱ ὠραῖαι κολυμβήθραι. Κατὰ τὸ ὀρθόδοξον δόγμα ἐγίνετο ἡ Ἱερά Κοινωνία, τὸ Εὐχέλαιον, καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν δὲν ἐλειτούργουν δις εἰς τὴν ἰδίαν Ἀγίαν Τράπεζαν.² Οἱ πρακτικοὶ Ἑνετοὶ δὲν ἐθεώρουν τοῦτο προσηλυτισμόν.

Ἡ Ἑνετία ἐφιλοξένησε διαπρεπεῖς Ἕλληνας καὶ ἔδειξε στοργὴν πρὸς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα περισσώτερον ἀπὸ πᾶσαν ἄλλην εὐρωπαϊκὴν πολιτείαν.³

§ 2. Μετὰ τὴν ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν οὐδὲν ἄλλο βεβαίως γεγονός ἐπέδρασεν ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τοῦ πνεύματος, τῆς γλώσσης καὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων, ὅσον ἢ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων γενομένη κατάλυσις τῆς βυζαντιακῆς αυτοκρατορίας. Ἡ Ἑνετία δραστηριωτέρα οὐσα ἐπωφελήθη τότε περισσώτερον καὶ κατώρθωσε νὰ παγιώσῃ ἑαυτὴν ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Τῷ 1203 προσωρμίσθη ἐν Κερκύρᾳ ὁ στόλος τῶν Σταυροφόρων. Ἄλλ' ἔταν τὸ Βυζάντιον τῷ 1204 ἐληλητάθη καὶ τὸ Κράτος διμεμοιράσθη, ἡ Κέρκυρα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆσοι περιήλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑνετῶν.

Ἡ Ἑνετία δὲν ἠδυνήθη τότε νὰ καταλάβῃ τὰς νήσους. Νέαι περιπέτεια εἰς τὰς νήσους, νέα δεινά, νέοι δυνάσται ἐπὶ πολλὸν χρόνον.

Τὸ βυζαντιανὸν κράτος ἔβαινε ἐν τούτοις πρὸς τὸν τάφον. Οἱ Τοῦρκοι προδύωρον κατακτῆται νικηφόροι. Φράγχοι τυραννίσκοι κατεπίεζον. Φόβος καὶ τρόμος πανταχοῦ ἐν Ἀνατολῇ. Οἱ Κερκυραῖοι βλέποντες τοὺς κινδύνους, τοὺς ὁποίους διέτρεχον, ἀπεφάσισαν νὰ ὑποβληθῶσιν ἐκουσίως εἰς τὴν ἐνετικὴν προστασίαν καὶ ὕψωσαν τὴν κραταίαν σημαίαν τοῦ Ἁγίου Μάρκου τῇ 28 Μαΐου 1386, καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, διὰ συμβολαιογραφικῆς πράξεως, ἀνέθεσαν εἰς πρεσβείαν ὅπως μεταβῇ εἰς

¹ Πρὸς Κ. Σάβα: Μνημεῖα Ἑλλην. Ἱστορίας. τόμος Β'. ἐν Παρισίοις 1881.

² Ὁρα Pompeo Molmenti. La Storia di Venezia nella sua vita privata κατὰ τὴν τελευταίαν ἔκδοσιν. Ὁρα καὶ περιοδικὸν Emporium, τόμος XIII, ἀριθ. 78.

³ Ὁρα : Giangizolamo Gradenigo: Ragionamento storico-critico intorno alla Letteratura Greco-Italiana. Brescia 1759.— A. Firmin Didot: L'Hellénisme à Venise, Paris 1875.— Carlo Castellani: La stampa à Venezia dalla sua origine alla morte di Aldo Manuzio Seniore. Venezia 1889.— Ἰω. Βελοῦδου: Ἡ ἐν Βενετίᾳ Ἑλληνικὴ Ἀποικία. Ἐκδοσις Β'. Βενετία 1893.

Ἑνετίαν καὶ διομολογήσῃ πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν τῆς νήσου τῇ Ἑνετικῇ Πολιτείᾳ, ἀντὶ τῆς διηνεκοῦς αὐτῆς κατοχῆς καὶ προστασίας.

Ἐνῶ ἡ Κέρκυρα ἦτο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς ἰσχυρᾶς θαλασσοκρατείας, αἱ λοιπαὶ νῆσοι μετέβαινον ἀπὸ φράγκων εἰς φράγκους, ἀπὸ δυναστῶν εἰς τυράννους. Ὅλως νέοι φόβοι, νέοι τρόμοι, νέοι ἐπιδρομαί, νέοι ἐπιθέσεις. Τέλος οἱ Ἑνετοὶ ἐκυρίευσαν τὴν Ζάκυνθον τῷ 1483, τὴν Κεφαλληνίαν καὶ Ἰθάκην τῷ 1500, τὰ Κύθηρα τῷ 1530 καὶ τὴν Λευκάδα τῷ 1684.

§ 3. Ὡς ὁ ἀναγνώστης βλέπει, ἔταν ἡ Ἑνετία ἐγένετο κυρίαρχος πασῶν τῶν νήσων, δὲν ἦτο ἐν τῇ θαυμαστῇ ἀκμῇ τῆς. Δὲν ἦτο πλέον ἡ πρώτη ἐμπορικὴ δύναμις τῆς Εὐρώπης. Ἡ ἀνακάλυψις τοῦ εἰς Ἰνδίας πλοῦ διὰ τοῦ Εὐέλπιδος Ἀκρωτηρίου, καὶ μάλιστα ἡ τῆς Ἀμερικῆς, ἐπήνεγκεν αὐτῇ καίριον τραῦμα. Ἄλλοτε ἀντεπροσώπευε τὸ σπουδαιότατον τῆς πολιτικῆς μέρος, ἀλλὰ καὶ παρακμάζουσα ἐδείκνυε τὰ ἴχνη τῆς παλαιᾶς τῆς ἰσχύος, τῆς παλαιᾶς δόξης τῆς.

Ἡ Ἑνετία ἐφάνη μεγάλη, οὐχὶ ἕνεκα τῶν νικῶν ἐν τῷ πεδίῳ καὶ ἐν τῇ θαλάσῳ, ἀλλὰ διὰ τῆς συνετῆς προνοίας καὶ τῆς ἀγχινοίας τῶν πολιτικῶν τῆς. Ἐγένετο σεβαστὴ καὶ ἐν τῇ ἡττῇ, ἕνεκα τῆς ὁμονοίας, τῆς εὐστοχίας καὶ τῆς ἀξιοπροποῦς ἡρεμίας τοῦ ἐνετικοῦ πνεύματος. Οὕτως ἠδυνήθη νὰ ὑπερπηδήσῃ τὰς ἐνέδρας τῆς Εὐρώπης καὶ ἐν Καμπραὶ καὶ ἀλλαχοῦ.

Ἡ Ἑπτανήσος ὑπὸ τὴν Ἑνετίαν ἦτο εὐτυχεῖς σχετικῶς, διότι ἡ Ἑνετία ἦτο ἡ καλύτερα πολιτεία τῶν πονηρῶν ἐκείνων χρόνων. Ἄλλοκοτος βεβαίως κριτικὴ εἶνε ἐκείνη, ἥτις κρίνει μὲ τὸ σημερινὸν πνεῦμα παρελθούσας ἐποχάς, οὐδεμίαν σχέσιν ἐχούσας μὲ τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς βάσεις τῶν ἡμετέρων χρόνων. Οὐδὲ ἐπιτρέπεται εἰς τὸν ἱστορικὸν νὰ κρίνῃ κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ νὰ καυχᾶται ἐπὶ ἱστορικῇ ἀκριθείᾳ, ἔταν ἐκ μεμονωμένου γεγονότος ἢ ἐπεισοδίου ἢ ἐξ ὅλως ἀτομικοῦ συμβάντος προσπαθῇ νὰ καταδιβάσῃ μίαν πολιτείαν, μίαν κοινωνίαν, μίαν οἰκογένειαν, μίαν προσωπικότητα.

Δὲν κρίνεται οὕτω ἡ Ἑνετία, ὡς ἐκρίθη ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν Daru καὶ Langier, ὑπὸ τῶν περιηγητῶν Στεφανοπούλων, τοὺς ὁποίους συνώδευσαν αἱ φαντασίαι τοῦ Βύρωνος, τοῦ Cooper καὶ τοῦ Οὐγῶ.

Αἱ μεγάλαι πολιτικαὶ ἐπαναστάσεις μετέβαλον τὰς κοινωνίας, καὶ τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα συνεπῶς ἔλαβεν ἄλλας βάσεις. Τὸ πνεῦμα ἐλεύθερον ἤδη δύναται μετὰ θάρρους νὰ εἴπῃ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἱστορία δὲν γράφεται πλέον ἀπὸ ἐπισήμους ἱστοριογράφους, ἐμπνευσμένους ἀπὸ τοὺς ἰσχυροὺς τῆς ἡμέρας μὲ ποίησιν.

Ἡ Ἑνετία φυσικῶς τῷ λόγῳ εἶχε τοὺς χρονογράφους καὶ τοὺς ἐπισήμους ἱστοριογράφους, οἵτινες ἔγραφον τῇ ἐντολῇ τῆς πολιτείας. Οἱ καθεν ἑννοεῖται, ὅτι ἔγραφον ψεῦδη, ὅτι ἐκολάκευον. Ἐγράφησαν ὅμως

καὶ ἱστορίαι ὑπὸ Ἑνετῶν εὐσυνειδήτως, ἀλλὰ καὶ αὐταὶ στεροῦνται φιλοσοφίας, ὡς παρατηρεῖ ὁ γνώστης τῆς ἐνετικῆς ἱστορίας Τσεκέτης.¹

Τὰς ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων πληροφορίας καὶ τοὺς ἱστορικοὺς ἐκείνους, γνωστοὺς διὰ τὴν εὐλικρίνειαν καὶ οὐχὶ διὰ τὴν ἐπιπολαιότητα, θὰ ἔχωμεν ὡς βᾶσιν τῶν μικρῶν τούτων σημειωμάτων.

Περὶ τῆς ἐν Ἑπτανήσῳ ἐκπαιδεύσεως ἐδημοσιεύθησαν πραγματεῖαι καὶ ἄρθρα καὶ περὶ αὐτῆς γίνεται μνεία καὶ εἰς τὰ γενικὰ περὶ τῆς ἐλληνικῆς ἐκπαιδεύσεως συγγράμματα.²

§ 4. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς Ἑνετοκρατίας ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο ἔργον ἰδιωτῶν, οἱ ὅποιοι, σχετικῶς μὲ τὴν πονηρὰν ἐκείνην ἐποχὴν, κατεγίνοντο εἰς τὰ ἐλληνικὰ γράμματα. Οἱ δυνάμενοι προσεπάθησαν ἀμέσως νὰ μάθωσι τὴν ἰταλικὴν γλῶσσαν, ἅτε οὐσαν ἐπίσημον τῆς χώρας. Ἄλλ' ἡ τάσις αὕτη ἦτο εἰς τὰς πόλεις. Εἰς τὰ χωρία ἀνέκαθεν οἱ δυνάμενοι ἐμάθησαν ἐλληνικὰ, σπανιώτατα δὲ ἰταλικά, κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ τῆς θαλάσσης Δανιὴλ Δολφίνου.³ Οἱ χωρικοὶ ἐπροτίμων πάντοτε τὴν ἐλληνικὴν, διὰ καὶ ἡ Κυβέρνησις ἐστελλεν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ διατάγματα καὶ τὰς προκηρῦξεις μεταφρασμένας ἐλληνιστὶ εἰς τὰ χωρία, πολλὰ τῶν ὁποίων εἰσέτι σώζονται εἰς τὰ

1. *Ora B. Cecchetti: La Storia Veneziana e i documenti. (Atti del Reale Istituto Veneto. Τόμος Β'. Σειρὰ Δ'. Βενετία 1873.

2. *Ora A. Μουστοξύδη: Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν (Πανδώρα 1856 καὶ ἐν τοῖς Ἱστορικοῖς καὶ Φιλολογικοῖς ἀναλέκτοις ἐκδομένοις ὑπὸ Μ. Α. Μουστοξύδου, Κέρκυρα 1872).—Μ. Α. Ἰδρωμένου: Περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδεύσεως ἀπὸ τῆς εἰς τοὺς Ἑνετοὺς ὑποταγῆς μέχρι τῆς ἐθνικῆς αὐτῶν ἀποκαταστάσεως 1386—1864 (Ἄττικόν Ἡμερολόγιον 1874).—Σπ. δὲ Βιάζη La Cultura Jonia (Rassegna Ellenica Ἀθηνῶν 1884).—Σπ. δὲ Βιάζη: Ἡ Ζάκυνθος ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ἐπὶ τῆ βᾶσει ἀνεκδότων ἐγγράφων, 1483—1797. Ἐκπαίδευσις (Κυριεὶν Ζακύνθου 1887).—Π. Χιώτη Ἱστορικά Ἀπομνημονεύματα, Τόμος ἕκτος. Ζάκυνθος 1887.—Π. Χιώτη, περὶ Ζακυνθίων Ἀκαδημιῶν καὶ Ἀκαδημαϊκῶν. (Ἑλπίς ἐφημ. Ζακύνθου ἀρ. 963—965).—Σ. Σπηλιοπούλου: Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ φιλολογικῶν ἰδρυμάτων ἢ Ἀκαδημιῶν πρὸ τῆς ἑνώσεως τῆς Ἑπτανήσου μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου. (Τὸ Ἔθνος ἐφημερίς Κερκύρας ἔτος Α' 1903).—Μ. Κ. Παρανίκα: Σχεδίασμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἐλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων κλπ. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867.—Φιλίππου Ἰωάννου. Λόγος Ἀκαδημαϊκὸς περὶ τῆς πνευματικῆς προόδου τοῦ Ἑλλήν. "Ῥθῆνους ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ὑπὲρ πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἕως τῆς σήμερον κλπ., ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ Β' ἑορτῇ τῶν Ὀλυμπίων.—Γ. Χασιώτου: L'instruction publique chez les Grecs depuis la prise de Constantinople par les Turcs jusqu'à nos jours. Paris 1879.—D. Quinn: Education in Greece Washington 1898. Καὶ ἄλλα, ἅτινα συντομίας χάριν δὲν ἀναφέρωμεν.

3. Libri ordinati et terminazioni. Ἀρχιεπιστολικεῖον Ζακύνθου. Τὸ ἐπίσημον ἔγγραφον ἐγγραφή ἐν Κερκύρᾳ τῇ 14 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1743.

ἀρχεῖα τῆς Ἑπτανήσου. Ἐπίσης ἐπετρέπετο νὰ γίνωνται αἱ συμβολαιογραφικαὶ πράξεις καὶ ἐλληνιστὶ. Ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἡμειπίσημος, οὕτως εἶπειν, γλῶσσα ἦτο ἡ ἐλληνικὴ. Ἡ Κυβέρνησις δὲν κατεφέρετο κατὰ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης, ἦτο μάλιστα συνήγορος, ὅταν ἠδύνατο. Καὶ οἱ κάτοικοι ἐδειξαν πάντοτε στοργὴν πρὸς τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ αὐτοὶ οἱ μᾶλλον φιλιτάλοι συνηγόρου ὑπὲρ τῆς πατρικῆς γλώσσης τῶν. Τῶν χωρίων τὰ σχολεῖα ἦσαν ταπεινά, διδάσκαλοι δὲ ἦσαν οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ συμβολαιογράφοι. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μαθητῶν ἠϋξάνετο περισσότερον ὅσον κατεφαίνετο ἡ σημασία τῆς μορφώσεως. Ὁ ὀρθόδοξος κληρὸς ἦτο ὁ πατριγενεῖα εἶχε τὸν Παπᾶν τῆς, ὅστις ἦτο ὁ διδάσκαλος τῶν γραμμάτων καὶ ὁ διδάσκαλος τῆς εὐαγγελικῆς ἀληθείας. Οἱ ἱερεῖς κατ' ἀρχὰς διήτησαν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας τὰ ζώπυρα καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν. Ἐν τοῖς χωρίοις ὁμοῦς ἐξηκολούθησαν νὰ εἶνε οἱ κατ' ἐξουχίαν διδάσκαλοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας.

Προχωροῦντος τοῦ χρόνου, διὰ τῆς ἐπικοινωνίας καὶ τοῦ συγχρωτισμοῦ τῶν Ἰταλῶν, ἠϋξάνετο ὁ ζήλος πρὸς τὰ γράμματα καὶ πρὸς τὰς τέχνας. Πνευματικὴ ζωὴ ἀνεπτύσσετο εἰς τὰς πόλεις, τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα ἐπληθύνοντο, ξένοι λόγιοι ὁμοσθνεῖς καὶ Ἰταλοὶ ἤρχοντο εἰς τὰς νήσους καὶ μετήρχοντο τὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου. Αἱ εὐποροὶ οἰκογένειαί ἐφερον ἐξ ἄλλου μέρους διδασκάλους πρὸς μόρφωσιν τῶν παιδῶν τῶν καὶ διὰ συμβολαιογραφικῶν ἐγγράφων ἐκανόνιζον τὰ διδάκτρα καὶ τὸν χρόνον τῆς διδασκαλίας. Ἄλλοι διὰ συμβολαίου ὑπεχρεοῦντο ἵνα ὁ πατὴρ ἐκτελέσῃ ἐργασίαν εἰς τὸν διδάσκαλον καὶ ὁ διδάσκαλος νὰ διδάξῃ εἰς τὸ τέκνον γράμματα. Ἄλλος ἐπίσης διὰ συμβολαίου ὑπεχρεοῦτο νὰ ὑπηρετῇ ἐπὶ ὀρισμένῳ χρόνῳ ἵνα μάθῃ γράμματα. Τοῦ λαοῦ ἡ ἐκπαίδευσις ἦτο κατ' ἀρχὰς ἀπλουστάτη. Ἦρκει νὰ μάθῃ νὰ ἀναγινώσκῃ ἐκκλησιαστικὸν βιβλίον. Προσεπάθει νὰ μάθῃ γράμματα ὁ ἔχων κατὰ νοῦν νὰ γείνη ἱερεὺς ἢ συμβολαιογράφος ἢ νὰ μετέλθῃ ἄλλο ἐπάγγελμα, διὰ τὸ ὅποιον ἔπρεπε νὰ μάθῃ ὀλίγα γράμματα.

Αἱ κυβερνήσεις τότε δὲν ἐφρόντιζον περὶ δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως. Τότε δὲν ἐσκέπτοντο ὡς ὁ Οὐγῶ, ὅστις εἶπεν ὅτι ὁ ἀνοήτων ἐν σχολεῖον κλείει μίαν φυλακὴν, οὐδὲ οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες εἶχον τὴν ἰδέαν τοῦ γερμανοῦ πολιτικοῦ εἰπόντος, ὅτι εἰς τὴν Σαδόβαν καὶ εἰς τὸ Σεδᾶν ἐνίκησαν οἱ γερμανοὶ δημοδιδάσκαλοι. Οἱ τότε ὑπουργοὶ δὲν ἦσαν τῆς γνώμης τοῦ Ἰταλοῦ ὑπουργοῦ Baccelli, εἰπόντος ὅτι πρέπει νὰ φροντίσωμεν πολὺ διὰ νὰ δώσωμεν καλὴν ἀνατροφήν εἰς τὸν λαόν.

Ἐκεῖνοι ἦσαν ἄλλοι χρόνοι. Μεγάλην σημασίαν ἔχει ἡ μελέτη τῆς ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὰς διαφόρους ἐποχὰς καὶ τοὺς διαφόρους χρόνους. Ὁ τρόπος τῆς ἐκπαιδεύσεως εἶνε εἰκὼν πιστὴ τοῦ πνεύματος τῆς ἐποχῆς, τὸ ὅποιον οἱ Γερμανοὶ καλοῦσι Zeitgeist.

Ὁ ἱστορικὸς τῆς Ἑπτανήσου Ἑρμᾶνος Λούντζης¹ ὀρθῶς παρατηρεῖ ὅτι ἠθέλομεν βεβαίως ὑποπέσει εἰς ἀναχρονισμόν, ἀπαιτοῦντες κατὰ τὴν ὅποιαν πραγματευόμεθα ἐποχὴν, σύστημα λογικῶν δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Σήμερον οὐδὲ τοῦ ὀνόματος Κυβερνήσεως βεβαίως εἶνε ἀξία ἢ Κυβέρνησις ἐκεῖνη, ἥτις, ἐν ᾧ ἀφ' ἑνός, προλαμβάνουσα καὶ τιμωροῦσα τὰς ἀξιοποίνους πράξεις, διατηρεῖ διὰ τοῦ μέσου τούτου τὴν δημοσίαν τάξιν, δὲν φροντίζει ἀφ' ἑτέρου νὰ παγίωσῃ ταύτην, διαφωτίζουσα διὰ τῆς ἐκπαιδεύσεως τοὺς ἀμαθεῖς καὶ τοὺς ἐπιρρεπεῖς εἰς ἀξιοποίνους πράξεις. Ἄλλ' ἔπου ὑπάρχουσι προνομοῦχοι τάξεις καθίστασαι διὰ μισητῶν διακρίσεων πολέμια πρὸς ἄλληλα τὰ μέλη τῆς αὐτῆς κοινωνίας, ἐκεῖ τὰ διαδιδόμενα εἰς τοὺς πολλοὺς φῶτα κατατρομάζουσι τοὺς ὀλιγαρχικοὺς, ἐξ ὀρμεμφύτου, οὕτως εἶπεν, προβλέποντας, ὅτι ἐκεῖνα εἶνε ὄπλα θανατηφόρα κατ' αὐτῶν. Ἡ ἀνάγκη ὅμως σὺν τῷ χρόνῳ τῆς προαγωγῆς τῆς μαθήσεως, εἰ καὶ περιορισμένης εἰς τὰς προνομοῦχους τάξεις καὶ εἰς τοὺς εὐπόρους, ἀναφαίνεται ἐκ διαφόρων διαταγμάτων καὶ πράξεων τοῦ Συμβουλίου Κερκύρας πρὸ πάντων, ἐπίσης δὲ καὶ διὰ τῶν ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ προσφορῶν γενναίων ἰδιωτῶν. Ἐκτὸς τῆς πρωτεύουσας Κερκύρας, ἔνθα πολλοὶ οἱ διδάσκοντες, ἐν ἐκάστη τῶν ἄλλων νήσων εἰς μόνος διδάσκαλος ὑπῆρχεν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως μισθοδοτούμενος, παραδίδων τὴν ἰταλικὴν φιλολογίαν κυρίως εἰς τὰ τέκνα τῶν εὐγενῶν.

Κατ' αἴτησιν τῆς ἐν ἔτει 1546 κερκυραϊκῆς πρεσβείας, ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις ἔδωκε τὴν ἀδειαν νὰ ἐκλέγῃ τὸ ἐγγώριον συμβούλιον τῆς κοινότητος Κερκύρας ἓνα διδάσκαλον τῆς Ἑλληνικῆς, ἔπειτα δὲ καὶ ἓνα τῆς Ἰταλικῆς. Οἱ διδάσκαλοι οὗτοι ἡμεῖθοντο δι' ὀγδοήκοντα δουκάτων ἀπὸ τῶν ἐκ τῶν ἀλατοπηγείων δημοσίων εἰσοδημάτων.² Ὁ κ. Λαυρέντιος Βροκίνης³ ἐδημοσίευσεν χρονολογικὸν πῖνακα τῶν ἐπὶ Ἑνετοκρατίας ὑπὸ τοῦ συμβουλίου Κερκύρας ἐτησίως ἐκλεγομένων δημοσίων διδασκάλων τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης.

Τῷ 1592 ἑτέρα κερκυραϊκὴ πρεσβεία ἤτησατο ἵνα ἐπιτραπῇ εἰς τὸν ἐν Ἑνετίᾳ τότε διαμένοντα ἐπίσκοπον Κυθέρων Μάξιμον τὸν Μαργούνιον, ὅπως μεταβῇ εἰς Κέρκυραν ὡς δημόσιος καθηγητὴς καὶ ἱεροκῆρυξ, ἀλλ' ἡ Ἑνετία δὲν ἐπέδωκεν εἰς τὴν αἴτησιν τῶν Κερκυραίων,

1. Περὶ τῆς πολιτικῆς καταστάσεως τῆς Ἑπτανήσου ἐπὶ Ἑνετῶν. Ἀθήναι 1856 σελ. 169—172. Τοῦ ἴδιου. Della condizione politica delle isole Ionie sotto il dominio Veneto. Venezia 1858 σελ. 445—450.

2. Α. Μ. Ἰδρωμένου. Περὶ τῆς ἐν ταῖς Ἰονίοις νήσοις ἐκπαιδεύσεως κτλ. (Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον ἔτος 1874, σελ. 200—201).

3. Βιογραφικὰ Σγεδάρια κλ. Κέρκυρα 1877.

ἵνα μὴ προσκρούσῃ εἰς τὰς λατινικὰς ἀξιώσεις, καὶ προέτεινεν ἵνα ὁ Μάξιμος διαμεῖνῃ ἐν Κερκύρα ὡς ἀπλοῦς μοναχός.¹

Ἐπὶ ἤρξε γνώμη, ὅτι μόνον ἡ Κέρκυρα εἶχε δημόσιον διδάσκαλον τῆς Ἑλληνικῆς καὶ ὅτι εἰς τὰς ἄλλας νήσους ἐδιδάσκατο εἰς τὰ δημόσια σχολεῖα μόνον ἡ Ἰταλική.

Ἡμεῖς ὅμως τῷ 1886 ἐπιμελῶς ἠρευνήσαμεν τὰ ἔγγραφα τοῦ ἀρχιεπιφυλακείου Ζακύνθου καὶ εἶδομεν ἐκ τῶν διαταγμάτων τῶν ἐνετικῶν ἀρχῶν καὶ ἐκ τῶν πράξεων τῆς Κοινότητος Ζακύνθου, ὅτι καὶ ἐν Ζακύνθῳ εἰς τὸ δημόσιον σχολεῖον ἐδιδάσκατο ἡ Ἑλληνική. Τὰ ἐπίσημα ἐκεῖνα ἔγγραφα ἐδημοσίευσάμεν εἰς τὸ περιοδικὸν «Κυψέλη» Ζακύνθου τοῦ ἔτους 1887, εἰς τὰ φυλλάδια τῶν μηνῶν Μαΐου, Ἰουνίου, Ἰουλίου, Αὐγούστου καὶ Σεπτεμβρίου. Πολλὰ δὲ ἄλλα ἔμειναν ἀνέκδοτα, διότι ἡ «Κυψέλη» ἔπαυσε νὰ ἐκδίδηται. Ἐκ τῶν ἔγγράφων τούτων ἀποδεικνύεται ἐπισήμως, ὅτι τῷ 1556 Ζακύνθια πρεσβεία μεταβάσα εἰς τὴν Ἑνετίαν ἐζήτησε καὶ δημόσιον διδάσκαλον. Τὸ Συμβούλιον ἐξέλεγε τὸν διδάσκαλον. Ἐν τούτοις ἀποθνήσκει ὁ Ἅγιος Διονύσιος τῷ 1622, ὅστις εἶχεν ὡς πατρωνικὸν δικαίωμα jus patronatum τὴν μονὴν τῆς Ἀναφωνητρίας. Ἡ κοινότης τότε ἀπεφάσισε νὰ πληρωθῇ ὁ δημόσιος διδάσκαλος ἐκ τῆς περιουσίας τῆς Ἀναφωνητρίας, ἥτις ἐπανήρχετο εἰς τὴν Ἑνετικὴν κυριότητα. Τῷ 1623 ὁ Δόγης ἐπικυραῖ διὰ δουκικοῦ διατάγματος τὴν Ζακύνθιαν ἐπιθυμίαν, καὶ οὕτως ὑπεχρεοῦντο ἔπειτα οἱ λαθόντες τὴν μονὴν παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ὡς jus patronatum νὰ δίδωσι τῇ κοινότητι τὴν συνδρομὴν τῶν ἑκατὸν πενήκοντα δουκάτων ὑπὲρ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως. Ἡ ἐκπαίδευσις λαμβάνουσα οὕτω στερεωτέρας βάσεις χάρις εἰς τὴν πρωτοβουλίαν τῶν εὐγενῶν, ὠφέλησε σπουδαίως τὴν Ζακύνθον. Εἰς διδάσκαλος διωρίζετο, ὅστις εἶχε καὶ βοηθοῦς, ἀναλόγως τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μαθητῶν. Ἐδιδάσκατο ἡ ἀρχαία καὶ ἡ νεωτέρα Ἑλληνική, ἡ Λατινική καὶ ἡ Ἰταλική καὶ ἕλα τὰ ἐγκύκλια μαθήματα. Εἰς τὴν ἑναρξίν τῶν μαθημάτων τῆς νέας ταύτης σχολῆς παρευρέθησαν αἱ ἐκκλησιαστικαὶ καὶ πολιτικαὶ ἀρχαί. Γενομένου τοῦ Ἀγιασμοῦ ἐξεφωνήθησαν λόγοι. Εἰς τὴν ἑναρξίν τῶν μαθημάτων ἦσαν παρόντες 284 μαθηταί, δηλαδή: εὐγενεῖς 90, ἀστοὶ 100, τοῦ ἔχλου 72, χωρικοὶ 50, Πελοποννήσιοι 20 καὶ Ἑβραῖοι 2. Πρῶτος διδάσκαλος διωρίσθη ὁ Νικόλαος Μαρτελάος, ἀνὴρ λόγιος, σπουδάζας εἰς τὴν Ῥώμην. Κατάλογον ὄλων τῶν διδασκάλων τῆς σχολῆς ταύτης ἐδημοσίευσάμεν εἰς τὴν Κυψέλην. Οὗτοι οἱ διδάσκαλοι, ἀπὸ τοῦ ἔτους 1626 ἕως 1797, εἶνε 34. Μεταξὺ τῶν διδασκάλων εἶνε καὶ ὁ γνωστὸς θεολόγος Νικόλαος Κούρτζολας, ὅστις διωρίσθη τῷ 1643.

Ἡ σχολὴ αὕτη εἶχε καὶ τοὺς ἐπόπτας, οἵτινες διωρίζοντο ἀπὸ τοὺς

1. Α. Μ. Ἰδρωμένου. Ἰδε ἄνωγ.

Προβλεπτάς καὶ συνυπέγραφοι τὰ ἐνδεικτικὰ καὶ ἀπολυτήρια μετὰ τοῦ διδασκάλου καὶ τῶν Συνδίκων. Μεταξὺ τῶν ἐποπτῶν εἶδομεν καὶ τὸ ὄνομα τοῦ γνωστοῦ Δημητρίου Βενιζέλου.

Ἐλθὼν ἐνταῦθα ὁ Προβλεπτής Ἰερώνυμος Βέμβος, ἔφερε κιθώτιον πλήρες διδακτικῶν βιβλίων, ἅτινα κατὰ διαταγὴν τῆς Γερουσίας, ὡς ἔλεγε δι' ἐπιστολῆς τοῖς Συνδίκοις, ἔπρεπε νὰ δίδωνται εἰς τοὺς κατὰ καιρὸν ἀπάρους παιδας μαθητάς. Προσέτι ὁ Κερκυραῖος Θωμᾶς Φλεγγίνης ἐδώρησεν εἰς τὴν Ζακυνθίαν Κοινότητα 200 βιβλία ἐκ τῶν δοκιμωτέρων Ἑλλήνων, Λατίνων καὶ Ἰταλῶν συγγραφέων, καὶ τινὰ λεξικά, ὅπως χρησιμεύσωσι διὰ βιβλιοθήκην τῆς σχολῆς ταύτης τῆς Κοινότητος.

Ἐκ τοῦ Registro di Lettere scritte dalli Spetabili Signori Sindici sotto l'anno 1782, σωζομένου εἰς τὸ ἀρχειοφυλακεῖον Ζακύνθου, καταγράφεται ἐπισήμως ὅτι τὸ Συμβούλιον τῶν Εὐγενῶν ἐπρότεινε νὰ ἰδρυθῆ ἐν Ζακύνθῳ εἶδος λυκείου μετὰ τριῶν καθηγητῶν τῆ 1782.

Αἱ ἐνεργεῖαι τῶν Συμβουλίων τῶν Εὐγενῶν τῶν ἄλλων νήσων εἶνε εἰσέτι ἄγνωστοι. Εὐχῆς ἔργον θὰ ἦτο καὶ εἰς τὰς ἄλλας νήσους τοῦ Ἰονίου νὰ ἐγίνετο ἔρευνα εἰς τὰ ἀρχειοφυλακεῖα, διὰ νὰ μάθωμεν ἐπισήμως, ἂν καὶ ἐκεῖ ἐγένετο ἐνεργεῖα ὅπως διορισθῆ διδάσκαλος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ὡς ἡ ἐνετικὴ κυβέρνησις ἐπέτρεψε σχολὴν ἑλληνικὴν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ εἰς τὴν Ζάκυνθον, βεβαίως θὰ ἐπέτρεψε καὶ εἰς τὰς λοιπὰς νήσους, ἂν αἱ Κοινότητες διὰ πρεσβείας ἐζήτησαν τοῦτο. Ἡ Ἐνετικὴ Κυβέρνησις οὐδέποτε ἠρνήθη λογικὴν ἀπαιτήσιν τῶν ὑπηκόων τῆς.

Ἄν οἱ Εὐγενεῖς τῶν λοιπῶν νήσων ἐζήτησαν παρὰ τῆς Ἐνετίας νὰ διδάσκηται ἡ ἑλληνικὴ εἰς τὴν σχολὴν τῆς Κοινότητός των, βεβαίως θὰ ἐδιδάσκετο. Μία ἐπιμελὴς ἔρευνα εἰς τὰ ἀρχειοφυλακεῖα τῶν λοιπῶν νήσων θὰ λύσῃ τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα. Λέγομεν σπουδαῖον, διότι θεωροῦμεν τὸ σπουδαιότατον τῶν ζητημάτων, τὸ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως μιᾶς χώρας.

§ 5. Τὰς μέχρι τοῦδε ἐπισήμως γνωστὰς ἐνεργεῖας τῶν Κοινοτήτων καὶ συνεπῶς καὶ τῆς Κυβερνήσεως διὰ τὴν δημοσίαν ἐκπαίδευσιν εἶδομεν.

Τώρα ἔλθωμεν καὶ εἰς τὰς ἐνεργεῖας τῶν ἰδιωτῶν, αἵτινες εἶνε σπουδαιότεραι. Κατὰ πρῶτον ἄς ρίψωμεν βλέμμα εἰς τὴν δρασίν τῶν λογίων καὶ ἐπιστημόνων τῆς Ἐπτανήσου τῶν χρόνων ἐκείνων, ὅπως ἴδωμεν κατὰ πόσον τὸ ἔργον των ἦτο ἐπιωφελὲς εἰς τὴν διανοητικὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἐπτανήσου.

Τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν εὐπόρων τὰ τέκνα πρὸς τελειότεραν παιδευσιν μετέβαινον εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἐπέστρεφον διδάκτορες τῆς νομικῆς ἢ τῆς ἱατρικῆς οἱ περισσότεροι, καὶ ὀλίγοι τῆς φιλοσοφίας ἢ τῆς θεολογίας. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἱατροὶ καὶ δικηγόροι ἦσαν κάτοχοι τῆς φιλο-

λογίας καὶ δὴ τῆς ἰταλικῆς. Ἡ Ἰταλία ἦτο ὁ προσφιλέστερος τόπος διὰ τοὺς Ἐπτανήσιους πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν των. Καὶ δὲν εἶχον ἀδικον. Ἡ Φλωρεντία ὠνομάζοντο Ἀθηναί τῆς Ἰταλίας. Ἡ Βονωνία καὶ ἡ Παδοῦη ἦσαν αἱ πόλεις τῶν ἐπισημοτέρων Πανεπιστημίων. Bononia docet, ἡ Βονωνία διδάσκει, ἔλεγον. Καὶ ἡ Πίζα, ἡ Παβία, ἡ Ἐνετία ἦσαν πόλεις, εἰς ἃς εὐχαρίστως μετέβαινον οἱ Ἐπτανήσιοι πρὸς ἐκπαίδευσιν. Ἀλλ' ἡ Παδοῦη, ὡς ἔλεγον, ἡ Πάτοβα, ἐθεωρεῖτο ὁ κατ' ἐξοχὴν τόπος μορφώσεως ἐν Ἐπτανήσῳ.

Οἱ περιηγηταὶ Spon καὶ Wheler περιηγήθησαν τὴν Ἑλλάδα. Ἀφίκοντο εἰς τὴν Κέρκυραν κατὰ τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους 1675. Ὁ μὲν ἦτο Γάλλος, ὁ δὲ Ἄγγλος. Τὸ ἔργον των, ὅπερ ἐδημοσίευσαν περὶ τοῦ ταξιδίου των, ἀποδεικνύει ὅτι ἦσαν παρατηρηταὶ ἐπιμελεῖς, ἀκριβεῖς καὶ κριταὶ συνετοὶ καὶ ἀμερόληπτοι. Οὗτοι¹ λέγουσιν ὅτι εἰς τὰς νήσους τοῦ Ἰονίου εὗρον τοὺς περισσότερους λογίους. Ἐπὶ λέξει λέγουσι: «Sont (αἱ νήσοί μας) mieux fournies de gens de lettres que la Grèce». Τοὺς περισσότερους λογίους καὶ ἐπιστήμονας εὗρον εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐκεῖ ἦσαν πολλοὶ Κερκυραῖοι διαπρεπεῖς ὡς καὶ διακεκριμένοι λόγιοι τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος. Τοὺς Ζακυνθίους δὲν εὗρον φιλομαθεῖς ὡς τοὺς Κερκυραῖους, ἀλλ' εὗρον καὶ ἐνταῦθα λογίους ἀνδρας καὶ Ζακυνθίους καὶ ἐκ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος.

Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους εἶχον τὴν ψύχωσιν οἱ λόγιοι, οἱ ἐπιστήμονες καὶ οἱ καλλιτέχνηι νὰ ἰδρῶσιν ἀκαδημίας. Ὁ Ἀλφιέρης, ὁ μέγας τῆς Ἰταλίας τραγωδὸς καὶ πατριώτης λίαν εὐφυῶς εἶπεν ὅτι ὁ αἰὼν τῶν Ἀκαδημιῶν ἐν Ἰταλίᾳ ἦτο αἰὼν τῆς φλυαρίας. Φέρ' εἶπεν ἐν Ῥώμῃ ἦσαν ἀκαδημία: 42, ἐν Βονωνίᾳ 66, ἐν Νεαπόλει 36, ἐν Φλωρεντίᾳ 26, ἐν Ἐνετίᾳ 43· ἔδιδον μεγάλην σημασίαν εἰς τὰς ἀκαδημίας.² Καὶ ἡ Ἐπτανήσος, ὡς ἐπαρχία τῆς Ἐνετίας, ἔπρεπε καὶ ἐκεῖνη νὰ παρακολουθήσῃ τὸν συρμὸν τῆς ἐποχῆς· καὶ δὴ ἡ Πρωτεύουσα τῶν Νήσων ἡ Κέρκυρα.

Τῆ 1656 ἰδρύθη ἐν Κερκύρᾳ ἡ πρώτη Ἀκαδημία. Ὁ ἱστορικὸς τῆς Κερκύρας Ἀνδρέας Μάρμορας τῆ 1672 ἔγραψεν «Ἐν Κερκύρᾳ ἤρξαντο νὰ εἶνε διαχειρισταὶ τοῦ καλάμου. Ἐνθ' ἐν τῇ Ἀρχιεπισκοπῇ ἐγείρονται τρόπαια εἰς τὸν Ἄρην, ἐν Κερκύρᾳ ἰδρῦνται Ἀκαδημίας» εἰς τὴν Ἀθηναῖν. Ἡ κερκυραϊκὴ εὐφυΐα καθ' ὅλα ὑπέροχος εἶχεν ἀνάγκην τῆς καλλιτεργείας τῆς τέχνης, ἵνα μὴ τὴν ἀφήσῃ εἰς ἄλλην· διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα τὸ πάλαι ἤκμαζον αἱ εὐγενέσταται τῶν

1. Voyage d'Italie, de Dalmatie, de Grèce et du Levant. Lyon 1678. Τόμος Α'. σελ. 152.

2. Ὅρα: A. Zanoni: Della Utilità morale economica e politica delle Accademie. Udine 1771—Battaglia. Accademie Veneziane. Venezia 1826.

»ἐπιστημῶν. Ὅθεν συναχθέντες τριάκοντα ἄνθρωποι ἐκ τῶν κληρικῶν, »διδακτόρων καὶ ἄλλων ζηλωτῶν τῆς προόδου, ἴδρυσαν φιλολογικὸν »σύλλογον, οὗ κατὰ πρῶτον ἐξελέχθησαν ὡς Πρύτανης ὁ αἰδέσιμος Γρη- »γόριος Γρίτης, ἐκ τοῦ τάγματος τοῦ ἁγίου Αὐγουστίνου, καὶ τῆς ἐφο- »ρείας μέλη ὁ Νικόλαος Κουαρτάνος ἱππότης, ὁ Παναγιώτης Γιου- »στινιανὸς καὶ ὁ Σπυρίδων Ἀλταβίλλας, γραμματεῖς δὲ ὁ Δημήτριος »Ῥίχης. Τὰ μέλη ἐκαλοῦντο Ἐξηγοφαιλισμένοι. Εἶχον ὡς ἔμβλημα δύο »βράχους, ἐφ' ὧν εἰς λέων ἀλωρούμενος μετὰ τῆς ῥήσεως: *Hic sem-* »*per* (οὗτος πάντοτε), ὅπως δηλώσωσιν ὅτι ἡ δρᾶσις των οὐδέποτε θά »καταβάλληται.¹

Οἱ σοφοὶ περιηγηταὶ Spon καὶ Wheler, μεταδόντες εἰς Κέρκυραν τῇ 1675, ἦτοι μετὰ εἰκοσάδα ἐτῶν, ἀναφέρουν τὴν ἀκαδημίαν ταύτην ὡς *Academie de belles lettres*² καὶ μετὰ τῶν μελῶν ἀναφέρουν τὸν Γιουστινιανόν, τὸν διδάκτορα Λουπινᾶν, τὸν ἱστορικὸν Μάρμοραν καὶ ἄλλους. Ὑφισταμένης ἔτι τῆς Ἀκαδημίας τῶν Ἐξηγοφαιλισμένων, ὑδρῦετο ἕτερα ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Καπέλλου ἐν τῇ οἰκίᾳ αὐτοῦ, ὀνομάσαντος αὐτὴν τῶν *Eudáκρων*, *Dei Fertili*, ἐπὶ τῇ σκοπῇ ὅπως διεγείρη τὴν ἀμιλλαν ἢ καὶ ἐπ' ἐλπίδι νὰ δρέψῃ ἐκ τῆς δευτέρας κρείττονας καὶ πλουσιωτέρους καρπούς. Ἡ νέα ἕμως ἀκαδημία δὲν ἀνεδείχθη ἀξία τοῦ ὀνόματος, ἀλλὰ παντάπασιν ἀκαρπὸς διεληθούσα, οὐδὲν ἕτερον κατέλειπεν εἰς ἡμᾶς πλὴν τοῦ ψιλοῦ ὀνόματος.

Τῶν Ἐξηγοφαιλισμένων ὁμοῦς ἡ ἀκαδημία ἠυδοκίμησε καὶ εἶχε μέλη τοὺς λογίους καὶ ἐπιστήμονας Κερκυραίους. Ἡ Ἀκαδημία αὕτη ἔπαυσε τέλος τῇ 1716, κατ' ἐποχὴν δεινοτάτην διὰ τὴν Κέρκυραν, τῆς πολι- ορκίας τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ τῇ 1732 νέα πάλιν Ἀκαδημία ἀνεφάνη ἐν Κερκύρᾳ μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς: *Quos Phoedus vocat errantes*, ἀνικτομένη ἴσως τὴν διασπορὰν τῶν πρώτων ἀκαδημαϊκῶν, οὗς διὰ τῆς φωνῆς αὐτοῦ συν- νήθηροιζεν αὐθις ὁ Φοῖβος, ὁ τῆς ποιήσεως θεός, ὡς πάλαι ποτὲ συνῆγε τὰς ἀγέλας, καθ' ὃν χρόνον βουφορθῶν ἐθήτευε παρ' Ἀδμήτῳ. Ἐν λατι- νικῶν ἐπίγραμμα μέλους τῆς Ἀκαδημίας ταύτης πρὸς τὸν Μαικήναν τῆς Ἀκαδημίας τὸν Γενικὸν Προβλεπτὴν Γεώργιον Γριμάνην, λέγει: «Αἱ »ἀγναὶ Ἑλικωνιάδες παρθέναι, ἀφ' οὗ ἡ Ἑλλάς εἰς τὸν γενικὸν ζυγὸν »ἔκαμψε τὸν γενναῖον ἀγχένα, δακρυρροοῦσαι περιεσκόπουσιν ἀπὸ τῶν »ἄκρων τοῦ Παρνασσοῦ, ἐὰν ἠδύναντο νὰ εὐρωσι παρὰ τινι φίλῃν ἐπι- »κουρίαν καὶ τὸν οἰκτίρμονα ἐκείνον, ὅστις, συναλγῶν μετ' αὐτῶν τὴν »πολυδάκρυτον τύχην, νὰ ὑποδεχθῇ τὰς ταλαιπώρους ὑπὸ τὴν φιλό- »ξενον αὐτοῦ στέγην. Ἐν τῷ δὲ τῆδε κάκσις περιπλανώμεναι: ἐξήτουν

1. Α. Μάρμορα: *Della historia di Corfu*. Venetia 1672 σελ. 425

2. *Voyage* κλ. τόμ. Α'. σελ. 125.

»καταφυγὴν, προσέπεσεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς αὐτῶν εὐσκιον καὶ χρυ- »σόκομον δένδρον. Ἐκεῖ αἱ ἀπάτριδες παρὰ τὰς δάφνας τοῦ μουσηγέ- »του θεοῦ καὶ τῆς Δίρκης τὰ κρυσταλλοειδῆ νάματα ἀναλαβοῦσαι ἀπὸ »τῆς πολυχρονίου καὶ ἀνιαρᾶς αὐτῶν πλάνης, κρούουσι πάλιν δι' εὐ- »κάμπτων καὶ τεχνικῶν δακτύλων τὰς λιγυφώνους χορδὰς τῆς ἐκ πολ- »λοῦ σιωπῆς λύρας».¹

Περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος τῇ ἐνεργείᾳ τῶν λογίων καὶ φιλομούσων εὐγενῶν ἰδρύθη ἐν Ζακύνθῳ² Ἀκαδημία, φέρουσα τὸ ὄνομα: «*Accademia dei Vigilanti Zacinti*» τῶν ἐρηγοροῦντων, ἔχουσα δ' ὡς ἔμβλημα ἓνα ὀφθαλμὸν μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς *ἐρηγορεῖτε*.

Ἡ Ἀκαδημία αὕτη δὲν ἤκμασεν ὡς αἱ κερκυραϊκαὶ καὶ ὀλίγον δυήρκεσεν.

Ἐν Κεφαλληνίᾳ τῇ 1791 ἰδρύθη ἡ Γεωργικὴ Ἀκαδημία ἐπὶ σκοπῷ νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ Γεωργία. Ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις ἀμέσως συνέδραμεν αὐτὴν διὰ τῆς προστασίας τῆς. Ἡ ἀκαδημία αὕτη ἐτελεσφόρησεν. Οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν Κεφαλλήνων ἐργάσθησαν ὅπως δι' ἀναγνωσμάτων καὶ δι' ἔργων φανῶσιν ἐπιωφελεῖς ἀκαδημαϊκοί.

Ἐκεῖ διέπρεψαν οἱ Τσουλάται, ὁ Ἀναστάσιος Καροῦσος. Ἐπειτα ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς προόδου ἐν Κεφαλληνίᾳ πολὺ συνετέλεσεν ὁ Μαρῖνος Χαρθούρης, ὅστις μετ' ἐπιτυχίας ἐκαλλιέργησεν ἐν τῇ γενετείρᾳ αὐτοῦ πατρίδι Κεφαλληνίᾳ τὸ ἰνδικόν, τὸ σακχαροκάλαμον, τὸν καφέν, τὸν βάμβακα κλπ., ἔτι δὲ ἐπεχείρησε τὴν ἐκχέρσωσιν τῆς τελματώδους πεδιάδος τοῦ Λιθαδίου. Δυστυχῶς ὁ μέγας οὗτος Κεφαλλῆν τῇ 1782 ἐδολοφονήθη δι' ἑλληνικῆς χειρὸς!³

Αἱ ἀκαδημαῖαι τῆς Γεωργίας ἐξετιμῶντο ἐν Ἑνετίᾳ τότε μεγάλως, καὶ σήμερον δ' ἔτι ἀναφέρεται εὐφήμως ἡ δρᾶσις των.⁴

Οἱ συμβολαιογράφοι καὶ οἱ δικηγόροι εἶχον καὶ αὐτοὶ τὸν σύλλογόν των καὶ ἐν γένει ὅλοι οἱ τεχνῖται τὴν συντεχνίαν των. Ἀλλὰ δυστυχῶς αἱ συντεχνίαι οὐδεμίαν σοβαρὰν ἐργασίαν ἔκαμαν δυναμένην νὰ ἀφήσῃ ἔχνη. Αἱ συντεχνίαι ἦσαν μᾶλλον ἀγαθοεργὰ ἰδρύματα μὲ ἴδιον τα-

1. Α. Μουστοξύδη: Περὶ τῶν ἐν Κερκύρᾳ Ἀκαδημιῶν καὶ τῶν συγχρόνων αὐταῖς λογίων.

2. Τὴν ὑπαρξιν τῆς Ζακύνθιας ταύτης Ἀκαδημίας ἡμεῖς καταστήσαμεν τὸ πρῶτον γνωστὴν εἰς τὸ περιοδικὸν Ζακύνθου *Κυβέλη* (ἔτος Δ'. σελ. 78—79). Κατὰ τυπογραφικὸν λάθος ἐσημειώθη ὡς χρόνος τῆς ἰδρύσεώς της τὰ τέλη τοῦ ΣΤ' αἰῶνος. Ὡς ἦτο ἐπόμενον, τὸ τυπογραφικὸν τοῦτο λάθος ἐπανέληφθη ὑπ' ἄλλων.

3. Μαρῖνου Σολωμοῦ: *Discorso* κτλ. ἐν τῷ κερκυραϊκῷ περιοδικῷ *Album Ionio*, 1842. Ἀρ. 16.—Ἀνθίμου Μαζαράκη Βιογραφία ἐνδόξων ἀνδρῶν τῆς Κεφαλληνίας.—Βενετία 1843.—Πινιατόρου: *Memorie storiche e critiche dell' isola di Cefallonia*. Τόμος Β ἐν Κερκύρᾳ 1889 σελ. 168—193.

4. P. Molmenti ἴδε ἄνωτ. κεφάλαιον 5'.

μείον ἐκ συνεισφορῶν τῶν μελῶν αὐτῶν πρὸς ἀμοιβαίαν περίθαλψιν ἐν καιρῷ ἀνάγκης ἐκ γήρατος ἢ πενίας.

Πάντα τὰ ἱδρύματα ταῦτα ἐγίνοντο τῇ ἀδείᾳ τῆς Κυβερνήσεως καὶ οὐδέποτε ἐπετρέπετο νὰ συζητήσῃσι περὶ πολιτικῆς ἐν αὐτοῖς.

§ 6. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἔδρασαν μεγάλως τὰ ἰδιωτικὰ σχολεῖα, οἱ ἰδιωτικοὶ διδάσκαλοι, οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι οἵτινες μετέβαινον εἰς τὰς οἰκίας πρὸς παράδοσιν.

Μετῆρχοντο τὸ ἐπάγγελμα τῶν διδασκάλων πλείστοι Ἑπτανήσιοι κληρικοί καὶ λαϊκοί. Ἐπίσης συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν ἀγωγήν τῆς νεολαίας οἱ δυτικοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοί, οἵτινες ἐδίδασκον τὴν ἰταλικὴν καὶ λατινικὴν φιλοσοφίαν, τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν γραμματολογία. Πολλοὶ τῶν Ἑπτανησίων ἐπρωτίμων τὴν φοίτησιν τῶν τέκνων εἰς τοὺς ξένους τούτους διδασκάλους, διότι ἐθεωροῦντο μᾶλλον πρακτικοὶ εἰς τὴν παράδοσιν. Ὅστις ἐπεθύμει νὰ μάθῃ τὰ ἰταλικά ἔπρεπε νὰ μεταβῇ εἰς τοὺς δυτικούς κληρικούς, οἱ ὅποιοι παρέδιδον τὰ στοιχειώδη μαθήματα εἰς ἐκεῖνους ἰδίως, οἵτινες μετέβαινον εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Ἰταλίας. Τότε ὑπῆρχον πολλαί, πλείστοι ἰταλικά οἰκογένειαι ἐν Ἑπτανήσῳ, αἵτινες ἐξ ἀνάγκης εἶχον ὡς διδασκάλους τοὺς δυτικούς τούτους ἱερεῖς καὶ μοναχοὺς, οἱ ὅποιοι ἐκ τῶν διδάκτρων ἐκέρδιζον πολλά. Οἱ μοναχοὶ οὗτοι τοῦ δυτικοῦ δόγματος εἰς τὰ μοναστήρια εἶχον τάξεις καὶ μετέβαινον ἐκεῖ πρὸς μόρφωσιν τὰ τέκνα τῆς ἀριστοκρατίας τοῦ τόπου. Οἱ μοναχοὶ οὗτοι εἶχον καὶ ἰδιαίτερας τάξεις διὰ τὰ πτωχά. Εἰς τὰ δυτικὰ σχολεῖα εὐχαρίστως μετέβαινον καὶ τὰ τέκνα τῶν ὀρθοδόξων τῶν θελώντων νὰ ἐκμάθωσιν ἰταλικά καὶ λατινικά καὶ νὰ λάβωσιν ὅπωςδήποτε μίαν καλὴν μόρφωσιν. Τινὲς τῶν δυτικῶν μοναχῶν ἦσαν ἀληθεῖς ἀπόστολοι τοῦ ἰταλικοῦ ἐκπολιτισμοῦ ἐν Ἑπτανήσῳ.

Ἐν Κερκύρᾳ εἶχον οἱ δυτικοὶ λαμπρὰν ἱερατικὴν σχολήν, τῆς ὁποίας τὴν ἱστορίαν ἐδημοσιεύσαμεν ἐπὶ τῇ βάσει ἀνεκδότων ἐγγράφων τῆς δυτικῆς ἀρχιεπισκοπῆς Κερκύρας.¹

Ἡ ἱερατικὴ αὕτη σχολὴ ἔσχε μακροχρόνιον βίον ἀπὸ τοῦ 1568 ἕως τοῦ 1797 καὶ συνέτεινε καὶ αὕτη εἰς τὴν διάδοσιν τῶν γραμμάτων ἐν Κερκύρᾳ. Ἐπὶ ἐνετοκρατίας ἦσαν πολλοὶ ἐν Κερκύρᾳ οἱ δυτικοὶ ἱερεῖς καὶ μοναχοί, ἀλλ' ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἠλαττώθη, ὥστε περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδοῦ αἰῶνος ἦσαν τριάντα.² Τὸ ἱεροσπουδαστήριον ἀφῆρα εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν δυτικῶν ἱερέων, ἀπέβη ἕως οὗ ἡττον ὠφέλιμον καὶ εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, διότι ἐγέννησε τὴν ἀμιλλαν

1. Πρὸς. Σπ. δὲ Βιάζη: Ἡ ἐν Κερκύρᾳ ἱερατικὴ σχολὴ τῶν δυτικῶν ἐπὶ Ἐνετοκρατίας (ἐν Παράσῳ Τόμ. ΙΓ' φυλ. 12).

2. Allegazione per Monsignore Fenzi Arcivescovo di Corfù σελ. 47.

μεταξὺ τῶν δύο κλήρων, πρὸς ὄφελος βεβαίως τῆς ὀρθοδοξίας, ἥτις ἐν Ἑπτανήσῳ ὀσημέραι νέους ἀπέκτα πιστοὺς ἐκ τῶν δυτικῶν.

Τὰ μαθήματα ἐδιδάσκοντο κατὰ τὸ διάταγμα τοῦ ἀρχιεπισκόπου τῶν δυτικῶν. Ἐδιδάσκετο ἡ θεολογία, ἡ φιλοσοφία, ἡ γραμματολογία. Ἡ σχολὴ ἐξεπλήρου τὴν ἀποστολήν της, ἀλλὰ δὲν διετέλει πάντοτε ἐν ἀκμῇ. Ἡ κυβερνήσις πάντοτε ἦτο ὁ ἀνώτερος ἐπόπτης τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἱδρυμάτων καὶ ἐφρόντιζεν ὅπως οἱ ὑπήκοοι αὐτῆς λαμβάνωσι μόρφωσιν πατριωτικὴν μᾶλλον ἢ θρησκευτικὴν, διὸ καὶ πολλάκις ἐφάνη ἄσπονδος ἐχθρὸς τῶν Ἰησοῦιτῶν καὶ διατάγματα ἐξέδωκε, δι' ὧν ἀπηγορεύετο πολλάκις εἰς τὰς Ἐνετικὰς κτήσεις ἡ διδασκαλία Ἰησοῦιτῶν. Οἱ Ἰησοῦιται ἕως προσεπάθουν παντοιοτρόπως νὰ εἰσχωρήσωσι καὶ ad pias causas ἔκαμνον προτάσεις πρὸς ἴδρυσιν δημοτικῶν σχολείων. Ἡ Ἐνετία ἠναγκάσθη νὰ διατάξῃ νὰ φύγωσιν ἔλοι οἱ Ἰησοῦιται ἐκ τῆς Ἐνετικῆς πολιτείας. Διάταγμα τοῦ 1606 Αὐγούστου 18 τῆς Ἐνετικῆς Γερουσίας διατάττει ὅπως οὐδεὶς Ἐνετὸς ὑπήκοος, ἀνὴρ ἢ γυνή, ἔχῃ συγκαινωνίαν μετὰ Ἰησοῦιτῶν, οὐδὲν τέκνον γείνη μαθητῆς Ἰησοῦιτοῦ. Ἐπίσης διετάττει οὐδ' ἐκτὸς τῆς Ἐνετίας νὰ τολμήσωσιν οἱ Ἐνετοὶ ν' ἀποστέλλωσι τὰ τέκνα των πρὸς μόρφωσιν εἰς σχολεῖα ἢ ἐκπαιδευτήρια Ἰησοῦιτῶν. Οἱ παραβάται ἐτιμωροῦντο.

Ὁ Θεολόγος τῆς Ἐνετικῆς Πολιτείας, ὁ σφῆρς Παῦλος Σάρπη, τῇ 1622 Νοεμβρίου 17, ἔγραφε σὺν τοῖς ἄλλοις, περὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκπαίδευσως τῶν Ἰησοῦιτῶν τὰ ἑξῆς: «Ἡ ἐκπαίδευσις τῶν Ἰησοῦιτῶν » εἶνε ἐπιωφελὴς διὰ τὸ μεγαλεῖον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀνθρώπων καὶ » τῶν Κρατῶν ἐκεῖνων, ὑπὸ τὰ ὅποια θέλουσιν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νὰ » ὑπόκεινται. Εἶνε βέβαιον, ὅτι οἱ Ἰησοῦιται ὑπερέχουσιν εἰς τὸν τρόπον » τοῦ ἐκπαίδευσιν, ἀλλ' εἶνε καὶ τρόπος κάκιστος διὰ τὰ εἶη ἐκεῖνα, » ὧν σκοπὸς εἶνε ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ ἀληθὴς ἀρετὴ . . . Ἐκ τῶν σχο- » λείων τῶν Ἰησοῦιτῶν οὐδέποτε ἐξῆλθεν υἱὸς εὐπειθῆς εἰς τοὺς γονεῖς, » ἀφρωσιωμένος εἰς τὴν πατρίδα, προσηλωμένος εἰς τὸν Ἡγεμόνα . . . Οἱ » Ἰησοῦιται προσπαθοῦσι νὰ ἀφαιρέσωσι τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς γονεῖς » καὶ πρὸς τὸν Ἡγεμόνα».¹

Ἡ ἐν λόγῳ ἱερατικὴ σχολὴ ἐφάνη ὠφέλιμος εἰς τὴν ἐπτανησιακὴν χώραν, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῆς κερκυραϊκῆς κοινότητος, ἥτις πιστοποιεῖ τῇ 1786 Ὀκτωβρίου 27, ὅτι οἱ νέοι ἐξεπαιδεύοντο ἐπιωφελῶς καὶ εἰς ἕτερον ἐπίσημον ἐγγράφον τῆς ἰδίας κερκυραϊκῆς Κοινότητος, τῆς 1ης Μαΐου 1794, ἐν ᾗ ἀναγινώσκεται: «τὸ ἱεροσπουδαστήριον δὲν περιω- » ρίσθη μόνον παρέχον τὴν διδασκαλίαν του εἰς τοὺς συνειθισμένους ἱε-

1. Πρὸς. Monumenti Veneti intorno i Padri Gesuiti 1769. Εἶνε συλλογὴ πολυτίμος ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Ἐνετίας κατὰ τῶν Ἰησοῦιτῶν. Βιβλίον σπανιώτατον ἐκ σελίδων 242.

»ροσπουδαστάς, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ἐφοίτων πολλοὶ λαϊκοὶ τοῦθ' ὅπερ οὐδέποτε
»συνέβη (a una frequentiae concorso non più visto di nume-
»rosi scolari) καὶ ἐξεπαιδεύοντο ἀριστα μετὰ ἐντελοῦς ἰκανοποιήσεως
»τοῦ κλήρου καὶ τῆς πόλεως . . .»

Τὸ αἶσθημα τῆς ὀρθοδοξίας ἦτο ἐν Ἑπτανήσῳ παρὰ τῇ λαῶ ὑψηλά,
καὶ ἀφόδως ἐνεπιστεύοντο τὰ τέκνα των οἱ ὀρθόδοξοι εἰς τὰς χεῖρας
τῶν δυτικῶν πρὸς ἐκπαίδευσιν.

Δὲν ὑπῆρξε φόβος προσηλυτισμοῦ.

Εἰς τὴν Ῥώμην ὑπῆρχεν ἡ πεποιθήσις ὅτι οἱ Ἕλληνες ὀρθόδοξοι,
οἱ ζῶντες ὑπὸ τὴν Ἑνετικὴν σημαίαν δὲν ἦσαν ἐπιδεικτικοὶ προσηλυτι-
σμοῦ διὰ νὰ ἀσπασθῶσι τὰς δοξασίας τοῦ δυτικοῦ δόγματος. Ὅταν ὁ ἐκ
Βερροίας λόγιος Ἰωάννης Κουττούνιος ἱδρυσεν ἐν Παταβίῳ τὴν ἐπιφανῆ
Ἑλληνικὴν σχολὴν πρὸς μὲν τῶν Ἑλλήνων, τοῦτο δυσηρέστησε
τοὺς περὶ τὸν Πάπαν. Εἰς τούτων, ὁ Χίος Λέων Ἀλλάτιος, ἀποστάτης,
πλὴν ἀνὴρ σοφώτατος, ἐξεδήλωσε τὴν δυσἀρέσκειαν ταύτην, γράφων
πρὸς τὸν φίλον του Κουττούνιον. Τῷ ἔγραψεν ὅτι ἡ νέα αὕτη σχολὴ
διὰ τοὺς Ἕλληνας θὰ ζημιώσῃ τὴν ἐν Ῥώμῃ σχολὴν τοῦ Ἁγίου Ἀθα-
νασίου, ὅτι ἡ Ἑνετία δὲν εἶνε φίλη τῆς Ῥώμης, ὅτι ἐκ τῶν ἀπονομιῶ-
των ἐχθρῶν τῆς δυτικῆς Ἐκκλησίας ἦσαν οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ἑνετοὺς
καὶ ὅτι εἶνε γλυκύτεροι καὶ εὐπειθέστεροι εἰς τὸ νὰ ὑποταχθῶσι καὶ δε-
χθῶσι τὴν ἀλήθειαν, δηλὰ δὴ τὰς δυτικὰς δοξασίας, οἱ ὑπὸ τὴν Τουρκίαν
Ἕλληνες.¹

Ὁ προσηλυτισμὸς εἶνε φυτὸν ὅπερ ἐν Ἑλλάδι δὲν φύεται. Ὁ προ-
σηλυτισμὸς ἐν Ἑπτανήσῳ ἀπέτυχεν. Οἱ Ἑπτανήσιοι εἶχον ἀνάκαθεν
αἶσθημα θρησκευτικὸν ὑπὲρ τοῦ πατρίου δόγματος. Ἄλλως τε καὶ ἡ
Ἑνετικὴ Πολιτεία ἦτο ἀνεξιθρησκός. Ἡ ἀνεξιθρησκεία δέον νὰ εἶνε μί-
α τῶν ἀρετῶν πάσης πεπολιτισμένης κυβερνήσεως. Μιμήσεως ἄξιον εἶνε
τὸ Ἑνετικὸν ἀξίωμα : *Ei meθα πρώτον Ἑνετοὶ καὶ ἔπειτα Χριστιανοὶ*
Semo prima Veneziani e poi Cristiani. Πιστοὶ εἰς τὸ ἀξίωμα
τοῦτο οἱ Ἑνετοὶ ἐρωμμένως ἀνθίσταντο εἰς τὰς ἀδίκους τῶν Παπῶν
ἀπαιτήσεις καὶ ἔλαϊς δυνάμει προσεπάθον νὰ παρακωλύσωσι τὰς
αὐθαρεσίας τοῦ λατινικοῦ κλήρου καὶ νὰ περιορίζωσι τὸν φανατισμὸν.
Ἡ Ἑνετικὴ Πολιτεία ἐπέτρεπε τοὺς μικτοὺς γάμους καὶ τοὺς ἐπροστά-
τευεν. Ἡ Πολιτεία προσεπάθει ὅσον τὸ δυνατόν νὰ μὴ ταραχθῇ ἡ οἰ-
κογενειακὴ εἰρήνη, διὰ νὰ μὴ κινδυνεύωσι τὰ συμφέροντά της. Οἱ μικτοὶ
γάμοι ἐζημιώσαν τὰ μέγιστα τὸν καθολικισμὸν καὶ ὠφέλησαν τὴν ὀρ-
θοδοξίαν. Αἱ γυναῖκες τῆς Ἑπτανήσου ἀπέκτων ἠθικὴν δύναμιν ἐπὶ
τοῦ καθολικοῦ συζύγου ὥστε, ὡς εὐφυῶς ὁ Ἑρμᾶνος Λούντζης ἱστορεῖ,

1. E. Legrand Bibliothèque Hellénique. Tome troisième. Paris 1895.
σελ. 399 - 402.

»ἐπὶ Ἑνετοκρατίας αἱ Ἕλληνίδες ἦσαν ἱεροκήρυκες καὶ ἱεραπόστο-
»λοι τῆς ὀρθοδοξίας καὶ σύμμαχον εἶχον τὴν ἀνεξιθρησκείαν τῆς Ἑνε-
»τικῆς Πολιτείας». Χάριν τῆς ὀρθόδοξου Ἑπτανήσου πλείστα οἰκογέ-
»νεται Ἰταλικῆς καταγωγῆς ἐγένοντο ὀρθόδοξοι ἐν Ἑπτανήσῳ καὶ τινες
»τούτων ἔγραψαν καὶ κατὰ τοῦ δόγματος τῶν Πατέρων των. Ὁ δυτικὸς
»κλήρος ἐν Ἑπτανήσῳ δὲν ἠδύνατο νὰ προσηλυτίσῃ, ἀλλὰ πάντοτε ἔχα-
»νεν ἐκ τοῦ ποιμνίου.

Τινὲς δυτικοὶ προσεπάθον ἐν τῇ διδασκαλίᾳ των μετὰ τῶν γραμ-
μάτων νὰ μεταδώσωσι καὶ τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας. Ἐν παράδειγμα :

Ὁ Ἰωάννης Δημισιάνος ἦτο εἰς τῶν λογίων τῆς Ἑπτανήσου. Ἐ-
γεννήθη ἐν Κεφαλληνίᾳ ἐκ πατρὸς Ζακύνθου. Ἐμελέτησεν εἰς τὴν
Ῥώμην φιλοσοφίαν καὶ θεολογίαν καὶ μετήρχειτο τὸν διδάσκαλον. Οἱ
Ζακύνθιοι τὸν προσεκάλεσαν ὡς διευθυντὴν τῆς ἐν Ζακύνθῳ σχολῆς περὶ
τὰ τέλη τῆς δεκάτης ἑκτῆς ἑκατονταετηρίδος. Δυστυχῶς ἦτο φανατικὸς
ἀπαδὸς τοῦ δυτικοῦ δόγματος καὶ ἤρξατο οὐχὶ μόνον διδάσκων γράμματα
ἀλλὰ καὶ προσηλυτίζων. Ὁ λαὸς ἐξαγριωθεὶς ἠγέρθη κατ' αὐτοῦ καὶ οὐ-
»τως ἠναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πατρίδα τῶν πατέρων του. Καὶ ἐν
Κεφαλληνίᾳ πρότερον διέδιδε μετ' ἐπιτυχίας τὰς δοξασίας τῆς δυτικῆς
ἐκκλησίας¹.

Τῷ 1752, εἰς Ἰταλός, ὁ Πέτρος Ἀλέξανδρος Πεσκατέλλης, συγγρα-
φεὸς βιβλίων κατὰ τῶν ὀρθόδοξων, ἔγραψε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον τῶν δυτι-
κῶν τῆς Κεφαλληνίας καὶ Ζακύνθου Ῥεμονδίνην, τὸν ἱστοριογράφον τῆς
ἐπὶ τῆς Κεφαλληνίας, ὅτι ἤθελε νὰ κατέλθῃ εἰς τὴν Ἀνατολὴν διὰ νὰ προ-
σηλυτίσῃ τοὺς Ἕλληνας ὀρθόδοξους. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δὲν ἐπεδο-
κίμασεν ὁ ἱεράρχης, ἀλλὰ τὴν ἐφύλαξεν εἰς τὸ ἀρχεῖον, γράψας ἐπ'
αὐτῆς εὐφυῶς τὰ ἑξῆς : *Estri graziosi del P. Pescatelli che*
si sentiva ispirato a portarsi in Levante a convertire la Gre-
cia vantando segni straordinari grazia a comprovar la sua vo-
cazione: δηλαδή «οἷστρος χαρίεις τοῦ ἱερέως Πεσκατέλλη, ὅστις ἠσθάνθη
»οἷστροηλασίαν νὰ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἵνα μεταπέσῃ τὴν Ἑλλάδα
»καυχώμενος εἰς τὰ ἔκτακτα προτερήματά του, ὅπως ἀποδείξῃ ταύτην
»τὴν κλίσιν του ! »

Βεβαίως ὁ ἱεράρχης διὰ τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης περιέπαιξε τὸν ἄσκη-
»πτον ἱεραπόστολον τῶν δυτικῶν δοξασίων.²

Εἰς τὴν Ζακύνθον εἶχέ ποτε διαδοθῆ ὅτι εἰς ὀρθόδοξος ἐγένετο ἡ

1. E. Legrand : Bibliographie Hellénique ; Tome troisième ; Paris 1895
σελ. 180—184.

2. Diversorum, ἐν τῷ ἀρχεῖῳ τῆς δυτικῆς ἐπισκοπῆς Ζακύνθου.

ἐπρόκειτο νὰ γείνη δυτικῶς. Ἡ κυβέρνησις ἔκαμεν ἀμέσως ἀνακρίσεις, ἀλλ' ἡ εἰδήσις ἦτο ψευδής, τοῦλάχιστον τοῦτο ἀπεδείχθη.¹

Ἐν Κερκύρα εἶχεν εἰσαχθῆ παρά τινων ἱερέων ὀρθοδόξων τὸ διὰ θαντισμοῦ βάπτισμα τῶν Λατίνων. Τοῦτο μαθὼν ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σεραφεῖμ, ἀπέστειλε γράμμα τῷ 1734 πρὸς τὸν Μέγαν Πρωτοπαπᾶν Κερκύρας Σπυρίδωνα Βούλγαρον κατὰ τῆς καινοτομίας ταύτης.²

§ 7. Ἡ ἐκπαίδευσις τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου δὲν παρημελεῖτο. Οἱ ὀρθόδοξοι ἱερεῖς κατὰ τοὺς πονηροὺς ἐκείνους χρόνους ἦσαν ἐν Ἑπτανήσῳ οἱ πλείστοι ἐγγράμματοι, ὅλοι ἀξιοπρεπεῖς, φιλότιμοι, εἰς ἄκρον ἠθικοί, ἀληθεῖς τοῦ Χριστοῦ ἀπόστολοι. Οἱ πλείστοι κατεγίνοντο καὶ εἰς τι ἐπάγγελμα. Κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐνετοκρατίας μετῆρχοντὸ τινες καὶ τοὺς συμβολαιογράφους, ἀλλ' ἡ Κυβέρνησις διὰ νόμου δὲν ἐπέτρεψε πλέον τοιοῦτον ἔργον εἰς ἱερεῖς. Τινὲς ἱερεῖς ἦσαν χρυσοχόοι, πολλοὶ ἀγιογράφοι, χρυσοταί, ξυλογλύπται. Ἰερεῖς ἦσαν οἱ δύο ἐξοχώτεροι καλλιτέχναι τῶν χρόνων ἐκείνων, ὁ Κουτούζης καὶ ὁ Καντούδης, Ζακύνθιοι, οἵτινες εἶνε ἐκ τῶν πρώτων ἀναμορφωτῶν τῆς ὀρθοδόξου ἀγιογραφίας.

Περὶ μορφώσεως καὶ ἐκπαιδεύσεως τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου ναὶ μὲν εἶχε φροντίσει εἰς Πατριάρχης, ὅστις διέταττε νὰ ἀπαγορεύηται ἡ χειροτονία τῶν ἀγραμμάτων,³ ἀλλ' ἐν Ἑπτανήσῳ ἐξεκπαίδευοντο ὀπωσδήποτε, διότι καὶ ἡ Ἑνετικὴ Κυβέρνησις καὶ οἱ μεγάλοι Πρωτοπαπάδες Κερκύρας⁴ ἐφρόντιζον περὶ τῆς διανοητικῆς μορφώσεως τοῦ ὀρθοδόξου κλήρου, πρὸς διατήρησιν τοῦ γοήτρου τῆς ὀρθοδοξίας, ὅπερ πάντοτε πράγματι διετηρήθη ἐν Ἑπτανήσῳ.

Α. χ. Διάταγμα τοῦ 1731 τοῦ Γενικοῦ Προβλεπτοῦ Ἀντωνίου Πιζάνη, ὑπεχρέωνε σὺν ἄλλοις τὸν Πρωτοπαπᾶν «..... νὰ μὴ δύναται νὰ ἐκδίδῃ ἀδειαν χειροτονίας διακόνου ἢ ἱερέως, ἄνευ προηγουμένης ἐξετάσεως τούτου ἐνώπιον τῆς ἐνδόξου διοικητικῆς ἀρχῆς (Reggimento) τῆς Πεντάδος τοῦ Κλήρου, Σακελλαρίου, Ἱερομνήμονος, Ἐκκλησιαάρχου, Ἀρχιμανδρίτου καὶ ἀρχοντος τῶν Μοναστηρίων μετὰ τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Συγκλήτου, τὸν ἀριθμὸν ὁκτὼ τοῦλάχιστον, ὑπὸ τῶν ὀρεσίων παμφηφεί ἢ ὑπὸ τῶν δύο τρίτων, νὰ κριθῆ κατάλληλος καὶ

1. Fitz a carte diverse. Ἀρχεῖον τῆς δυτικῆς ἐπισκοπῆς Ζακύνθου.

2. Τὸ Πατριαρχικὸν γράμμα ἐδημοσίευσεν ὁ λόγιος φίλος κ. Σ. Κ. Παπαγεωργίου ἐν τῷ περιοδικῷ Μοῦσαι ἐν Ζακύνθῳ ἀριθ. 147 τοῦ ἔτους 1899.

3. Μ. Γεδεών: Κανονικαὶ Διατάξεις κλπ. Τόμος Α'. ἐν Κωνσταντινουπόλει 1888, σελ. 176—180.

4. Ὅρα τὴν ἀξιόλογον πραγματείαν ἐν τῇ Φωνῇ Κερκύρας τοῦ 1887—1888 ὑπὸ τὸν τίτλον «οἱ Μεγάλοι Πρωτοπαπάδες Κερκύρας».

»ικανός. Ὁ ἐγκρινόμενος μετὰ τὴν παρουσίαν τοῦ πιστοποιητικοῦ τῆς »ικανότητός του καὶ τὴν ἀπόδειξιν ὅτι εἶνε ἐγγράμματος, καὶ τοῦτο μεθ' »ὄρκου, ὄφειλε νὰ παρουσιασθῆ ἐνώπιον τοῦ ῥηθέντος ἀιδεσιμωτάτου »Πρωτοπαπᾶ, ὅπως λάβῃ παρ' αὐτοῦ τὴν ἀδειαν, τὴν χορηγομένην »συνήθως εἰς τοὺς ἱκανοὺς πρὸς τὸ ἱερουθῆναι».¹

Καὶ ὁ αἰμὴνηστος Κερκυραῖος Μέγας Πρωτοπαπᾶς Κερκύρας Χριστόδουλος Βούλγαρις, ὁ τὸσον ἐργασθεὶς ὑπὲρ τῆς κερκυραϊκῆς ἐκκλησίας, σὺν ἄλλοις διέταττεν ἵνα: «.... χωρὶς περισσοτέραν ἀργητα τυπωθῆ »εἰς τὴν ἀπλὴν γλῶσσαν μία καθαρὰ ἐξέτασις καὶ χριστιανικὴ διδα»σκαλία εἰς νοθεσίαν τὸσον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὅσον καὶ τῶν ἀπλῶν »Χριστιανῶν» εἰς δόξαν μὲν τοῦ Θεοῦ, αἶνον δὲ τῆς Γαληνοτάτης ἡμῶν »καθεντίας καὶ ψυχωφελῆ σωτηρίαν ἀπάντων».²

Ὁ ἑπτανησιακὸς κλήρος μεγάλως ἔδρασε καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἑλληγῶν εὐρισκομένων εἰς δεινάς περιστάσεις. Πρὸς τὴν ἑπτανησίαν ἐκκλησιαστικὴν ἀρχὴν ἀπετείνοντο οἱ ἐξ ἄλλων ἑλληνικῶν χωρῶν φεύγοντες τὰς καταδυναστείας καὶ κακώσεις λαῖκοί τε καὶ ἱερωμένοι, ἵνα εὖρωσιν ἀνακούφισιν.

Οἱ μεγάλοι ἰδίᾳ Πρωτοπαπάδες Κερκύρας ὡς καὶ τῶν ἄλλων νήσων, δεχόμενοι τοὺς πρόσφυγας ὁμογενεῖς, ἐπεκαλοῦντο διὰ προτρεπτικῶν γραμμάτων πρὸς τοὺς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Χριστιανοὺς τὴν ὑπὲρ ἀδελφῶν βοήθειαν.³

[Ἐπεται συνέχεια].

Ἐν Ζακύνθῳ

Σ. Δε ΒΙΑΣΗΣ

1 Γ. Πογιάγου: Le leggi Municipali delle isole Ionie. Τόμος Α', σελ. 188—190. Ἐννοεῖται ὅτι μεθ' ὅλας τὰς καλὰς διαθέσεις τῆς Ἑνετικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῶν Πρωτοπαπᾶδων, δὲν ἐχειροτονοῦντο πάντοτε οἱ εὐπαῖδεστοι, διὸ ὁ γενικὸς Προβλεπτής Ἀν. Μολίν δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Μέγαν Πρωτοπαπᾶν παρεπονεῖτο διὰ τὸ ἀποποι, ὅπερ δὲν ἦτο ἀξιοπρεπὲς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ διὰ τὴν Πολιτείαν (Πρβλ. Π. Χιώτη. Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Τόμος 5' σελ. 87).

2. Ταῦτα διέταττεν ἐν ἀξιολόγῳ Διατάξει ἐξ 24 κεφαλαίων, δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ Φωνῇ Κερκύρας ἐτῶν 1887—1888. Ἡ θέλησις τοῦ Μ. Πρωτοπαπᾶ πρὸς συγγραφὴν Κατηχέσεως ἐγένετο, διότι ὁ ἀδελφός του ὁ ἱεροφίλοσοφος Νικόλαος Βούλγαρις ἐξέδωκε Κατήχησιν ἀξιόλογον, τῷ 1681, πολλάκις ἀναδημοσιευθεῖσαν. Ἡ καλύτερα δὲ τῶν ἐκδόσεων εἶνε ἡ τῆς Κερκύρας τοῦ ἔτους 1852 μετὰ πολυτίμων σημειώσεων τοῦ πολυκλαύστου Ἀνδρέου Μαυροματάου.

3. Ὅρα: Ἰωάννου Βουλγάρεως Μεγάλου Πρωτοπαπᾶ Κερκύρας Γράμματα προτρεπτικὰ εἰς συνδρομὴν ὑπὲρ ὀρθοδόξων Χριστιανῶν προσφυγόντων ἐν Κερκύρα. (Παρησός, τόμος ΙΓ'. μῆνὸς Ἰουνίου).

Ἡ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΓΕΩΓΡΑΦΙΑΣ¹

Ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τῆς νεωτέρας Ἐπιστήμης, παραβαλλομένη πρὸς τὴν σχολαστικὴν τοῦ μεσαιῶνος, δύναται νὰ περιληφθῇ εἰς μίαν λέξιν «ἐπιστροφή εἰς τὴν φύσιν». Διὰ νὰ μάθωμεν, ζητοῦμεν πρῶτον νὰ ἐνοήσωμεν. Ἄντι νὰ συλλογιζώμεθα ἐπὶ τοῦ ἀκατανοήτου, πρέπει νὰ ἀρχίσωμεν νὰ παρατηρῶμεν, νὰ ἐξετάζωμεν τὰ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, τὰ ὑποπίπτοντα εἰς τὰς αἰσθήσεις μας καὶ τὰ πειραματικὰ ἡμῶν μέσα.

Ἰδιαιτέρως εἰς τὴν Γεωγραφίαν, δηλαδή εἰς τὴν μελέτην τῆς γῆ-νης φύσεως, ἀρμόζει νὰ προβαίνωμεν διὰ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως τῆς Γῆς ταύτης, ἣτις ἐγέννησεν ἡμᾶς καὶ ἡ ὁποία μᾶς παρέχει τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ἄλλ' ἡ διδασκαλία τῆς Γεωγραφίας, ὡς γίνεται ἀκόμη εἰς τὰ σχολεῖα, ἀποτελεῖ κληρονομικὴν συνέχειαν τῶν σχολαστικῶν χρόνων. Ὁ διδάσκαλος ζητεῖ ἀπὸ τὸν μαθητὴν δείγμα πίστεως, ἀπαγγελλόμενον ἄλλως τε δι' ὄρων τοὺς ὁποίους ὁ παῖς οὐδόλως ἐννοεῖ ἀκριβῶς. Οὕτω ἀποστηθίζει ἄνευ σφάλματος τὰ ὀνόματα τῶν «πέντε ποταμῶν τῆς Γαλλίας, τριῶν ἀκρωτηρίων, δύο κόλπων καὶ ἐνὸς πορθμοῦ». ἀλλὰ δὲν συνδέει τὰ ὀνόματα ταῦτα μὲ οὐδὲν πραγματικὸν σαφές. Πῶς θὰ ἠδύνατο νὰ πράξῃ τοῦτο, ἀφοῦ ὁ διδάσκαλος οὐδέποτε ὑπέδειξεν εἰς αὐτὸν τι ἐξ ἐκείνων περὶ τῶν ὁποίων ὁμιλεῖ, καὶ τὰ ὁποῖα ἐν τούτοις εὐρίσκονται εἰς αὐτὰς τὰς ὁδοὺς, πρὸ τῆς θύρας τοῦ σχολείου, εἰς τὰ βυάκια καὶ εἰς τὰς ἐκ τῆς βροχῆς σχηματιζόμενας λίμνας;

Ἄς ἐπανέλθωμεν λοιπὸν εἰς τὴν φύσιν!

Ἐὰν εἶχον τὴν εὐτυχίαν νὰ διδάσκω τὴν Γεωγραφίαν εἰς παιδας καὶ δὲν ἤμην φυλακισμένος, κλειδωμένος ἐντὸς δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ ἰδρύματος, θὰ προσφυλασσόμην ἕσον τὸ δυνατόν ἀπὸ τοῦ νὰ ἀρχίσω νὰ δίδω βιβλία ἢ χάριτας εἰς τοὺς μικροὺς μαθητάς. Ἰσως-ἴσως καὶ αὐτὴν τὴν ἑλληνικὴν λέξιν «γεωγραφία» δὲν θὰ ἐξέφερον πρὸ αὐτῶν. Δὲν θὰ παρέλειπον ὅμως νὰ κάμνω μετ' αὐτῶν μακροὺς περιπάτους, εὐτυχῆς ὢν, ἔτι δύναμαι νὰ μανθάνω συνοδευόμενος ὑπ' αὐτῶν.

Καθηγητῆς, ἀλλὰ καθηγητῆς ἄνευ τίτλου, θὰ ἐφρόντιζον πολὺ νὰ

προβαίνω μεθοδικῶς κατὰ τοὺς περιπάτους τούτους καὶ κατὰ τὰς ἐκ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ τοπίων ἀναπτυσσομένας ὁμιλίαις. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ πρώτη σπουδὴ ὀφείλει νὰ μεταβάλληται ἐν ταῖς λεπτομερείαις αὐτῆς μετὰ τοῦ μέρους ὅπερ κατοικοῦμεν. Αἱ συνομιλίαι μας δὲν θὰ ἦσαν αἱ αὐταὶ διὰ χώραν πεδινὴν καὶ διὰ χώραν ὄρεινὴν, παρὰ τὸν Ὁκεανὸν ἢ παρὰ τὴν ἔχθην ποταμοῦ ἢ ἐπὶ τῆς χλόης. Εἰς τὸ Βέλγιον ἢ συνδιάλεξις μας θὰ ἦτο διάφορος τῆς ἐπὶ τῶν Πυρηναιῶν ἢ τῶν Ἄλπεων, καὶ δὲν θὰ ἦτο οὐδαμῶς ἀπολύτως ἡ αὐτή, διότι πανταχοῦ θὰ εἶχε νὰ ὑποδείξῃ ἴδια χαρακτηριστικά, νὰ συλλέξῃ πανταχοῦ πολυτίμους παρατηρήσεις, αἰτινες θὰ μᾶς ἐχρησίμευον ὡς στοιχεῖα παραβολῆς πρὸς ἄλλους κύκλους.

Ὅσον μονότονος καὶ πτωχὸς καὶ ἂν ἦτο ὁ τόπος τῆς διαμονῆς μας, εἶνε πιθανόν, ὅτι θὰ ἠδυνάμεθα πανταχοῦ νὰ ἴδωμεν, ἐὰν ἔχι ὄρη ἢ λόφους, τοὺλάχιστον βράχους τινάς· θὰ παρατηροῦμεν πανταχοῦ ποικιλίαν πετρωμάτων, ἄμμων, ἀργίλων, ἐλῶν καὶ τύρφης, πιθανῶς ψαμμίτου καὶ ἀσβεστολίθου· πανταχοῦ θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν τὴν ἔχθην βύακος ἢ ποταμοῦ, νὰ παρατηρήσωμεν κυλιόμενον ρεῦμα, δίνην ἀναπτυσσομένην, ἄμπωτιν ἣτις ἐπαναφέρει τὰ ὕδατα, τὰς ἐπὶ τῆς ἄμμου σχηματιζόμενας ρυτίδας, τὰς διαβρώσεις καὶ τὰς προσχώσεις. Καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ μέρος τῆς διαμονῆς μας εἶναι τόσον ὀλίγον περρικισμένον ὑπὸ τῆς φύσεως, ὥστε νὰ μὴ διαρρέηται ἐκεῖ που πλησίον μήτε ὑπὸ βυακίου, δὲν θὰ εἶχομεν τοὺλάχιστον ἐνίοτε τὴν εὐκαιρίαν νὰ βλέπωμεν βραχθαίαις βροχάς, αἱ ὁποῖαι θὰ μᾶς ἐχρησίμευον βυάκια πρόσκαιρα, μὲ τὰς κοίτας των, τὰ ρεύματά των, τὰς καμπύλας των, τοὺς ἐλιγμούς των, τὰς συμβολὰς των; Ποικιλία ἄνευ τέλους φαινομένων ὑδρολογικῶν;

Καὶ ὁ οὐρανός; Καὶ ἐκεῖ δυνάμεθα νὰ σπουδάσωμεν τὴν ἀτελεύτητον σειρὰν τῶν κινήσεων τῆς Γῆς καὶ τῶν Ἄστρον. Ἴδου ἡ πρωία, κατόπιν ἡ μεσημβρία, τὸ λυκόφως καὶ τὰ ἑναστρα σκότη. Βλέπομεν τὴν ὁμίχλην, τὰ νέφη νὰ διαδέχωνται τὸν κυανῶν οὐρανόν, κατόπιν τὰ μεγάλα καὶ σπάνια θεάματα τῶν καταιγίδων, ἀστραπῶν, οὐρανίων τόξων, ἴσως καὶ τοῦ βορείου σέλαος. Ὅλοι αἱ κινήσεις τοῦ οὐρανοῦ θὰ ἀρχίσουν νὰ γίνωνται σαφεῖς εἰς τὸ πνευμά μας διὰ μαθηματικῆς ἀρχῆς, καθόσον ὅλοι οἱ ἀστέρες ἀκολουθοῦσιν ὁδὸν χαραχθεῖσαν ἐκ τῶν προτέρων καὶ τοὺς βλέπομεν νὰ διέρχωνται ἀλληλοδιαδόχως διὰ τοῦ μεσημβρινοῦ, δίδοντας ἡμῖν τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσδιορίζωμεν τὰ κύρια σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος καὶ νὰ ἀναγνωρίζωμεν τὰ διάφορα σημεῖα τοῦ διαστήματος.

Εἰς τοὺς περιπάτους τούτους πέραξ τοῦ τόπου τῆς διαμονῆς μας, δυνατὸν αἱ περιστάσεις τοῦ βίου νὰ μᾶς ἐπιτρέψουν νὰ προσθέσωμεν μακρὰς ἐκδρομάς, καὶ ταξίδια ἀκόμη, μεθοδικῶς γινόμενα· διότι δὲν πρό-

1. Ἐδημοσιεύθη γαλλιστὶ εἰς τὸ Bulletin de la Société Belge d' Astronomie.

καίται νὰ τρέχωμεν καθόλου τυχαίως, ὡς οἱ Ἀμερικανοὶ ἐκεῖνοι αἵτινες κάμνουν «τὸν γύρον τοῦ ἀρχαίου κόσμου» καὶ οἱ ὅποιοι καταρθώνουν ἐνίοτε νὰ ἐπιστρέφουν τόσον ἀμαθέστεροι ὅσον περισσότερα τοπία καὶ προσωπικότητας ἀνέμιξαν εἰς τὸν ἐγκέφαλόν των! Τὸ πᾶν συγγέεται εἰς τὰς ἀναμνήσεις των, οἱ χοροὶ τῶν Παρισίων, ἡ ἐπιθεώρησης τῆς φρουρᾶς τῆς Ποτσδάμης, αἱ δύο ἐπισκέψεις εἰς τὸν Πάπαν καὶ τὸν Σουλτάνον, ἡ ἀναρρίχσις ἐπὶ τῶν Πυραμίδων καὶ ἡ γονυκλισία εἰς τὸν Ἅγιον Sepulchre. Τοιαῦτα ταξίδια εἶναι ὅσον δύναται τις νὰ φαντασθῆ ἀπαίσια, καθόσον φονεύουσι τὴν δύναμιν ἐκείνην τοῦ θαυμασμοῦ, ἣτις ὄφειλε νὰ ἀναπτύσσεται εἰς τὸ ἄτομον ταυτοχρόνως μὲ τὴν ἐπιστήμην καὶ καταλήγουσι νὰ τὴν ἀμβλύνωσι τόσον, ὥστε συμβαίνει καὶ νὰ περιφρονῶσιν οὗτοι ἀκόμη πᾶν τὸ ὄραϊον. Ἐνθυμοῦμαι εἰσέτι τὴν φρίκην, τὴν ὁποίαν ἤσθάνθη ἀκούων ὄραϊον νεανίαν, λίαν ἀνεπτυγμένον, λίαν ὑπερήφανον, τόσον ἀνόητον ὅσον καὶ σοφόν, νὰ λέγη μετὰ ὀκνηρίας προκειμένου περὶ τοῦ Λευκοῦ Ὄρους: «Πρέπει ἐν τούτοις νὰ ὑπάγω νὰ ἴδω καὶ αὐτὸ τὸ κολοκύθι!».

Διὰ νὰ ἀποφύγωμεν τοιαύτας ἀποπλανήσεις εἶναι ἀναγκαῖον νὰ προβαίνωμεν κατὰ τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰ ταξίδια μετὰ μεγάλης φροντίδος περὶ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας, τόσον εἰς ταῦτα ὅσον καὶ εἰς τὴν συνήθη σπουδῇ. Ἐννοεῖται, ὅτι πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ἐπίσης πᾶσαν σχολαστικότητα ὡς πρὸς τὴν διεύθυνσιν τοῦ ταξιδίου, διότι ὁ παῖς ἀνάγκη πρὸ παντὸς νὰ εὖρη ἐκεῖ τὰς τέρψεις του· ἡ σπουδῆ πρέπει νὰ ἐπεμβαίη μόνον κατὰ τὴν ψυχολογικὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν πολυτίμωτον στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θέα καὶ ἡ περιγραφή θὰ ἐντυπωθῶσι: καλῶς εἰς τὸν ἐγκέφαλον διὰ πάντοτε. Οὗτω προπαρασκευασθεὶς ὁ παῖς εἶναι ἤδη λίαν προηγμένος, ἂν καὶ δὲν ἔχει ἀκόμη ἀκούσει καθαρὸν μάθημα: τὸ πνεῦμα εἶναι πλέον ἀνοικτὸν καὶ δὲν ζητεῖ ἢ νὰ μάθῃ.

Ἐνωρὶς ἢ ἀργά (πάντοτε πολὺ ἐνωρὶς) φθάνει ὁ χρόνος καθ' ὃν ἡ φυλακὴ τοῦ σχολείου περιελπίει τὸν παῖδα ἐντὸς τῶν τεσσάρων τοίχων του. Λέγω «φυλακὴ», διότι τὸ ἴδρυμα τῆς ἀνατροφῆς εἶναι περίπου πάντοτε μία τοιαύτη· ἡ λέξις «σχολή» ἀπώλεσε πρὸ πολλοῦ τὴν πρώτην αὐτῆς ἑλληνικὴν σημασίαν τῆς «ἀναπαύσεως» ἢ τῆς «ἐορτῆς». Ἴδου τὰ βιβλία ἐμφανιζόμενα καὶ τὸ πρῶτον μάθημα γεωγραφίας, ἐκτιθέμενον ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ πρὸ τῶν μαθητῶν του! Ἦλθεν ἡ στιγμὴ νὰ ἀκολουθήσωμεν τὴν ἔξιν καὶ νὰ δώσωμεν εἰς τὸν παῖδα ἕνα ἄτλαντα ἐκτυπωθέντα ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως; Ἐγὼ τοῦλάχιστον θὰ προεφυλασσόμεν πολὺ ἀπὸ τοῦ νὰ πράξω τοῦτο, ἐπιθυμῶν πρὸ παντὸς νὰ εἶμαι τελείως λογικὸς εἰς τὰς παραδόσεις μου.

Ἄφου εἶπω εἰς τοὺς μαθητάς μου, ὅτι ἡ Γῆ εἶναι: στρογγύλη, ὅτι εἶναι σφαῖρα κυλιομένη εἰς τὸ διάστημα ὡς ὁ ἥλιος καὶ ἡ Σελήνη, θὰ ἐπαρυσιάξω κατόπιν εἰς αὐτοὺς τὴν εἰκόνα τῆς ὑπὸ μορφῆν φύλλου χάρτου τετραγωνικοῦ μετὰ εἰκόνας χρωματιστῶν παριστωσῶν τὴν Εὐρώπην, τὴν Ἀσίαν, τὴν Ἀφρικὴν, τὴν Αὐστραλίαν, τὰ δύο μέρη τοῦ Νέου Κόσμου!

Πῶς νὰ ἐξέλθω ἐκ τῆς προφανοῦς ταύτης ἀντιφάσεως; Πρέπει: νὰ μιμηθῶ τοὺς ἀρχαίους ταχυδακτυλοουργοὺς ζητῶν νὰ μὲ πιστεύσουν ἐπὶ τῇ λόγῳ τῆς τιμῆς μου, ἢ ὄφειλω νὰ προσπαθῆσω νὰ ἐννοήσωσιν οἱ μαθηταί μου, ὅτι ἡ σφαῖρα ἠδυνήθη νὰ μεταμορφωθῆ εἰς σφαιρεπίπεδον (δηλαδή εἰς μίαν «ἐπίπεδον σφαῖραν»): ἀλλ' ἡ ἐξήγησις θὰ μείνῃ ἀκουσίως χωλὴ, ἐπεὶ δὲν δύναται νὰ γείνη ἄνευ βοηθείας τῶν ἀνωτέρων μαθηματικῶν, τὰ ὅποια δὲν εἶναι ἀκόμη προσιτὰ εἰς τοὺς παῖδας. Δὲν πρέπει ὁ καθηγητὴς νὰ θέσῃ εἰς κίνδυνον ἀπ' αὐτοῦ τοῦ κατωφλίου τὴν τελείαν διανοητικὴν συνεννόησιν, ἢ ὅποια ὄφειλε: νὰ ὑφίσταται μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν μαθητῶν του διὰ τὴν κατανόησιν τῶν πραγμάτων.

Ἄλλως τε γνωρίζω ἐκ πείρας, ὅτι οἱ χάρται οὗτοι, μὲ κλίμακας καὶ ἀνίσους προβολὰς, θὰ ἔκαμνον βεβαίως τόσον κακὸν εἰς τοὺς μαθητάς μου, ὅσον καὶ εἰς ἐμὲ αὐτόν. Οὐδόλως ἀμφιβάλλω, ὅτι καὶ εἰς σᾶς ἔκαμαν τὸ αὐτό. Οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν θὰ ἐπιτύχῃ ποτὲ νὰ ἐξαλείψῃ ἐντελῶς τὰς ἀντιφασκοῦσας ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας ἐσχημάτισεν ἐκ τῶν διαφόρων τούτων χαρτῶν. Κατὰ τὰς προβολὰς, τὰς ὁποίας ἐσχομεν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἀλληλοδιαδόχως καὶ ἄνευ μεθόδου, τὰ γεωγραφικὰ σχήματα ἔλαβον μορφήν ἀμφίβολον καὶ ἀδεβαίαν. Αἱ μεταξὺ τῶν διαφόρων μερῶν ἀναλογίαι οὐδόλως εὐρίσκονται: καθαρὰ εἰς τὸ πνεῦμά μας, διότι τὰς εἶδομεν ἐντὸς τῶν παντὸς εἶδους χαρτῶν μετὰ παντὸς εἶδους μεταμορφώσεων, ἐξωγκωμένας ἢ βελονοειδεῖς, καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις σφυροκοπηθείσας ἢ ἀποτόμως προβληθείσας, καὶ ἐπομένως ἢ δύναμὶς μας ἢ διανοητικὴ ἡμβλύνθη. Ὅντες βέβαιοι ἐκ τῶν προτέρων ὅτι: θὰ λείπῃ ἡ ἀκρίβεια τῆς μορφῆς, οὐδόλως ζητοῦμεν νὰ τὴν ἐπιτύχωμεν.

Ἦνα ἀποφύγωμεν τὴν ἀδιαφορίαν ταύτην, ἢ ὅποια ἐμποδίζει: τὴν εἰλικρίνειαν καὶ τὴν προθυμίαν ἐν τῇ σπουδῇ, εἶναι ἀναγκαῖον, ἀπαραιτήτον, νὰ προβαίνωμεν εἰς τὸν καθορισμὸν τῶν σχημάτων καὶ τῶν κυριωτέρων σημείων τῆς γεωγραφίας, διὰ τῆς χρήσεως σχολικῶν ὕδρωγειῶν σφαιρῶν. Ἰπὸ τὴν ἐποψίν ταύτην ὁ καθηγητὴς ὄφειλε: νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀνένδοτος. Διότι θὰ ἦτο ἀδύνατον εἰς αὐτόν νὰ μεταχειρισθῆ χάρτας, χωρὶς νὰ προδώσῃ αὐτὴν τὴν αἰτίαν τῆς διδασκαλίας, ἢ ὅποια τῇ ἐνεπιστεύθη.

Ἄλλὰ ποῖα εἶναι ἡ καλυτέρα σχολικὴ ὕδρωγειος σφαῖρα; Κατὰ τὴν

γνώμην μου, τοιαύτη εἶναι μία ἀπλή σφαῖρα τοποθετημένη ἐντὸς δοχείου παραπλεύρως τοῦ διδασκάλου, ὁ ὁποῖος τὴν λαμβάνει, τὴν περιφέρει ἐντὸς τῶν χειρῶν του, τὴν παραδίδει εἰς τοὺς μαθητὰς του. Πᾶν ὅ,τι σχεδιάζει ἐπὶ ταύτης ὀφείλει νὰ εἶναι ἀπλούστατον. Δύο κεντήματα ἐπὶ τοῦ ξύλου παριστῶσι τοὺς πόλους· μία γραμμὴ μαύρη ἐπὶ τῆς κοιλίας τῆς σφαίρας δεικνύει τὸν ἰσημερινόν· κατόπιν, ὅταν θὰ φθάσῃ ὁ καιρὸς, κατὰ τὸν ὅποιον θὰ γείνη λόγος περὶ τῶν ὠρῶν τοῦ ἔτους, θὰ προστεθῇ ἡ ἐκλειπτικὴ περὶ τὸ ἰσημερινὸν ἐξόγκωμα· μεσημβρινοὶ καὶ παράλληλοι θὰ λείπουν. Εἰς τοῦτο θὰ προβῶμεν ἀργότερον· ἀρκεῖ νὰ ὑποδείξωμεν τὸ σημεῖον ὅπου εὐρίσκεται τὸ σχολεῖον, εἴτε τὸ σημεῖον τοῦτο πίπτει ἐπὶ τῶν Βρυξελλῶν εἴτε ἐπὶ ἄλλου μέρους τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς· ἐκτὸς τούτου δύναται τις νὰ χαράξῃ ἀπὸ τοῦ ἐνὸς πόλου εἰς τὸν ἄλλον τὸν πρῶτον μεσημβρινὸν τὸν διερχόμενον διὰ τοῦ σημείου τούτου. Ἐτελείωσε διὰ τὴν πρώτην ὑδρογείον, ἡ ὁποία ὀφείλει νὰ ἐπαλειφθῇ διὰ βερνικίου, ἐπιτρέποντος νὰ σχεδιάζωμεν ἐπ' αὐτῆς διὰ κιμωλίας καὶ κατόπιν νὰ ἐφαλείψωμεν τὰ σχεδιασθέντα. Ὁ διδάσκαλος θὰ χρησιμοποιήσῃ δι' ἐκάστην τῶν ἀποδείξεών του, ἀνὰ ἓν τῶν θεωρητικῶν ταξιδίων του ἐπὶ τῆς πλανητικῆς στρογγυλότητος.

Ἀργότερον οἱ μαθηταὶ θὰ μεταχειρισθῶσιν ἐπιτυχῶς ἄλλας ὑδρογείους, ἰδίᾳ ἐὰν αὐτοὶ οὗτοι καὶ μετεχειρίσθησαν καὶ ἐσχεδίασαν τὰς ἠπείρους, τὰς θαλάσσας καὶ πᾶν ὅ,τι ἐδιδάχθησαν ἐν τῷ σχολεῖῳ. Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθὴς μέθοδος· ἰδεῖν, δημιουργεῖν ἐκ νέου καὶ οὐχὶ ἐπαναλαμβάνειν ἐκ μνήμης.

Ὅπως λοιπόν, οὐδεμία ἀμφιβολία πρὸς ταῦτα! Διὰ τῆς ἀπ' εὐθείας δράσεως τῆς ὑδρογείου, ἀναγωγῆς ἀναλόγου καὶ ἀκριβοῦς τῆς Γῆς αὐτῆς ταύτης, πρέπει νὰ προβαίνωμεν εἰς τὴν πρώτην γεωγραφικὴν ἀνατροφὴν τοῦ παιδὸς· ἡ διδασκαλία ἕως αὕτη θὰ διακοπῇ μετ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν μικρῶν διαστάσεων τοῦ ὄργάνου. Ὑδρογείους ἴση πρὸς τὸ τεσσαρακοντάκις ἑκατομμυριοστὸν, ἐνὸς μέτρου περιφερείας, εἶναι ἤδη ἀρκετὰ βαρεῖα, δυσχερῆς περὶ τὸν χειρισμὸν ἰδίᾳ διὰ παιδᾶς. Ἡ δυσχέρεια αὐξάνεται κατὰ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν, μετὰ τῶν διαστάσεων αὐτῆς. Ἐὰν ἡ ὑδρογείος εἶναι ἴση πρὸς τὸ εἰκοσάκις ἑκατομμυριοστὸν, μετὰ περιφερείας δύο μέτρων, εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ ἀναρτηθῇ ἐκ τῆς ὀροφῆς ἵνα στρέφεται διὰ τοῦ δακτύλου κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς διδασκαλίας. Τέλος αἱ μεγαλύτεραι διαστάσεις τὴν καθιστῶσι τόσον ἀκατάλληλον ὥστε δὲν γνωρίζομεν πῶς νὰ τὴν θέσωμεν καὶ ἀπαλλασσόμεθα ταύτης διὰ μεταφοράς αὐτῆς εἰς ὑπόγεια ἢ ἀχυρῶνας. Τοιαύτη ὑπῆρξεν ἡ τύχη τῶν μεγάλων ὑδρογείων σφαιρῶν τοῦ Oléarius καὶ τοῦ Coronelli, αἱ ὁποῖαι σήμερον δὲν θὰ εἶχον οὐδεμίαν ἀξίαν γεωγραφικὴν.

Ἄλλ' ἐὰν σφαῖραι τοιούτων διαστάσεων εἶναι λίαν ἐγκώδεις ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατόν νὰ τεθῶσιν ἐντὸς τῶν δωματίων τοῦ σχολείου καὶ τῶν

αἰθουσῶν τῆς βιβλιοθήκης, δὲν ἔπεται, ὅτι πρέπει νὰ τὰς λησμονῶμεν ἐντελῶς κατὰ τὴν διδασκαλίαν· τοῦναντίον πρέπει νὰ τὰς ἐγκαθιστῶμεν πῶς μνημεῖα διακεκριμένα, ἔχοντα ἰδίαν ἀρχιτεκτονικὴν, πρωτότυπον, συνιστῶσαν νέον βραχίονα τῆς νεωτέρας τέχνης. Εἰς τοῦτο ἐγκεῖται ἐκεῖνο ὅπερ ἀρχίζομεν νὰ ἐννοῶμεν. Ἐν τούτοις τὰ μέχρι σήμερον ἐπιτευχθέντα ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν λίαν μέτρια. Αἱ μεγάλαι ὑδρογείαι σφαῖραι, αἱ ὁποῖαι κατασκευάσθησαν (ἰδίᾳ ἐκεῖνη τῶν 40 μέτρων περιφερείας τῆς ἐκθέσεως τοῦ 1889) δὲν εἶχον οὐδεμίαν ἀπολύτως σημασίαν ὑπὸ τὴν ἐποψὴν τῆς ἀκριβοῦς γεωγραφίας καὶ ἡ μόνη ἀξία των, ἣτις ἄλλως δὲν εἶναι οὐδόλως περιφρονητέα, συνίστατο εἰς τὸ νὰ δεικνύῃ εἰς τοὺς ἐκπλήκτους περιπατητὰς τὸ μέγεθος τῶν θαλασσῶν, παραβαλλόμενον πρὸς τὰ μικρὰ μας πολιτικὰ ὄρια, καὶ τὸ σχετικὸν μέγεθος καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν διαφόρων μερῶν. Τὸ ἔργον τοῦ μέλλοντος θὰ ἐπιτρέπη, δι' ἕκαστον μέγα ἄστυ, τὴν κατασκευὴν ὑδρογείου τεραστίων διαστάσεων, εἰς τὸ ἑκατομμυριοστὸν, ἴσως τὸ ἑκατοντάκις χιλιοστὸν καὶ ἀκόμη πλέον, ἀναπαριστώσης τὴν ἀληθῆ ὄψιν τοῦ φλοιοῦ τῆς γῆς στερεογραφικῶς. Λεπτομερῆ σχέδια τοιούτων μελλουσῶν κατασκευῶν ἔχουσιν ἤδη προταθῆ εἰς τὸ δημόσιον, καὶ ὁ χρόνος τῆς μετὰ βεβαιότητος ἐνάρξεως τῆς ἐκτελέσεως ἔφθασε. Οἱ ἀστρονόμοι προηγηθέντες τῶν γεωγράφων, δὲν κατενόησαν πόσον σπουδαία θὰ ἦτο ἡ στερεογραφικὴ κατασκευὴ τῆς σελήνης εἰς μεγάλας διαστάσεις·

Εἴμεθα βέδαιοι, ὅτι τὰ μνημεῖα ταῦτα τῆς Ἐπιστήμης θὰ καταστῶσιν ἀπαραίτητα διὰ τὴν δημοσίαν διδασκαλίαν· ἡμεῖς ὁμιλοῦμεν περὶ τῆς εἰς μαθητὰς τοῦ σχολείου διδασκαλίας, ὑπὸ τῆς ὁποίας ὑδρογείαι τοιαύτης διαμέτροι δὲν δύνανται νὰ χρησιμοποιηθῶσι. Δὲν πειράζει ὁμως· ἐὰν μᾶς εἶναι ἀδύνατον νὰ παρουσιάζωμεν τὴν ὑδρογείον, τίς μᾶς ἐμποδίζει νὰ τὴν δεῖξωμεν τμηματικῶς; Ἡ ὑδρογείος εἶναι πολὺ μεγάλη, δύναται τις ὁμως νὰ κατασκευάσῃ τμήματα αὐτῆς παντὸς μεγέθους. Ἴδου τμήμα εἰς τὸ δεκάκις ἑκατομμυριοστὸν! Ἴδου ἕτερον εἰς τὸ πεντάκις! Τέλος θὰ ἠδυνάμεθα νὰ δεῖξωμεν τμήμα ἴσον πρὸς τὸ $\frac{1}{100000}$ τὴν Ἑλβετίαν τοῦ Perron, μέρος τῆς ὑδρογείου 400 μέτρων περιφερείας!

Δοθέντος, ὅτι εὐρέθησαν τὰ βιομηχανικὰ μέσα, εἰς τὸ ἐξῆς τίποτε δὲν μᾶς ἐμποδίζει νὰ κατασκευάσωμεν τοιούτους δίσκους πάσης κλίμακος, πάσης ἀναλογίας, ἣτις θὰ φανῇ κατάλληλος, καὶ, σημειώσατε καλῶς, δὲν πρόκειται περὶ γεωγραφίας μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ἀστρονομίας καὶ ὑμεῖς, ἐρευνηταὶ τῆς λεγομένης «οὐρανοῦ σφαίρας», θὰ ἔχητε τόσον μεγαλεῖτερον κέρδος εἰς τὸ νὰ χρησιμοποιήτε δίσκους κοίλους, ὅσον ἡμεῖς τοὺς κυρτοὺς. Τὰ σφάλματα, τὰ ἐλαττώματα τῶν ἐπιπέδων χαρτῶν εἶναι τὰ αὐτὰ καὶ εἰς τὰς δύο περιπτώσεις καὶ δύναμαι νὰ στηρίζωμαι ἐφ' ὧμῶν μετὰ πάσης ἐμπιστοσύνης, ὅτι θὰ λάβητε μέρος εἰς

τὴν εἰρηνικὴν ἐπαναστατικὴν κίνησιν, τὴν ὁποῖαν προσπαθοῦμεν νὰ εἰσαγάγωμεν εἰς τὰ σχολεῖα.

Ὁμιλοῦμεν εὐχαρίστως περὶ προόδων, ἀλλ' ὑπὸ τινος ἐπόψεως εὐρισκόμεθα εἰς περίοδον, ἐὰν ὅχι ἀπισθοδρομήσεως, τοῦλάχιστον λυπηρῶν ἀποπλανήσεων, καὶ ἔχομεν πολὺ διάστημα νὰ διανύσωμεν ἀκόμη, ἵνα φθάσωμεν εἰς περίοδον ἀντιστοιχοῦσαν κατὰ τὸ μέγεθος πρὸς ἐκείνην τῶν βαβυλωνιακῶν χρόνων. Αἱ πλέον μακροναὶ ἀναμνήσεις τῆς ἀρχαιότητος δὲν μᾶς ἐπαναφέρουσι πρὸς τὴν Χαλδαίαν, τὴν χώραν ταύτην, εἰς τὴν ὁποῖαν εἰς «Πύργος τῶν ἀστέρων» ἐδέεσποζεν ἐκάστης πόλεως; Ὑπεράνω τῶν χθαμαλῶν διαμονῶν ἀνυψοῦτο πάντοτε τὸ ἀστεροσκοπεῖον, συνιστάμενον ἀπὸ ἀνδρῶν οἱ ὡραῖοι κρεμαστοὶ κῆποι τῆς Σεμιράμιδος περιεκύκλουν διὰ τῆς χλόης τῶν καὶ τοῦ ἕσματος τῶν πτηνῶν τῶν τὸν ὑψηλὸν πύργον, ἐκ τοῦ ὁποῖου οἱ ἀστρονόμοι ἐξήταζον τὰ οὐράνια διαστήματα. Οὐδεμία πόλις ἦτο τελεία ἐὰν δὲν κατεῖχε ἓνα τοιοῦτον ναὸν τῆς Ἐπιστήμης προωρισμένον διὰ τὴν σπουδὴν τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς.

Μία παράδοσις, τὴν ὁποῖαν γνωρίζετε, μᾶς λέγει, ὅτι οἱ ἄνθρωποι ἀποτελοῦντές ποτε ἓνα καὶ μόνον λαὸν καὶ ἐργαζόμενοι εἰς τὴν ἀνέγερσιν τοιοῦτου οἰκοδομήματος (τὸν πύργον τῆς Βαβέλ) προσεβλήθησαν αἰφνης ὑπὸ ἀμοιβαίας ἀγνοίας καὶ παύσαντες νὰ συνεννοῶνται ἀνεχώρησεν ἕκαστος εἰς τὰ ἴδια, καταστάντες ξένοι καὶ ἐχθροί. Νῦν ὁμως ὁμιλοῦμεν ἐκ νέου τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, τὴν τῆς ἐπιστημονικῆς σπουδῆς· δὲν μᾶς ἐμποδίζει τίποτε νὰ ἐνωθῶμεν στενότερον ἢ ἄλλοτε ἡ ἡμέρα, καθ' ἣν θυνάμεθα νὰ ἐπαναλάβωμεν ἄνευ φόβου τὴν κατασκευὴν ἔφθασε. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι εἰς προσεχῆς μέλλον ἐκάστη πόλις θὰ οἰκοδομήσῃ τὸν νέον τῆς «Πύργον τῶν ἀστέρων», ὅπου οἱ πολῖται θὰ ἔρχονται εὐχαρίστως νὰ παρατηρῶσι τὰ οὐράνια φαινόμενα καὶ νὰ διδάσκωνται τὰ θαυμάσια τῆς γενετικῆς Γῆς.

ELISÉE RECLUS

Η ΣΩΜΑΤΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ¹

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

Ἡ κυριωτέρα ἀποστολὴ εἶνε διὰ τὸν διδάσκαλον, ἡ διανοητικὴ παρασκευὴ τοῦ παιδίου εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα. Τὸ ὄφελος, ὅπερ ὁ μαθητὴς ἀρύεται ἐκ τῶν σχολικῶν παραδόσεων διατελεῖ, κατὰ τὴν κρίσιν τοῦ καθηγητοῦ, εἰς λόγον εὐθὺν πρὸς ὅ,τι δύναται ἐξ αὐτῶν νὰ μάθῃ, καὶ ἂν κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους βεβαιωθῇ, ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μαθητῶν ἠδυνήθησαν νὰ παρακολουθήσωσι τὴν διδασκαλίαν του, συμπεραίνει ἐκ τούτου εὐχαρίστως, ὅτι τὸ πρόγραμμά του δὲν εἶνε δυσανάλογον πρὸς τὴν διανοητικὴν τῶν ἱκανότητα.

Ὁ ἰατρὸς ὁμως ἀντιθέτως ἀποβλέπει ἰδίως εἰς τὸ σωματικὸν μέρος· ἐπιθυμεῖ πρὸ πάντων νὰ διατηρηθῇ γενεὰ βωμαλέα καὶ ὑγιῆς καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς ὑγείας τῶν παιδίων δὲν διστάζει νὰ θυσιάσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν. Ὁ ἰατρὸς ἐν γένει εἶνε πολὺ ὀλίγον παιδαγωγός, καὶ ὁ παιδαγωγὸς ἀφ' ἑτέρου εἶνε πολὺ ὀλίγον ἐνήμερος περὶ τὰ ζητήματα τῆς ὑγιεινῆς, ὅθεν οὐδέτερος αὐτῶν δύναται νὰ κρίνῃ ἀμεραλήπτως καὶ ἐν πλήρει τοῦ θέματος γνώσει. Θὰ προσπαθῆσω λοιπὸν ν' ἀποφύγω κατὰ τὰς ἐπομένας σκέψεις τὰ ζητήματα τῆς καθαρᾶς παιδαγωγικῆς, ἐφ' ὅσον ταῦτα δὲν σχετίζονται ἀμέσως μετὰ τῆς σχολικῆς ὑγιεινῆς.

Ἄρθρον πολὺκροτον ὑπὸ τὸν τίτλον Zum Schutze der Gesundheit in der Schule, δημοσιευθὲν ἐν ἔτει 1836 ὑπὸ τοῦ Λόρινσερ, ἀποτελεῖ τὴν πρώτην ἐκδήλωσιν ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐν τῷ σχολεῖῳ ὑγιεινῆς. Ἄλλ' ἡ ἐπιστημονικὴ τοῦ ζητήματος μελέτη ἤρχισε μόλις πρὸ τριακονταετίας. Ὁ ἰατρὸς Γκιλλιώμ, διευθυντὴς τότε τοῦ ἐν Νευσιατέλῃ σωφρονιστηρίου ὑπῆρξεν εἰς τὸν πρώτων σκαπανέων. Ἐκπλαγεῖς ἐκ τῆς συχνότητος παθολογικῶν τινῶν διαταράξεων, ἃς παρατήρει εἰς τοὺς μαθητάς, καθὼ ἔφορος τοῦ σχολείου, ἀνέλαβε τὴν μελέτην τοῦ πράγματος, καὶ τὰ πορίσματα ἐδημοσίευσεν εἰς διατριβὴν αὐτοῦ περὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν σχολείων.

Τὴν προσοχὴν του ἐφείλκυσε ἰδίως ἡ συχνότης τῶν κεφαλαλγιῶν καὶ τῶν αἱμορραγιῶν τῆς βινός. Ἐπὶ 371 μαθητῶν, ἡλικίας 7 μέχρι

1. Ἐδημοσιεύθη μακρὰ μελέτη εἰς τὴν «Bibliothèque Universelle» τῆς Λωζάνης ἐκ ταύτης δὲ μετεφράσθη τὸ μέρος τὸ ἔχον σχέσιν πρὸς τὴν Σχολικὴν Ὑγιεινὴν.

16 ἐτῶν, ἀμφοτέρων τῶν φύλων, 296 παρεπονοῦντο ὡς πάσχοντες ἐκ κεφαλαλγίας καὶ 155 ἐξ ἐπιστάξεως τῆς ρινός. Ἀφ' ἐτέρου παρετήρησε μέγαν ἀριθμὸν περιπτώσεων παρεκκλίσεως τῆς σπονδυλικῆς στήλης καὶ ἐξοιδήσεως τοῦ θυροειδοῦς βουβῶνος. Κατὰ τὴν γνώμην του, αἱ διαταράξεις αὗται δὲν προήρχοντο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς κακῆς ἐγκαταστάσεως τῶν αἰθουσῶν τῶν παραδόσεων, τοῦ ἀνεπαρκοῦς φωτισμοῦ καὶ τοῦ ἐλαττωματικοῦ συστήματος τῆς θερμάνσεως, ἀλλὰ ἀπέρρεον ἐν μέρει καὶ ἐξ ἐγκεφαλικῆς συμφορῆσεως, ὀφειλομένης εἰς τὴν ὑπερβολικὴν ἔντασιν τοῦ πνεύματος. Τὸ συμπέρασμα τῆς ἐρεῦνης του ἦτο, ὅτι τὸ σχολεῖον βλάπτει τὴν ὑγίαν τῶν παιδῶν χωρὶς νὰ ὠφελῆ πολὺ τὴν ἐκπαίδευσίν των, διότι αἱ ἐξ αὐτοῦ προκύπτουσαι διαταράξεις τοῦ ὀργανισμοῦ ἐμποδίζουσι τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν τῆς διανοίας.

Αἱ ἐρευναι αὗται ἐπανελήφθησαν εἰς διαφόρους χώρας ὑπὸ πλείστων ὄσων ἰατρῶν, πανταχοῦ δὲ ἀπέληξαν εἰς τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα. Δὲν δύναμαι νὰ μνημονεύσω ἐνταῦθα πασῶν τῶν γενομένων ἐργασιῶν, ἀφ' ἐτέρου ὅμως ἀδυνατῶ νὰ παραλείψω γεγονότα τινά, διότι εἰς τὰ ζητήματα, ὅσον τὸ περὶ οὗ ἀσχολοῦμεθα, οὐδὲν ἐξισοῦται πρὸς τὴν εὐγλωττίαν τῶν ἀριθμῶν.

ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ καθηγητοῦ Ἀξελ Κέϋ ἐν Στοκχόλμῃ, ἐνηργήθη ἔρευνα ἐπὶ 11,210 μαθητῶν ἡλικίας 11 μέχρι 13 $\frac{1}{2}$ ἐτῶν. Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου εὐρέθησαν 5025, τοῦτέστι κατ'ἀναλογίαν 448, ἐπὶ χιλίων ὧν ἡ ὑγεία δὲν ἦτο κανονικῆ. Ἡ ἀναλογία δὲ τῶν ἀσθενικῶν μαθητῶν βαίνει προϊούσα σὺν τῇ ἡλικίᾳ: ἀπὸ 37,6 $\frac{1}{100}$ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις ἀνέρχεται διαδοχικῶς εἰς 58,5 $\frac{1}{100}$ εἰς τὴν ἀνωτέραν τάξιν τοῦ πρακτικοῦ τμήματος. Ἐὰν ἀφαιρεθῶσιν ἐκ τῶν περιπτώσεων τούτων αἱ περὶ τὴν ὄρασιν παθήσεις, ἀπομένει πάντοτε σύνολον ἀναλογίας ἀσθενῶν μαθητῶν 30 μέχρι 40 $\frac{1}{100}$. Οὗτοι δὲ πάσχουσιν εἴτε ἐξ ἀναιμίας, εἴτε ἐκ κεφαλαλγίας, εἴτε ἐξ ἐπιστάξεως τῆς ρινός, εἴτε ἐκ νευρασθενείας, εἴτε ἐκ διαταράξεων τῆς πέψεως. Ἡ ἀναιμία ἀπαντᾷ κατ' ἀναλογίαν 22,7 $\frac{1}{100}$ ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν μαθητῶν, ἰδίως δ' ἐπιπολάζει: εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις, καὶ ὅπως οὖν ἐν μικροτέρῳ βαθμῷ εἰς τὰς ἀνωτέρας. Ἡ ἀναλογία τῶν ἐκ κεφαλαλγίας πασχόντων μαθητῶν εἶνε σχεδὸν ἡ αὐτῆ, ἐνῶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπιστάξεων τῆς ρινός ποικίλλει ἀπὸ ἀναλογίας 5,3 μέχρις 7 $\frac{1}{100}$. Ἰδίως συχνὴ παρὰ τοῖς μαθηταῖς εἶνε ἡ ἀνορεξία. Δύσκολον ὅμως εἶνε νὰ προσδιορισθῇ ἐπακριβῶς ἡ συχνότης τῶν περιπτώσεων τῆς νευρασθενείας, διότι ἡ ἀτομικὴ ἀντίληψις ἐπιδρᾷ ὡς πρὸς τὸν προσδιορισμὸν τῆς παθολογικῆς ταύτης καταστάσεως. Κατὰ τὰ διάφορα ἐν τούτοις δεδομένα ἡ συχνότης κυμαίνεται ἀπὸ 1,6 μέχρι 2,6 $\frac{1}{100}$.

Ἐτέρα στατιστικὴ ἐπίσης σπουδαία εἶνε ἡ τοῦ ἰατροῦ Σμιτ-Μόνναρντ ἐκ Χάλλης. Βασίζεται αὕτη ἐπὶ 16,000 παιδῶν καὶ ἔχει τὸ

πλεονέκτημα ὅτι περιλαμβάνει πάσας τὰς κατωτέρας τάξεις, ἐνῶ ἡ τοῦ Ἀξελ Κέϋ ἄρχεται μόνον ἀπὸ τοῦ ἐνάτου ἔτους. Ὁ ἰατρὸς Σμιτ-Μόνναρντ βεβαίως ὅτι ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῆς κατωτέρας τάξεως εἶνε λίαν εὐάρεστος καὶ ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν ἀσθενικῶν μαθητῶν δὲν ὑπερβαίνει τὸ 5 $\frac{1}{100}$ εἰς τὰς τάξεις τῶν ἀρρένων. Ἡ κατάστασις ὅμως ἐπιδεινοῦται ταχέως εἰς τὰς κατόπιν τάξεις. Εἰς 30 $\frac{1}{100}$ ἤδη ἀνέρχονται οἱ ἀσθενικοὶ μαθηταὶ κατὰ τὸ τρίτον σχολικὸν ἔτος. Εἰς τὰς ἀνωτέρας δὲ τάξεις ἡ ἀναλογία ὑπερβαίνει τὰ 60 καὶ ἐνίοτε τὰ 70 $\frac{1}{100}$. Αἱ κατατρώχουσαι τὰ παιδία παθήσεις γενικῶς εἶνε ἡ ἀναιμία, ἡ κεφαλαλγία, ἡ νευρασθένεια, ἡ ἀϋπνία, αἱ ἐπιστάξεις τῆς ρινός, ἡ ἀνορεξία, αἱ διαταράξεις τῆς πέψεως καὶ αἱ ἀνωμαλῖαι τῆς ὄρασεως. Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως φαίνεται ὅτι ἰδιαίτερος ἀναπτύσσεται ἡ ἀναιμία εἰς τὰ ἄρρενα παιδία: κατὰ τὴν ἐγγραφήν αὐτῶν παρατηρεῖται ἀναλογία ἀναιμικῶν 4 $\frac{1}{100}$ μόνον, καὶ μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἔτους ἡ ἀναλογία ἀνέρχεται εἰς 25 $\frac{1}{100}$. Εἰς τὰ κοράσια ὁ ἀριθμὸς τῶν περιπτώσεων τῆς ἀναιμίας αὐξάνει κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἀπὸ 12 εἰς 25 $\frac{1}{100}$. Ἄλλως τε ἡ παρατήρησις ἐπαναλαμβάνεται εἰς πάσας τὰς τάξεις. Ἡ ἀναιμία εἶνε πολὺ συχνοτέρα περὶ τὰ τέλη τοῦ σχολικοῦ ἔτους ἢ κατὰ τὴν πρῶτην αὐτοῦ τριμηνίαν. Ἐνῶ εἰς τὰς κατωτέρας τάξεις τῶν γυμνασίων ἡ ἀναλογία τῶν νευροπαθῶν δὲν ὑπερβαίνει τὰ 10 $\frac{1}{100}$, εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις καὶ εἰς τὴν βασιλικὴν σχολὴν ἀνέρχεται εἰς ἀνω τῶν 30 $\frac{1}{100}$, φθάνει δὲ καὶ μέχρις 62 $\frac{1}{100}$ καὶ 19 $\frac{1}{100}$ ἐκ τῶν περιπτώσεων προστίθενται καὶ αἱ κατὰ τὸν ὕπνον διαταράξεις. Οἱ ἀριθμοὶ οὗτοι εἶνε τρομακτικοί, καθόσον δὲν ἐπιτρέπεται ν' ἀμφιβάλλωμεν περὶ τῶν πορισμάτων, ἅτινα παρουσιάζει ὁ ἰατρὸς Σμιτ-Μόνναρντ, τοῦ ὁποῦ ἄλλως τε αἱ διαβεβαιώσεις δὲν ἀνηρέθησαν.

Ὅσον καὶ ἂν πολλαπλασιάσωμεν τὰ παραδείγματα, τὸ αὐτὸ πάντοτε παραμένει ἀποτέλεσμα. Ἡ ὑγεία τῶν μαθητῶν, ἣτις εἶνε σχετικῶς καλὴ κατὰ τὴν εἰς τὸ σχολεῖον εἰσοδόν των, καθίσταται βαθμηδὸν ἐπισηφελῆς, ὥστε τὸ ἡμισυ μόλις τῶν μαθητῶν τῶν ἀνωτέρων τάξεων τοῦ γυμνασίου καὶ τῶν ἀνωτέρων σχολείων τῶν θηλέων δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς χαίρον πλήρη ὑγείαν.

Πρόκειται περὶ γεγονότος ἀναμφισβητήτου. Τὸ μόνον ὅπερ ἐπιδέχεται ἀμφισβήτησιν εἶνε, ἂν τὸ σχολεῖον ἀποτελῇ τὴν κυρίαν ἀφορμὴν τῆς βλάβης. Ἀπαραίτητον ἄρα ἀποβαίνει νὰ ἐξετάσωμεν κατὰ τίναν τρόπον ἐπέρχεται ἡ βλαβερὰ τοῦ σχολείου ἐπίδρασις. Εἰς τὸν βίον τοῦ παιδιοῦ ἐπέρχεται τρόπον τινά ἀναστάσις ἐκ τῆς εἰσαγωγῆς αὐτοῦ εἰς τὸ σχολεῖον. Ἡ ἐλευθερία, ἣς ἀπῆλαυνεν ἕως τότε, ἡ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον πλήρης, περιορίζεται ἀποτόμως ἐκ τῆς πειθαρχίας, τῆς ὑποχρεούσεως αὐτὸ νὰ μένη ἀκίνητον ἐπὶ πολλὰς ὥρας τῆς ἡμέρας. Ὑποχρεοῦται νὰ προσηλώσῃ τὴν προσοχὴν του ἐπὶ ἀντικειμένου τινός,

ἐνῆ πρότερον ἢ φαντασία του ἦτο ἐλευθέρα νὰ περιφέρηται ἄνευ σταθερᾶς προσηλώσεως. Ἐὰν προσθέσωμεν εἰς ταῦτα καὶ τὸν ζῆλον τοῦ παιδίου πρὸς τὰ πρῶτα αὐτοῦ μαθήματα καὶ τὸν φόβον τῆς ἐπιπλήξεως, πειθόμεθα εὐκολώτερον, ὅτι δύναται νὰ προκύψῃ ἐξ αὐτῶν πάντων νευρική ὑπερδιέγερσις, ἐκδηλουμένη διὰ διαταράξεων τοῦ ὑπνου ἢ δι' ἐλαττώσεως τῆς ὀρέξεως. Τοῦτου διδομένου, θεωρῶ ἐπαρκῆ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ σχολείου πρὸς ἐξήγησιν τῶν διαταράξεων τῆς ὑγείας τῶν ἐκδηλουμένων εἰς τὰ παιδιά κατὰ τὸ πρῶτον τῆς φοιτήσεώς των ἔτος.

Ἄλλ' ἂν ἐπρόκειτο μόνον περὶ τῶν μεταβολῶν τῶν ἐπερχομένων εἰς τὸν τρόπον τοῦ βίου, φυσικὸν θὰ ἦτο διὰ τῆς ἕξεως νὰ ἐλαττώνωνται βαθμηδὸν τὰ ἀποτελέσματα των. Ἡ ὑγεία τῶν παιδίων ἐπρεπε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει νὰ βελτιώνηται προϊόντος τοῦ χρόνου ἀντὶ νὰ χειροτερεύῃ, ὡς βεβαίῳσι πάντες οἱ περὶ τὴν ὑγείαν τῶν σχολείων διατάξαντες. Πρέπει καὶ ἄλλα αἷτια νὰ ἐπιδρῶσιν εἰς τὸν νέον τρόπον τῆς ζωῆς τῶν παιδίων, καὶ ταῦτα θ' ἀναζητήσωμεν.

Ἐχοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ παιδίον διαίγει ἐν τῇ σχολείῳ ἐπὶ πέντε ἢ ἕξ ὥρας καθ' ἑκάστην, ἀφειλομένον φυσικῇ τῇ λόγῃ νὰ ἐξετάσωμεν πρῶτιστα τοὺς υγιεινοὺς ἔθους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους εἶνε ὑποχρεωμένον νὰ ζῇ. Ἀρκεῖ νὰ παραβάλωμεν τοὺς σημερινοὺς τοιοῦτους πρὸς τοὺς πρὸ τριακονταετίας ὑπάρχοντας, ὅπως κατανοήσωμεν τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν πᾶν οἰκημα ἦτο κατάλληλον διὰ σχολείων οὐδεμίᾳ ἀπεδίδοτο σημασία εἰς τὰ ζητήματα τοῦ ἀερισμοῦ, τοῦ φωτισμοῦ, τῆς θερμάνσεως καὶ οὐδόλως ἐδίσταζον νὰ συσσωρεύωσιν ὄσῃ τὸ δυνατόν περισσότερα παιδιά ἐν τῇ αὐτῇ τάξει, χωρὶς ποσῶς νὰ λαμβάνωσιν ὑπ' ὄψιν τὰς διαστάσεις τῆς αἰθούσης. Τὸ ὅτι «δὲν ἀπέθνησκον ἄλλα» ἔσχεν ὡς συνέπειαν νὰ εὐρίσκωνται ἀκόμη σήμερον παρ' ἡμῖν ἄνθρωποι ἐκπληττόμενοι, διότι οἱ ἔροι ὑφ' οὓς ἡμεῖς ἠνδρώθημεν καὶ ἐμείναμεν κατὰ τύχην βρωμαλέοι καὶ καλῶς ἔχοντες δὲν θεωροῦνται πλέον ἐπαρκεῖς ὑπὸ τῆς σημερινῆς γενεᾶς. Φωνάζουσι κατὰ τῆς ἐλευθεριότητος τῶν κυβερνήσεων τῶν ἀσωτευσσῶν τὸ δημόσιον χρήμα καὶ πιεζουσῶν τοὺς φορολογουμένους χάριν ἀνεγέρσεως πολυτελῶν κτιρίων, οἷα εἶνε τὰ παρ' ἡμῖν σχολεῖα. Ἐκπλήσσανται λίαν καὶ προσδεδέπουσιν ἡμᾶς μὲ ὕψος δυσπιστίας ἐσάκις προσπαθοῦμεν νὰ τοὺς πείσωμεν, ὅτι τὰ εὐρύχωρα καὶ καλῶς ἀεριζόμενα σχολεῖα ἀντιπροσωπεύουσιν ἴσως τὰ μᾶλλον προσοδοφόρα τῶν ἐθνικῶν κεφαλαίων, διότι οἱ τόκοι τῶν τοιούτων κεφαλαίων εἶνε ἡ ὑγεία καὶ ἡ παραγωγικὴ δύναμις τῶν ἐλευσομένων γενεῶν.

Γνωστὸν τυγχάνει, ὅτι τὰ ἀέρια τὰ παραγόμενα ἐκ τῆς ὀργανικῆς καύσεως εἶνε τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυδ. καὶ οἱ ὕδρατμοί. Διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἢ ἀτμοσφαιρὰ ἀποβάλλει τὸ ὀξυγόνον καὶ πληροῦται ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Ὁ Πεττενκόφερ ἀπέδειξεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν ἐνοχλεῖται ποσῶς εἰς

ἀτμοσφαιραν περιέχουσαν ἀναλογίαν μέχρις ἐνὸς ἐπὶ τοῖς χιλίοις ἀνθρακικοῦ ὀξέος· ἀλλ' ὅμως ἀναλογία μεγαλύτερα εἶνε ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγείαν. Τὰ δὲ ἀποτελέσματα δὲν ἐκδηλοῦνται ἀμέσως, διότι εἶνε δυνατόν νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐν ἀτμοσφαιρᾷ περιεχοσῆς μέχρις 20 % ἀνθρακικοῦ ὀξέος· ἀλλ' ἡ παρατεταμένη διαμονὴ εἰς κακῶς ἀεριζόμενον τόπον προκαλεῖ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἰσχυρὰν τοῦ ὀργανισμοῦ διατάραξιν.

Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξυδ. δὲν παράγεται μόνον ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τῶν ζώων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς θερμάνσεως· ὥστε οὐδόλως ἄπορον ἂν ἐξηκριθῶθῃ ὅτι εἰς αἰθούσας τινὰς σχολείων τοῦ παλαιοῦ συστήματος ἢ ἀτμοσφαιρὰ περιεῖχεν ἀναλογίαν ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἀνερχομένην μέχρις 1 1/2 %⁰. Εἰς τὰ νεότερα σχολεῖα ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχωσι τουλάχιστον 4 ἕως 5 κυβικὰ μέτρα ἀέρος δι' ἕκαστον μαθητὴν, εἰς τρόπον ὥστε ἡ τάξις ἐν τῇ συνεσωρεύοντο ἄλλοτε καὶ 60 πολλαίαι μαθηταὶ δὲν περιέχει σήμερον πλείονας τῶν 30—35. Πρὸς τοῦτοις δὲ διευκολύνεται πανταχοῦ ἢ ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος διὰ συσκευῶν τεχνητοῦ ἀερισμοῦ, ὥστε ἡ ἀναλογία τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος σπανίως ὑπερβαίνει τὰ 2—3 %⁰ ἐν τῇ τάξει καλῶς συντηρουμένου σχολείου.

Καὶ ὁ φωτισμὸς προσέτι, σὺν τῇ αὐτῇ τῶν διαστάσεων τῶν αἰθουσῶν, ἀποτελεῖ μεγίστην πρόσοδον τῆς σχολικῆς υγιεινῆς. Ἄλλοτε ὀλίγον ἐνδιέφερον ἂν ἡ τάξις ἐφωτίζετο ἐπαρκῶς, διατηρῶ δὲ τὴν ἀνάμνησιν αἰθούσης τινὸς τῆς κατωτέρας τάξεως σχολείου ἐν τῇ ἰσογείῳ κτιρίου διωροφου μὲ δύο παράθυρα βλέποντα πρὸς βορρᾶν καὶ πρὸς αὐτὴν ἔχουσιν ἕκαστον μόλις δέκα μέτρων. Διὰ νὰ ἴδῃ τις τὸν οὐρανὸν ἐπρεπε νὰ σταθῇ ἐγγύτατα τοῦ παραθύρου καὶ κατὰ τὰς σκοτεινάς ἡμέρας ἐξ ἀνάγκης ἀνήπτοντο οἱ λαμπτήρες τοῦ φωταερίου μέχρι τῆς 10 ὥρας τῆς πρωίας. Τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ τοιοῦτου ἀνεπαρκοῦς φωτισμοῦ ἐπὶ τῆς ὀράσεως εἶνε καταστρεπτικόν, εἰς οὐδεμίαν δὲ ἄλλην περίπτωση εἶνε τόσον καταφανὴς ἢ ἐπίδρασις τοῦ σχολείου ἐπὶ τῆς ὑγείας.

Ἡ τιμὴ τῶν σπουδαίων τούτων ἐρευνῶν ἀνήκει εἰς τὸν καθηγητὴν Ἐρμᾶνον Κόν ἐκ Βρεσλαύας. Ἡ πρώτη αὐτοῦ πραγματεῖα Ueber Kurssichtigkeit unter den Schulkindern χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ 1866, περιέχει δὲ τὸ ἐξαγόμενον ἐξετάσεως γενομένης ἐπὶ δεκακισχιλίων μαθητῶν, φοιτῶντων εἰς 33 διάφορα σχολεῖα. Ὁ Κόν ἀνεῦρεν ἀνωμαλίαν τῆς ὀράσεως εἰς 17 %⁰ κατ' ἀναλογίαν ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν ἐξετασθέντων μαθητῶν, ἐπέστη δὲ ὅτι ἡ ἀναλογία τῶν περιπτώσεων τῆς μυωπίας εὐρίσκατο εἰς λόγον εὐθὺν πρὸς τὴν προσπάθειαν καὶ τὴν κόπωσιν τῶν ὀφθαλμῶν τὴν καταβαλλομένην εἰς ἐκάστην αἰθουσαν σχολείου. Ὅπως ἡ τοιαύτη ἀναλογία δὲν ὑπερέβαινε τὸ 1,4 %⁰ εἰς τὰ σχολεῖα τῶν χωρίων, ἀνήρχετο δὲ εἰς 6,7 %⁰ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα τῶν πόλεων καὶ ἔφθανε μέχρι 10,3 %⁰ εἰς τὰς μεσαίας τάξεις καὶ μέ-

χρις 26,2 0/0 εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις τῶν γυμνασίων. Ἐξηκριθῶσε πρὸς τούτους, ὅτι αἱ περιπτώσεις τῆς ἰσχυρᾶς μυωπίας παρατηροῦντο πρὸ πάντων μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων καὶ τῶν λυκείων, ἔλειπον δὲ ὀλοτελῶς μεταξὺ τῶν μαθητῶν τῶν ἀγροτικῶν σχολείων. Τὰ ἐξαχόμενα ταῦτα ἐπεθεβαιώθησαν ὑπὸ πολλῶν παρατηρήσεων γενομένων ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Αὐστρίᾳ, ἐν Σουηδίᾳ, ἐν Ῥωσίᾳ καὶ ἐν Ἑλβετίᾳ. Καὶ προσεπάθησαν μὲν ἀληθῶς τινὲς ν' ἀμφισβητήσωσι τὴν βεβαιουμένην παρὰ τοῦ Κόν ὕπαρξιν ἀναλογίας μεταξὺ τῆς μυωπίας καὶ τῶν διαφόρων σχολείων, εὑρον δὲ καὶ ἄλλας τινὰς αἰτίας παραγωγοῦς τῆς τόσο συχνῆς ἀνωμαλίας ταύτης τῆς ὁράσεως. Ἄλλ' ὅμως πᾶσαι αὗται αἱ αἰτίαι δὲν ἀρκοῦσι νὰ ἐξηγήσωσι τὴν ταχεῖαν αὐξησιν τῶν περιπτώσεων τῆς μυωπίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐν τῷ σχολείῳ φοιτήσεως, κατ' ἀνάγκην δὲ μεθ' ὅλας τὰς ἀντιρρήσεις πίπτει εἰς τὸ σχολεῖον μέγα μέρος τῆς εὐθύνης ἐπὶ τῇ ἐξασθενήσει τῆς ὁράσεως τῶν παιδίων.

Τὸ πρακτικὸν δὲ ἀποτέλεσμα τῶν ἐρευνῶν τούτων εἶνε ἡ καταβαλλομένη σήμερον φροντίς πρὸς κατασκευὴν κτιρίων σχολικῶν κατὰ τρόπον ἐξασφαλίζοντα ἄριστον φωτισμόν. Ἐπιζητεῖται ποιά τις ἀναλογία μεταξὺ τοῦ μεγέθους τῶν παραθύρων καὶ τοῦ τῆς αἰθούσης, προσπάθεια δὲ καταβάλλεται ὅσον εἶνε δυνατόν ὅπως τῆς αἰθούσης, προσπαθίῃ κενὸν ἐπαρκές, ὅπως τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἰσδύῃ ἐλευθέρως εἰς πάσας τὰς τάξεις. Ὡστε δὲν ἐκλέγονται πρὸς ἀνέγερσιν τῶν σχολείων διὰ λόγους ἐξωραϊστικῶς οἱ εὐήλιοι καὶ ἐν καλῇ θέσει κείμενοι χώροι, ἀλλὰ μόνον καὶ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ μειωθῶσιν ὅσον τὸ δυνατόν αἱ βλάβαι αἱ προσγενομένης ἐκ τῆς διάρκειας τῆς εἰς τὸ σχολεῖον φοιτήσεως εἰς τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ὑγίαν τῶν παιδίων.

Τὰ παλαιὰ θρανία τῶν σχολείων ἦσαν διὰ τοὺς πλείστους τῶν μαθητῶν ἀληθῆ βασιανιστήρια. Ἦσαν ἢ πολὺ ὑψηλά, ὥστε διὰ νὰ ἐγγίξωσιν οἱ πόδες τὸ ἔδαφος, ὤφειλεν ὁ μαθητὴς νὰ κάθηται ἐπὶ τῆς προσθίας ἄκρας τῆς ἔδρας — πράγματι δὲ δὲν ἐκάθητο, ἀλλ' ἐστηρίζετο ἐπὶ τῆς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον ὀξείας πλευρᾶς τοῦ θρανίου — ἢ πολὺ χαμηλά, ὥστε οἱ μαθηταὶ ἐξ ἡμισείας συνεσπειρωμένοι ἐστήριζον τὰ γόνατα ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς τῶν θέσεων τῶν προωρισμένων νὰ ἐναποθέτωσι τὰ βιβλία καὶ τὰ τετράδια αὐτῶν. Οὐδ' αἱ τράπεζαι ἦσαν καλύτεραι. Συνήθως ἦσαν λίαν ἀπομεμακρυσμένα ἐκ τοῦ καθίσματος καὶ οἱ μαθηταὶ ἦσαν ἠναγκασμένοι νὰ κλίνωσι πολὺ διὰ νὰ φθάσωσι μέχρι τοῦ χεῖλους αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως τὸ βᾶρος τοῦ κορμοῦ ἐστηρίζετο ὀλόκληρον ἐπὶ τοῦ στέρνου, ἠμποδίζετο δ' ἕνεκα τούτου ἡ ἀναπνοὴ καὶ ἡ ἐλευθέρη ἀνάπτυξις τοῦ στήθους. Πρὸς τούτους δὲν ἦσαν ἀνάλογοι καὶ σύμμετροι πρὸς τὸ ἀνάστημα τῶν μαθητῶν, οὕσαι ἢ λίαν ὑψηλαὶ ἢ λίαν χαμηλαί. Ἐκ τῆς πρώτης περιπτώσεως προήρχετο ζημία

εἰς τὴν ὄρασιν, ἀναγκαζομένων τῶν ὀφθαλμῶν νὰ βλέπωσι τ' ἀντικείμενα λίαν ἐγγύθεν, ἐνῶ ὅπως γράψωσιν οἱ μαθηταὶ ὤφειλον νὰ κάθηνται λοξῶς, ἐξ οὗ ἐπήρχετο εἰς τὴν σπονδυλικὴν αὐτῶν στήλην παρέκκλισις κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἰσχυρά. Ὅταν δὲ αἱ τράπεζαι ἦσαν πολὺ χαμηλαί, οἱ μαθηταὶ ὤφειλον νὰ κύπτωσι πρὸς τὰ ἔμπρός, πιέζοντες οὕτω τὸ στήθος καὶ τὴν κοιλίαν, ἐξ οὗ ἐπήρχοντο αὐτοῖς συμφορήσεις ἐγκεφαλικάι μετὰ κεφαλαλγιῶν καὶ ἐπιστάξεων τῆς ρινός. Ἄδυνατὸ νὰ γράψω ἐκτενῶς ἐνταῦθα περὶ τοῦ μηχανισμοῦ τῶν παρεκκλίσεων τῆς σπονδυλικῆς στήλης, τοσούτον μᾶλλον ἔσον αἱ περὶ τοῦ θέματος τούτου γνώμαι διαφωνοῦσιν. Ἄρκει νὰ εἶπω ὅτι οἱ πλείστοι τῶν μελετησάντων τὸ ζήτημα τοῦτο ἰατρῶν ἐκ συμφώνου ἀναγνωρίζουσιν ὅτι ἡ ὀργανικὴ προδιάθεσις εἶνε ἡ κυρία ἀφορμὴ τῶν τοιούτων παραμορφώσεων, συμφωνοῦσιν ὅμως ἐπίσης ὅτι ἡ τοιαύτη προδιάθεσις διευκολύνεται σημαντικῶς ἐκ τῆς ἐλαττωματικῆς στάσεως. Τὸ ἄριστον μέσον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς τοιαύτης παραμορφώσεως συνίσταται εἰς τὸ ἐπαγρυπνεῖν προσεκτικῶς ὡς πρὸς τὴν στάσιν τῶν παιδίων καὶ ἐμποδίζειν πᾶσαν τοιαύτην ἐλαττωματικὴν. Πρὸς τούτο εἶνε ἀπαραίτητον τὸ ὑγιεινὸν θρανίον τὸ κατάλληλον πρὸς τὸ ἀνάστημα τῶν μαθητῶν καὶ ἐπιτρέπον τὴν φυσικὴν στάσιν τοῦ κορμοῦ καὶ τῶν μελῶν.

ὑποδεικνύων τὰς ἐκ τῆς ἐν τῷ σχολείῳ διαμονῆς προξενουμένης βλάβας εἰς τὴν ὑγίαν τῶν μαθητῶν, ὀφείλω ἐνταῦθα νὰ σημειώσω τὰς ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου γενομένης σημαντικὰς προόδους, ἐξ ὧν δυνάμεθα νὰ εἰπωμεν ἄνευ ὑπερβολῆς, ὅτι ἐὰν θεωρηθῇ τὸ σχολεῖον ἀπλῶς ὡς τόπος διαμονῆς, οἱ αὐτῆσι ὑγιεινοὶ ἔροι δι' ἀρκετοῦς τῶν μαθητῶν, εἶνε προτιμότεροι τῶν ὑφισταμένων ἐν τῇ πατρικῇ αὐτῶν οἰκίᾳ.

[Ἔπεται συνέχεια].

D: A. JAQUET

ΧΡΟΝΙΚΑ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΝΤΑ

Ἡ θεμελίωσις τοῦ Μαρασλείου
Διδασκαλείου.

Κατόπιν ἀλλεπαλλήλων ἀναβολῶν κα-
τετέθη διὰ χειρὸς τῆς Α. Β. Υ. τοῦ Διαδό-
χου ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ Διδασκαλείου

Ἀθηνῶν τοῦ ἀνεγειρομένου τῇ γενναίᾳ χορηγίᾳ τοῦ κ. Μαρασλή. Κατὰ τὴν ἐορτὴν παρίσταντο ἐν σώματι, ὀδηγούμενοι ὑπὸ τῶν οἰκείων διδασκάλων, ἅπαντες οἱ μαθηταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων τῆς πρωτευούσης. Ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας κ. Στάης μετὰ τὴν καθάρσιν τοῦ θεμελίου λίθου ἐξεφώνησε τὸν ἐξῆς λόγον :

«Ὁ τῶν ἐντίμων αὐτοῦ ἀγώνων τὰ ἀποταμιεύματα ὑπὲρ τοῦ Ἔθνους χορηγῶν ἔχει τίτους ἀνεξίτηλους γράμματα γεγραμμένους ἐπὶ τὴν εὐγνωμοσύνην τῆς Πατρίδος.

Ἄλλ' αἱ ἐθνικαὶ εὐεργεσίαι περιβάλλονται ἀθρόοτερον ἄρωμα, ὁπότεν μαρτυρῶσι τὴν ἐνδεδεγῆ ἔρευναν τῆς φιλοπατρῖδος τοῦ εὐεργέτου καρδίας, ὅπως διδῆ ἀσφαλῶς τίς ὁ ἐθνικώτερος τῆς γενναιοδωρίας προσορισμός.

Τοιαύτη ἀναντιρρήτως εἶνε τοῦ Γρηγορίου Μαρασλή ἡ μεγάλη δωρεά, ἡ πραγματώσις τῆς ὁποίας συνήγειρε σήμερον ἡμᾶς εἰς τὴν ἐθνικὴν ταύτην ἐορτήν.

Ἐπὶ τὴν στέγην τοῦ ἱδρύματος, τὸ ὁποῖον ἐγείρει ὁ ἐπιλεκτός τῆς Πατρίδος υἱὸς ἐπὶ γῆπέδου, δωρεὰν προσενεχθέντος ὑπὸ τῆς Μονῆς τῶν Ἀσωμάτων, οἱ ἀπόστολοι τοῦ πνευματικοῦ καὶ ἐθνικοῦ φωτὸς τῶν τέκνων τοῦ Ἔθνους, οἱ κατ' ἐξοχὴν ἀρμόδιοι, ὅπως σφυρηλατήσωσι τὸ μέλλον τῆς χώρας, θέλουσιν ἐκτρέφασθαι ἐν ἰσότητι ὑπὸ τὸ πνεῦμα τῆς συναδελφότητος, ἐν τῇ ἀγάπῃ τῆς ἀληθείας, τῆς εὐθύτητος, τῆς δικαιοσύνης, ἀληθεῖς τῶν γονέων τοῦ μέλλοντος παιδαγωγοί, ἐχθροὶ τῆς ὑποκρίσεως, πολέμιοι παντὸς ὁτι ψευδῆς, ταπεινῶν καὶ εὐτελέος. Διότι τὸ σχολεῖον, εἰς ὃ ὁ δημοδιδάσκαλος μεταλαμπαδεύει τὸ πρῶτον πῶς τὸ φωτίζον τὴν ψυχὴν τοῦ παιδὸς εἶνε τὸ θαυματουργὸν ἐργαστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ κατεργάζεται ὁ διδάσκαλος τὸν νοῦν καὶ τὰς καρδίας τῶν γενεῶν τοῦ μέλλοντος.

Τὰς νίκας αὐτῶν τὰ ἔθνη, τὴν ἐγγύην τῆς ἀσφαλείας καὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν, αὐτὴν ταύτην τὴν αἴγλην καὶ τὴν δόξαν πρὸ παντὸς αὐτῶν ἐν τῷ δημοτικῷ σχολείῳ ἀρελοῦσι νὰ καλλιεργήσωσι. Τὴν ἀνάμνησιν κατατροφῶν καὶ ἡττῶν τὴν ἐξήλειψεν ἀπὸ τοῦ Γερμανικοῦ ἔθνους ἡ ἐργασία τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

Ἡ Γαλλία, ἡ μεγάλη Γαλλία, ἀπὸ τῶν συμφορῶν τοῦ 1870 ὠρμήθη πρὸς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον, ὡς τὸ τελεσφορώτερον ἐργαστήριον τῆς ἀνορθώσεως.

Διὰ τοῦτο μετὰ αἴγλη σήμερον στέφει τὴν μνήμην τοῦ μεγάλου ἐκείνου πολιτικοῦ ἀνδρὸς τῆς Γαλλίας, ὅστις ἐγένετο ὁ ἀναμορφωτὴς τῆς ἐκπαιδεύσεως διὰ ταύτην τὴν ἀνυπολόγιστον ὑπηρεσίαν ἢ διὰ τὰς χώρας, ἃς προσήστησεν εἰς τὴν μεγάλην αὐτοῦ Πατρίδα.

Διότι ἐν τῷ σχολείῳ παρασκευάζονται αἱ σελίδες, αἵτινες θὰ δεγθῶσι τὴν μέλλουσαν τοῦ Ἔθνους ἱστορίαν. Ἐνδοξὸς ἢ ταπεινὴ ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἐκ τοῦ σκοπίμου ἢ μὴ τῆς μακρῆς ἐργασίας, ἥτις τελεῖται ὑπὸ τὰς ταπεινάς

στέγας, ὅφ' ἃς περισυλλέγει τοὺς νεοσσοὺς τοῦ Ἔθνους ὁ δημοδιδάσκαλος, ἀπὸ τῆς πρωτευούσης αὐτοῦ μέχρι τοῦ ἀσήμου χωρίου.

Ἐκεῖνοι, οὓς θέλει στεγάσει ὁ Γρηγόριος Μαρασλῆς ὑπὸ τὸ Ἐθνικὸν τοῦτο ἴδρυμα, καλοῦνται οὐ μόνον ὅπως προκαλέσωσι τὴν ἐξέλιξιν τῆς παιδικῆς διανοίας, ἀλλὰ καὶ ὅπως συμπληρώσωσιν ἢ ἀναπληρώσωσι τὴν ἀγωγὴν τῆς οἰκιακῆς ἐστίας, ὅπως τελεσιουργήσωσι τοὺς ἀνδρας τοῦ μέλλοντος, εὐσταθεῖς τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα, χριστιανούς καὶ πολίτας ἀληθεῖς τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς πατρίδος.

Καὶ ἐξαιρετικῶς διὰ τὸ Ἑλληνικὸν Ἔθνος, τὸ πολλαχόθεν φυλετικῶς πολεμούμενον, ἡ τελευταία αὐτῆ τοῦ διδασκάλου ἀποστολὴ ἀποτελεῖ καθήκον ὑπερτατον ὁ διδάσκαλος θὰ πυργώσῃ ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν πολιτῶν τοῦ μέλλοντος τὸ φρόνημα τὸ ἐθνικόν, ὅπερ θὰ ἀποτελέσῃ δι' ὅλου τοῦ κατόπιν βίου τὸ ἰσχυρότερον ἐλατήριον πρὸς πᾶσαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος θυσίαν. Ὁ δημοδιδάσκαλος εἶνε ὁ μύστης τῆς ἐθνικῆς κατηχήσεως τῶν Ἑλληνοπαίδων.

Τοιαύτη τοῦ διδασκάλου ἡ ἀποστολὴ. Εὐτυχῶς κατενοήθη ἤδη παρ' ἡμῖν βαθύτατα τὸ ὕψος αὐτῆς.

Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ καθ' ἣν ἡ πρώτη ἐν Ἀστρεί Συνέλευσις ἐψήφισε τὴν σύστασιν τοῦ δημοτικοῦ σχολείου καὶ ὁ αἰμῆνος τῆς Ἑλλάδος Κυβερνήτης διοργάνου καὶ ἐπεστάτη θαυμασίως τὰ τῆς ἀγωγῆς τοῦ Ἔθνους, ὡς τῆς μόνης ἀσφαλούς τοῦ μέλλοντος αὐτοῦ βάσεως, ἐπετελέσαμεν ἀληθεῖς προόδους, τὰς ὁποίας μόνον νοσηρὰ ἀπαισιοδοξία θὰ ἠδύνατο νὰ ἀμφισβητήσῃ.

Ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐπαναπαυώμεθα ἐπὶ τῶν κτηθέντων· πολλὰ ἐτι ὑπολείπονται· πολλὰ δ' εἰστέι ὑποχρεώμεθα νὰ συμπληρωσῶμεν διὰ τῆς βελτιώσεως τῶν διδασκαλείων, τῶν φυτωρίων τούτων τῶν καλλιεργητῶν τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς.

Τὸ σχολεῖον, τὸ ὁποῖον καλεῖται νὰ δώσῃ τὰ πρῶτα ὄπλα τῆς νίκης καὶ εἰς τὸ ἄτομον καὶ εἰς τὸ Ἔθνος, πολλὰ ἀναμένει· ἐτι ἀπὸ τῆς μερίμνης τῆς Πολιτείας, πολλὰ ἀπὸ τοῦ ἐνθους ζήλου καὶ τῆς ἀφοσιώσεως ἐκείνων, εἰς οὓς ἐπιφυλάσσεται ἡ θεία ἐντολὴ τῆς ἀναβαπτίσεως τῆς ἐθνικῆς ψυχῆς, ὅπως καταστή αὐτὴ ἀξία τῆς μεγάλης αὐτῆς ἀποστολῆς, ὅπως καταστή ἀξία τῆς ἐλευθερίας, διότι κατὰ τὸν ἐξοχὸν πολίτην, τοῦ κατ' ἐξοχὴν ἐλευθέρου λαοῦ «ἡ ἐλευθερία παρὰ λαῶ ἀπαιδαγωγῆται εἶνε φρονικὸν ὄπλον εἰς χεῖρας παράφρονος» (Δρόζ).

Σὺ δὲ νεότης, ἥτις συμπαρίστασαι κατὰ τὴν σημερινὴν πανήγυριν ὡς ἀντιπρόσωπος τῆς μελλούσης γενεᾶς τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους, μάρτυς τοῦ εὐμενοῦς δείγματος στοργῆς πρὸς αὐτὸ τοῦ Διαδόχου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, τοῦ καταθέσαντος τὸν θεμέλιον λίθον τοῦ Μαρασλείου Διδασκαλείου, μάρτυς τῶν εὐγενῶν διαθέσεων τοῦ εὐεργέτου τῆς πατρίδος, μάρτυς τῆς ὑπὲρ τοῦ μερίμνης τῆς Πολιτείας, τῆς δι' ἐμοῦ παρισταμένης, ἀντλήσον διδάγματα στοργῆς πρὸς εὐγενεῖς πράξεις, ἕσο ὁ διαπρύσιος κήρυξ αὐτῶν πρὸς τὰς ἐπομένους γενεὰς καὶ ὑπέρβαλε ταύτας μὲ κρείσσονας τιμώσας τὴν φίλην πατρίδα καὶ προσπελαζούσας αὐτὴν πρὸς τὴν πάλαι εὐκλειαν καὶ δόξαν.

Εἶθε τὸ φυτώριον τοῦτο τῶν μελλόντων διδασκάλων τοῦ γένους νὰ ἀποβῇ ἡ θερμομόνος ἐστία τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἔθνους καὶ τὸ ἀπροσμάχητον ἔρεισμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλικῶ Ἐθνίου.

Τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια.

Κατὰ τὴν συνεδρίασιν τῆς 21 Ἰανουαρίου ὁ Ὑπουργὸς τῆς Παιδείας ὑπέβαλεν εἰς τὴν Βουλὴν συνοδούσας διὰ μακρῆς ἀγορεύσεως καὶ αἰτιολογικῶν ἐκθέσεων τρία ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια. Ἐκ τούτων τὸ μὲν ἀναφέρεται εἰς μεταβολὰς τινὰς τοῦ ἰσχύοντος ΒΤΜΘ νόμου περὶ Δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως, τὸ δὲ εἰς μεταρ

ρύθμισιν τῶν τῆς Μέσης Ἐκπαιδύσεως, καὶ τὸ τρίτον εἰς τὰ διδακτικὰ βιβλία.

Αἱ κυριώταται τῶν προτεινομένων διὰ τοῦ πρώτου νομοσχεδίου μεταβολῶν εἶναι αἱ ἑξῆς:

«Τὰ σχολεῖα τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδύσεως εἶνε δύο κατηγοριῶν· τὰ δημοτικὰ σχολεῖα καὶ τὰ γραμματεῖα. Ἐκεῖνα μὲν ἀπαρτίζονται ἐξ ἐνιαυσίων τάξεων ἕξ, ταῦτα δ' ἐκ τεσσάρων.

Οἱ ἀπὸ τῶν δημοτικῶν σχολείων ἀπολυόμενοι κατατάσσονται μετ' εἰσιτηρίους ἐξετάσεις εἰς τὴν κατωτάτην τάξιν τοῦ γυμνασίου.

Ἡ εἰς τὰ σχολεῖα τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδύσεως φοίτησις τῶν παιδῶν εἶνε ὑποχρεωτικὴ μέχρι οὗ τυχῶσιν ἀπολυτηρίου. Τῆς ὑποχρέωσης ταύτης ἀπαλλάσσονται οἱ κατ' οἶκον ἢ ἐν ἰδιοσυντηρητοῖς σχολείοις διδασκόμενοι ὡς καὶ οἱ ἕνεκα πνευματικοῦ ἢ σωματικοῦ ἐλαττώματος ἀνεπίδεκτοι διδασκαλίας, ὅπερ πιστοῦται δι' ἰατρικῆς ἐνόρκου πιστοποιήσεως.

Ἐν τοῖς δημοτικοῖς σχολείοις διδάσκει εἰς μὲν δημοδιδάσκαλος, ἂν φοιτῶσιν ἐν αὐτοῖς 60—80 μαθηταί, δύο δέ, ἂν φοιτῶσιν 81—140, τρεῖς ἂν φοιτῶσιν 141—200, τέσσαρες ἂν φοιτῶσι 201—250, πέντε ἂν φοιτῶσι 251—300 καὶ ἕξ ἂν φοιτῶσι 301—350.

Ἐν οἷς σχολείοις ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοδιδασκάλων εἶνε ἕξ, ὑπηρετοῦσι δύο πρωτοβάθμιοι, δύο δευτεροβάθμιοι καὶ δύο τριτοβάθμιοι, ἐν οἷς ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοδιδασκάλων εἶνε πέντε διορίζονται εἰς πρωτοβάθμιος, δύο δευτεροβάθμιοι καὶ δύο τριτοβάθμιοι, ἐν οἷς οἱ δημοδιδάσκαλοι εἶνε τέσσαρες, ὁ εἰς εἶνε πρωτοβάθμιος, οἱ δύο δευτεροβάθμιοι καὶ ὁ τέταρτος τριτοβάθμιος, ἐν οἷς εἶνε τρεῖς, ὁ εἰς εἶνε πρωτοβάθμιος, ὁ ἕτερος δευτεροβάθμιος καὶ ὁ τρίτος τριτοβάθμιος, ἐν οἷς εἶνε δύο οἱ δημοδιδάσκαλοι ὁ εἰς εἶνε πρωτοβάθμιος καὶ ὁ ἕτερος δευτεροβάθμιος καὶ τέλος ἐν οἷς σχολείοις ὑπηρετεῖ εἰς δημοδιδάσκαλος εἶνε τριτοβάθμιος».

Οἱ ἐκ τῶν διδασκαλείων ἀπολυόμενοι ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ τοῦ πτυχίου αὐτῶν ὑπηρετοῦσιν ἐπὶ μίαν τριετίαν τοῦλάχιστον ὡς τριτοβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι. Ἀποκαθίστανται δὲ εἰς τοὺς ἀρχικούς αὐτῶν βαθμούς μετ' ἐξέτασιν κανονισθεμένην διὰ Β. Διατάγματος.

Οἱ πρωτοβάθμιοι καὶ δευτεροβάθμιοι δημοδιδάσκαλοι καταλαμβάνοντες θέσεις κατωτέρας τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν λαμβάνουσι τὸν μισθὸν τῆς θέσεως εἰς ἣν διορίζονται.

Προτιμῶνται διὰ τὰς θέσεις τοῦ βαθμοῦ τοῦ πτυχίου αὐτῶν ἢ τὰς προτεγγιζούσας εἰς αὐτὸν οἱ ἀρχιότεροι ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ καὶ οἱ μᾶλλον εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν κεκτημένοι.

Τὸ σχολεῖον ἐν ᾧ διδάσκουσι πλείονες τοῦ ἐνὸς διδάσκαλοι διευθύνει ὁ κατὰ βαθμὸν ἀνώτερος, μεταξὺ δὲ ἰσοβαθμίων ὁ ἀπὸ μακροτέρου χρόνου ἀξιώθεις τοῦ βαθμοῦ, ὃν ἔχουσι.

Διευθύνται τῶν σχολείων διορίζονται τῇ προτάσει τοῦ ἐπιθεωρητοῦ ὑπὸ τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου οἱ πρωτοβάθμιοι οἱ κεκτημένοι ἐξαετῆ τοῦλάχιστον εὐδόκιμον ὑπηρεσίαν.

Εἰς δημοτικὰ σχολεῖα, ἐν οἷς διδάσκουσι δημοδιδάσκαλοι πλείονες τοῦ ἐνὸς, διορίζονται διδάκτορες ἢ προλύται τῆς Φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου ὡς διευθύνται ἢ ὡς διδάσκαλοι διδάσκοντες εἰς τὰς δύο ἀνωτάτας τάξεις μετ' ἀσκησιν εἰς τὸ διδακτικὸν ἔργον κανονισθεμένην διὰ Β. Διατάγματος. Οἱ διδάκτορες ἢ προλύται οὗτοι γινόμενοι διευθύνται λαμβάνουσι δραχμὰς 200 κατὰ μῆνα, ἀπλοῖ δὲ διδάσκαλοι διοριζόμενοι λαμβάνουσι δραχμὰς 180.

Ἄν ἐπιτρέπεται δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις ὁ διορισμὸς πλείονων τῶν δύο διδασκάλων ἢ προλυτῶν, ὧν ὁ εἰς εἶνε ὁ διευθυντής. Ὁ ἀριθμὸς τῶν δημοδιδασκάλων ἐν τοῖς τοιούτοις σχολείοις ἐλαττοῦται κατὰ ἓνα πρωτοβάθμιον δημοδιδάσκαλον. Ἐν οἷς σχολείοις εἶναι δύο μόνον διδάσκαλοι, ὁ ἕτερος εἶνε πάντως δημοδιδάσκαλος δευτεροβάθμιος.

Οἱ Ἑλληνοδιδάσκαλοι τῶν καταργηθέντων ἑλληνικῶν σχολείων οἱ μὴ διδάκτορες ἢ προλύται δύνανται νὰ διορισθῶσιν ὡς δημοδιδάσκαλοι εἰς κενὰς θέσεις ἐπὶ τῷ μισθῷ τῆς χηρευοῦσης θέσεως, ἐκτὸς τῶν σχολείων, ἐν οἷς εἰς μόνον δημοδιδάσκαλος διδάσκει. Ἄλλ' ἕκαστον σχολεῖον δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχη πλείονας τοῦ ἐνὸς ἐκ τῶν τοιούτων ἑλληνοδιδασκάλων.

Ὁ καταποτισμὸς τῶν διδασκάλων εἰς τὰς οἰκείας θέσεις θέλει γίνεσθαι ἀποφάσει τοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τοῦ νομοῦ τῇ εἰσηγήσει τοῦ ἀρμοδίου ἐπιθεωρητοῦ.

Οἱ συμπληρώσαντες δωδεκαετῆ ὑπηρεσίαν ἑλληνοδιδάσκαλοι τῶν καταργηθέντων Ἑλληνικῶν σχολείων, ἂν δὲν διορισθῶσιν ἐντὸς ἕξ μηνῶν ἀπὸ τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου εἰς θέσεις δημοδιδασκάλων, λαμβάνουσι σύνταξιν ἀνάλογον πρὸς τὸν χρόνον τῆς ὑπηρεσίας αὐτῶν.

Ἐν τοῖς γραμματείοις διορίζονται οἱ συμφώνως τῷ ΒΟΘ' νόμῳ τῆς 6 Αὐγούστου 1892 ἀναγνωρισθέντες γραμματισταί. Τούτων οἱ μὲν πρωτοβάθμιοι διορίζονται ἐν οἷς γραμματείοις ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτῶντων μαθητῶν εἶνε 45—60, οἱ δὲ δευτεροβάθμιοι ἐν οἷς ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτῶντων μαθητῶν εἶνε 35—45 καὶ οἱ τριτοβάθμιοι ἐν οἷς ὁ ἀριθμὸς τῶν φοιτῶντων μαθητῶν εἶνε 15—30.

Οἱ ἀνωτέρου βαθμοῦ γραμματισταὶ καταλαμβάνοντες θέσεις κατωτέρου βαθμοῦ ἀπολαμβάνουσι τὰς ἀποδοχὰς τῶν κατωτέρων θέσεων.

Οἱ ἐκ τῶν ὑποδιδασκαλείων ἀπολυόμενοι γραμματισταὶ ἀνεξαρτήτως τοῦ βαθμοῦ τοῦ πτυχίου αὐτῶν ὑπηρετοῦσιν ἐπὶ μίαν τριετίαν τοῦλάχιστον ὡς τριτοβάθμιοι γραμματισταί. Ἀποκαθίστανται δ' εἰς τοὺς ἀρχικούς αὐτῶν βαθμούς μετ' ἐξέτασιν κανονισθεμένην διὰ Β. Διατάγματος.

Ἐν τοῖς γραμματείοις δύνανται νὰ διορισθῶσι καὶ δημοδιδάσκαλοι ἢ δημοδιδασκάλισσαι, ἔνθα φοιτῶσι καὶ κοράσια, ὅτε λαμβάνουσι τὸν ἀντιστοιχοῦντα εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ γραμματιστοῦ μισθόν.

Ὁ ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ ταύτῃ χρόνος προσμετρεῖται πρὸς αὔξησιν πενταετίας καὶ πρὸς ἀπονομήν συντάξεως ὡς πρὸς τὰς τούτους καὶ τοὺς γραμματιστάς.

Ὁ ἐπιθεωρητής, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ ὁποῦ ἤθελε λειτουργήσει σχολεῖον παρὰ τὰς διατάξεις τοῦ παρόντος ἄρθρου καὶ τῶν ἄρθρων 2, 4 καὶ 5 τιμωρεῖται διὰ παύσεως ἐνὸς μηνός, ἐν ὑποτροπῇ δὲ ἀπολύεται ὀριστικῶς τῆς ὑπηρεσίας ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως καὶ ἀνευ ἀποφάσεως τοῦ οἰκείου ἐποπτικοῦ συμβουλίου. Ἡ βεβαίωσις τῆς παραβάσεως τῶν εἰρημῶν ἔθρων γίνεται ὑπὸ τριμελοῦς ἐπιτροπῆς συγκειμένης ἐκ τοῦ προέδρου τῶν Πρωτοδικῶν, ἐν ᾧ νομῷ διατελεῖ ὁ ἐπιθεωρητής, τοῦ ἀρμοδίου Νομάρχου καὶ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδύσεως, ἐνεργούσης κατ' ἐντολήν τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως.

Ἀπόλυσις ἢ μετάθεσις διδασκάλων ἀμφοτέρων τῶν φύλων καὶ γραμματιστῶν διενεργεῖται ἀπαξ τοῦ ἔτους, ἐν καιρῷ τῶν διακοπῶν, πλὴν ἂν ἡ ἀπόλυσις ἐπιβάλλεται δι' ὀλιγοῦσαν ἢ παράβασιν τῶν καθηκόντων ἢ διαγωγῆν ἀσυμβίβαστον πρὸς τὰ διδασκαλικὸν ἔργον.

Τῶν νομαρχιακῶν ἐπιθεωρητῶν τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ Κράτους προΐσταται ὁ Γενικὸς ἐπιθεωρητής τῆς δημοσίας ἐκπαιδύσεως· οὗτος ἔχει βαθμὸν καὶ μισθὸν τμηματάρχου Α' τάξεως καὶ διευθύνει τὸ ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῶν

Ἐν τε τοῖς δημοσίοις καὶ τοῖς ἰδιωτικοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῆς στοιχειώδους καὶ τῆς μέσης ἐκπαίδευσως εἰσάγονται πρὸς διδασκαλίαν διδακτικὰ βιβλία ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον τὰ ἐγκεκριμένα ἐν διαγωνισμῷ, κατὰ τὰ ἐν τῷ παρόντι νόμῳ ὀριζόμενα, πλὴν τῶν πρωτοτύπων κειμένων τῶν συγγραφέων τῶν ἐρμηνευμένων κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῶν ἀργαίων καὶ τῶν ξένων γλωσσῶν.

Ὁ διαγωνισμὸς τῶν διδακτικῶν βιβλίων τελεῖται κατὰ ἐξαετίαν. Ἐγκρίνεται δὲ ἐν μόνον βιβλίον δι' ἕκαστον μάθημα ἐν ἐκάστη τάξει, πλὴν ἐὰν ἡ διδασκαλία μαθημάτων τινος ἐξακολουθῇ εἰς δύο ἢ πλείονας τάξεις, ὅτε ἡ ἔγκρισις ἀφορᾷ πάσας τὰς τάξεις ταύτας.

Τὰ διδακτικὰ ὅμως βιβλία τῶν σχολείων τῆς δημοτικῆς ἐκπαίδευσως ἀποτελοῦνται ἐξ ἐνὸς μόνου ἀναγνωστικοῦ δι' ἐκάστην αὐτῶν τάξιν, ἀλλ' εἰς τὰς δύο ἀνωτάτας τάξεις τῶν δημοτικῶν σχολείων πλὴν τοῦ ἀναγνωστικοῦ εἰσάγονται καὶ περικοπιὰ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου ἐν τῷ πρωτοτύπῳ, γραμματικὴ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης μετὰ τῶν καταλλήλων ἀσκήσεων, σύντομος γεωγραφία, ἀριθμητικὰ καὶ γεωμετρικὰ προβλήματα καὶ τέλος ἰχνογραφικὰ πρότυπα.

Ἡ ἔγκρισις ἰσχύει μόνον ἐπὶ μίαν ἐξαετίαν ἀπὸ τῆς εἰσαγωγῆς ἐκάστου βιβλίου ὡς διδακτικοῦ εἰς τὰ δημόσια καὶ ἰδιωτικὰ ἐκπαιδευτήρια.

Οἱ συγγραφεῖς ἢ οἱ ἐκδογεῖς τῶν δικαιωμάτων τῶν συγγραφέων ἐγκεκριμένων βιβλίων λαμβάνουσιν ἀμοιβὴν δραχμῶν τριακοσίων δι' ἕκαστον τυπογραφικὸν φύλλον ἂν ὑπερβαίῃ κατὰ τὴν ἔκτασιν τὰ δέκα τυπογραφικὰ φύλλα καὶ δραχμῆς 400 ἐὰν εἶνε μικρότερον· διὰ δὲ τὰ ἀναγνωστικὰ βιβλία, τὰ χρησιμοποιούμενα εἰς τὴν δημοτικὴν ἐκπαίδευσιν λαμβάνουσιν ἀμοιβὴν δρ. ἑξακοσίων κατὰ φύλλον τυπογραφικόν.

Εἰς δὲ τὰς ἐπιτροπεῖας παρέχεται ἀμοιβὴ δραχμῶν δέκα κατὰ τυπογραφικὸν φύλλον τῶν εἰς τὴν κρίσιν ἐκάστης αὐτῶν ὑποβληθέντων βιβλίων κατανομομένου τοῦ ποσοῦ τούτου ἐξ ἴσου εἰς πάντας τοὺς ἀποτελουμένους ἐκάστην κρίσιν. Τοῦ ποσοῦ τούτου τὰ μὲν 3/4 καταβάλλονται ἐκάστη ἐπιτροπεῖα μετὰ τὴν ὑποβολὴν τῆς οἰκείας ἐκθέσεως, τὸ δὲ ἕτερον τέταρτον μετὰ τὴν ἐκτύπωσιν τῶν ἐγκριθέντων βιβλίων καὶ τὴν ὑποβολὴν τῆς ἐκθέσεως περὶ τῆς ἐκτύπωσης.

Τὰ ἐγκρινόμενα βιβλία καθίστανται ἕσται κτῆμα τοῦ δημοσίου. Δύναται δὲ νὰ διαταχθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἢ χρῆσις ἐξ αὐτῶν ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις καὶ ἐπὶ μίαν ἐτι ἐξαετίαν, ἂν οὐδὲν τῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου βιβλίων ἦθελεν ἐγκριθῆ κατὰ τὸν ἐπόμενον τῇ ἐγκρίσει διαγωνισμῶν.

Ἐὰν κατὰ τὴν ἀρχὴν τῆς ἐφαρμογῆς τοῦ παρόντος νόμου δὲν ὑποβληθῶσι βιβλία μαθημάτων τινῶν πρὸς κρίσιν, ἐπαναλαμβάνεται ὁ διαγωνισμὸς ὡς πρὸς αὐτά.

Τὰ ἐγκεκριμένα βιβλία ἐκτυποῦνται δημοσίᾳ δαπάνῃ ἢ ἐν τῷ Ἐθνικῷ Τυπογραφεῖῳ ἢ διὰ μειοδικτικῆς δημοπρασίας ἐν ἰδιωτικοῖς τυπογραφείοις. Πωλοῦνται δὲ μόνον εἰς βιβλιοπωλίας ἐπιτηδευματίας ἐπὶ ἐκπτώσει 20 ο/ο ἐπὶ τῆς ὀρισθησομένης τιμῆς ἐκάστου.

Ἡ τιμὴ ἐκάστου βιβλίου ὀρίζεται ὑπὸ τοῦ Ὑπουργοῦ. Πρὸς καθορισμὸν δὲ αὐτῆς συνυπολογίζονται κατ' ἀναλογίαν πρὸς ἕκαστον τυπογραφικὸν φύλλον ἢ δαπάνη τῆς ἐκτύπωσης τῶν ἐκθέσεων, ἢ τῆς ἀμοιβῆς τοῦ συγγραφέως, τοῦ γάρτου τῆς ἐκτύπωσης, τῆς σταγῶν, τῶν πινάκων καὶ πάσης ἄλλης δαπάνης μέχρι τῆς εἰς τὴν βιβλιοπωλίαν παραδόσεως.

Προστίθεται δὲ ἐπὶ πλέον εἰς τὸ ὑπολογισθὲν δι' ἕκαστον τυπογραφικὸν φύλλον ποσὸν 20 ο/ο διὰ τὴν παρεχομένην εἰς τοὺς βιβλιοπώλας ἔκπτωσιν καὶ 80 ο/ο διὰ φθορὰς καὶ ζημίας ἐκ τῶν ἀπωλήτων ἀντιτύπων, διὰ μισθοῦ καὶ ἐξοδα τῶν

ὑπαλλήλων τοῦ γραφείου τῶν διδακτικῶν βιβλίων καὶ διὰ προμήθειαν σκευῶν καὶ ὀργάνων τῆς μέσης ἐκπαίδευσως.

Τὸ ὑπόλοιπον ἐκ τῶν ὀδοῦντων τούτων ἑκατοστῶν διατίθεται ὡς συνδρομὴ τοῦ Δημοσίου ὑπὲρ τῶν δαπανῶν τῆς στοιχειώδους ἐκπαίδευσως τῶν ἀνεπαρκῶν δῆμων.

Ἐν τῷ Ὑπουργεῖῳ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως συνιστᾶται γραφεῖον διδακτικῶν βιβλίων, οὗτινος τὸ προσωπικὸν σύγκειται ἐξ ἐνὸς τμηματάρχου, ἐνὸς γραμματέως α' ἢ β' τάξεως, δύο γραφέων καὶ δύο κλητῆρων. Κατὰ δὲ τοὺς μῆνας Ἰούλιον, Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον δύνανται νὰ προσλαμβάνωνται καὶ δύο ἑκτακτοὶ κλητῆρες.

Εἰς τὸ γραφεῖον τοῦτο ἀνατίθεται ἡ παραλαβὴ, ἡ σφράγισις καὶ ἡ φύλαξις τῶν ἀντιτύπων τῶν ἐγκεκριμένων βιβλίων καὶ ἡ ἀποστολὴ αὐτῶν εἰς τοὺς βιβλιοπώλας, καταβάλλοντας τὸ ἀντίτιμον διὰ ταμειακῶν γραμματιῶν.

Τὰ εἰς τοὺς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις βιβλιοπώλας ἀποστελλόμενα ἀντίτυπα εἶνε ἀπηλλαγμένα ταχυδρομικῶν τελῶν.

Μέχρι τῆς λήξεως τοῦ χρόνου τῆς ἐγκρίσεως τῶν κατὰ τὸν ΒΤΓ' νόμον ἐγκεκριμένων βιβλίων ἐπιτρέπεται ἡ χρῆσις αὐτῶν πρὸς διδασκαλίαν ἐν τοῖς σχολείοις ἐνθα ὁ σύλλογος τῶν διδασκόντων προκρίνει αὐτὰ τῶν κατὰ τὸν παρόντα νόμον ἐγκεκριμένων. Ἀλλὰ διὰ τὴν μὴ χρῆσιν τῶν κατὰ τὸν μνησθέντα νόμον ἐγκεκριμένων βιβλίων, ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς ἰσχύος τοῦ παρόντος νόμου οὐδὲν γεννᾶται πρὸς ἀποζημίωσιν δικαίωμα.

Τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαίδευσως ἀπέστειλε πρὸς τὸ ὕψ' αὐτὸ διδακτικὸν προσωπικὸν τὴν ἐξῆς ἐγκύκλιον ὑπὸ ἡμερομηνίαν 29 Δεκεμβρίου 1903 :

«Προσεγγίζουσης τῆς λήξεως τῆς τεταγμένης ὑπὸ τῆς διευθυνούσης ἐπιτροπῆς, τῇ συστάσει δ' ἡμῶν παραταθείσης ἐπὶ ἕνα εἰσέτι μῆνα, πρὸς ὑποβολὴν δηλώσεων συμμετοχῆς εἰς τὸ Ἐκπαιδευτικὸν Συνέδριον καὶ ἀποστολὴν ἐκθεμάτων εἰς τὴν Σχολικὴν Ἐκθεσιν, ἐκρίναμεν εὐλογον, ἵνα ὑπομνήσωμεν ὑμᾶς τὸ καθήκον, ὅπερ ἔχῃτε νὰ μετὰσχῆτε τῶν συνεδρῶν τοῦ Συνεδρίου καὶ νὰ μερικθῆτε, ὅπως τὰ ὕψ' ὑμᾶς σχολεῖα ἀποστείλωσιν ἐκθέματα συμφώνως πρὸς τὰς ὁδηγίας, ἃς ἡ διευθύνουσα ἐπιτροπὴ ἐν καιρῷ ἐδημοσίωσεν, καὶ τὰς πληροφορίας, ἃς δύναται νὰ παράσχῃ πρὸς πάντα αἰτούντα.

«Ὡς εἶνε ἤδη γνωστὸν ὑμῖν, ἐν τῷ Συνεδρίῳ πρόκειται νὰ συζητηθῶσι θέματα μεγάλως ἐνδιαφέροντα τοῖς περὶ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐνδιατρίβοντα, παρέχεται δ' ἄλλως καὶ ἡ εὐκαιρία, ὅπως ἐπικοινωνήσωσι συναντώμενοι εἰς τὸ αὐτὸ οἱ διδάσκαλοι τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους μετὰ τῶν συναδέλφων αὐτῶν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων καὶ παροικιῶν. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπικοινωνίας πολλαπλῇ ἔσται ἡ ὠφέλεια.

«Ἡ δὲ Σχολικὴ Ἐκθεσις σκοπὸν ἔχει ὑποβοηθεῖσα τὸ ἔργον τοῦ Συνεδρίου οὐ μόνον νὰ ἐπιδείξῃ τὴν ἐκπαιδευτικὴν δρασίαν τοῦ ἑλλήνιστου καὶ νὰ καταστήσῃ καταδήλους τὰς ἐπικρατούσας μεθόδους τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ καὶ νὰ συντελέσῃ εἰς βελτίωσιν τῶν μὴ καλῶς ἐχόντων διὰ τε τῆς εὐγενοῦς ἀμίλλης καὶ διὰ τῆς μελέτης τῶν ὑποδειγμάτων, ὅσα ἐξ ἄλλων προηγμένων εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἔθων ἢ προσκομισθῶσιν εἰς ἴδιον τῆς Ἐκθέσεως τμήμα.

«Κατὰδὴλον λοιπὸν εἶνε τὸ κέρδος, ὅπερ θὰ καρπωθῶσιν οἱ χεῖρι τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου ἐργόμενοι καὶ ἐκ τῆς ταυτοχρόνου Σχολικῆς Ἐκθέσεως· περὶ τῆ δ' ἀποβαίνει πᾶσα περαιτέρω σύστασις, ὅπως κινήσῃ τὴν φιλοτιμίαν τῶν

λειτουργῶν τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδύσεως πρὸς ὧς οἶόν τε εὐπρόσωπον παράστασιν τῶν ὑπ' αὐτοὺς σχολείων εἰς τὴν Ἐκθεσιν ταύτην. Ἀς μὴ λησμονήσωσιν ὅτι ἡ Ἐκπαίδευσις παντὸς ἔθνους εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὸν ὅλον πολιτισμὸν αὐτοῦ, ἢ δὲ Σχολικὴ Ἐκθεσις θὰ χρησιμεύσῃ καὶ ὡς μέτρον τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ δὴ καθ' ἣν ὥραν παροξύνεται ὁ περὶ ἐκπολιτιστικῆς δυνάμεως τῶν διαφόρων ἔθνοτήτων ἀγὼν ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

«Ὅπως διευκολυνθῆ ὁ ἔτι μᾶλλον ἢ συμμετοχῇ ὡς πλείστον σχολείων, ἐντελλόμεθα ἰδιαίτως τοῖς κ. κ. Ἐπιθεωρηταῖς τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, ἵνα συγκεντρώσωσιν ἕκαστος ἐν τῇ ἑδρᾷ αὐτοῦ τὰ ἐκθέματα τῶν διαφόρων σχολείων τοῦ οἴκειου νομοῦ καὶ ἐκείθεν ἀποστείλωσι ταῦτα διὰ τῆς ὑπηρεσίας πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον, ἢ ἂν εὐθείας πρὸς τὴν διευθύνουσαν ἐπιτροπὴν, ἀφαιροῦντες πᾶν ὅτι ἂν κρίνωσιν ἐκ τῶν ἐκθεμάτων ἀνάξια ἀποστολῆς.

«Ἐπίσης κρίνωμεν σκόπιμον, ὅπως οἱ κ. κ. Ἐπιθεωρηταὶ ἀναγγείλωσι δι' ἐγκυκλίων πρὸς τὸ ὑπ' αὐτοὺς διδακτικὸν προσωπικὸν ὅτι χάριν τῶν μελῶν τοῦ Συνεδρίου αἱ σιδηροδρομικαὶ ἐταιρεῖαι Θεσσαλίας, Πελοποννήσου καὶ Ν. Δ. Ἑλλάδος καὶ αἱ ἀτμοπλοῖαι Νέα, Πανελληνίως, Τζῶν Μὰκ Δούαλ καὶ Παπαλεονάρδου ἠλάττωσαν κατὰ 50 ο/ο τοὺς ναύλους καὶ ὅτι ἡ ἐλάττωσις αὕτη θὰ γίνηται τῇ ἐπιδείξει τοῦ δελτίου Μέλους, δι' οὗ ἡ διευθύνουσα ἐπιτροπὴ ἐφοδιάζει πάντας τοὺς ἐγγραφομένους εἰς τὸ Συνέδριον.

«Πεποιθήμεν, ὅτι μετὰ ζήλου θέλετε ἐργασθῆ, ἵνα καὶ ἐκ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συνεδρίου καὶ ἐκ τῆς Σχολικῆς Ἐκθέσεως ἀποδειχθῆ, ὅτι οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐκπαιδύσεως κατ' οὐδὲν ὑπολείπομενοι τῶν ἀλλοτρίων συναδέλφων, ἀναλόγως τῶν μέσων, ἅτινα παρέχονται αὐτοῖς, εἶνε ἄληθῶς ἄξιοι τοῦ εὐγενεστάτου ἔργου, ὅπερ ἀνετέθη αὐτοῖς, τῆς ἀνατροφῆς πολιτῶν ὑγιῶν τὸ σῶμα, χρηστῶν τὴν καρδίαν καὶ ἐλευθέρων τὸ φρόνημα.»

Διὰ τῆς οὕτω δοθείσης παρατάσεως τῆς προθεσμίας πρὸς ἐγγραφὴν μελῶν ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ἀνῆλθεν εἰς 800 περίπου μέχρι τῶν τελευταίων ἡμερῶν τοῦ Ἰανουαρίου, τὰ δὲ ὑποβληθέντα ὑπομνήματα καὶ ἀνακρινόμενα εἰς 86.

Ἡ Διευθύνουσα Ἐπιτροπὴ ἀπεφάσισεν ὅπως αἱ μὲν συνεδριάσεις τοῦ Συνεδρίου γίνονται ἐν τῇ μεγάλῃ αἰθούσῃ τοῦ «Παρουαστοῦ» ἢ δὲ Ἐκθεσις γείνη ἐν τῷ Καταστήματι τοῦ Συλλόγου πρὸς διάδοσιν ὠφελίμων βιβλίων. Πρὸς τοῦτο εἰς τὸ Κατάστημα προσετέθη νέα πτέρυξ περιλαμβάνουσα δύο εὐρείας αἰθούσας ἵνα καταστῇ ἐπαρκὴς ὁ χώρος.

Ἐκ Γερμανίας, Σουηδίας, Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Αὐστρίας παρελήφθησαν ἤδη πλείστα ἐκθέματα, ἰδίως ἀνηρωμένοι πίνακες διδασκαλίας, γεωγραφικοὶ χάρται, βιβλία, δοκίμια φυσικῆς καὶ χημείας. Ἀναμένονται δὲ καὶ ἄλλα κατὰ γεωμέτρως πρὸς τὴν Ἐπιτροπὴν δηλώσεις.

Καὶ ἐξ ἑλληνικῶν χωρῶν ἤρχισαν ἀφικνούμενα σχολικὰ ἐκθέματα καθὼς καὶ ἐκ διαφόρων ἐκπαιδευτηρίων τῶν ἐπαρχιῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ καταστίζει καὶ ἴδιον τμήμα τοῦ παγκοσμίου παιδαγωγικοῦ τύπου.

Ἐνεκρίθη ὅπως γείνων δύο διαλέξεις κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Συνεδρίου: ἡ μὲν τοῦ κ. Βικέλα περὶ τῶν Σουηδικῶν σχολείων ἐξ ἰδίας ἐπισκέψεως, ἡ δὲ τοῦ καθηγητοῦ κ. Σάββα περὶ Σχολικῆς Ὑγιεινῆς. Ἀμφοτέρως τὰς διαλέξεις θὰ συνοδεύσῃ προβολαὶ ρωπεινῶν εἰκόνων.

Ἡ ἐπιτροπὴ μελετᾷ τὴν σύστασιν λαχείου τῆς Ἐκθέσεως, ἄνευ τινὸς κέρους αὐτῆς πρὸς τὸν σκοπὸν ὅπως πολλὰ τῶν σταλέντων ἐκ τῆς Ἀλλοδαπῆς ἐκθεμάτων μείνωσι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς πολύτιμα πρότυπα μιμήσεως.

Ἡ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΑΝΑ ΤΗΝ ΥΦΗΛΙΟΝ

Γερμανία.

Ἡ ἑτησία γενικὴ συνέλευσις τῶν Γερμανῶν διδασκάλων θὰ συνέλθῃ τὸ ἔτος τοῦτο εἰς Καϊνιγσβέργην τὴν 11—13 Μαΐου.

— Ἡ πόλις τοῦ Σαρλοττεμβούργου ἀνέθεσεν εἰς γυναῖκα ἱατρὸν τὴν ὑγιεινὴν ἐποπτεῖαν τῶν ἀνωτέρων παρθεναγωγείων.

— Καθ' ὅλην τὴν Γερμανίαν λειτουργοῦσι 3000 σχολικὰ ταμειεῦθρια ἐξ ὧν 1900 εἰς Πρωσσίαν.

— Εἰς τὰ 21 Γερμανικὰ πανεπιστήμια σπουδάζουσι 37881 φοιτηταί.

— Ὁ Γερμανικὸς Διδασκαλικὸς Σύλλογος ἀριθμεῖ 104369 μέλη.

— Τὸ πρῶτον διεθνὲς συνέδριον σχολικῆς ὑγιεινῆς θὰ συγκροτηθῇ εἰς Νυρεμβέργην τὸν προσεχῆ Μάρτιον τῇ προσκλήσει τοῦ Γερμανικοῦ Συλλόγου τῆς Σχολικῆς Ὑγιεινῆς. Ἡ κεντρικὴ ἐπιτροπὴ ἐπὶ τῆς ὁργανώσεως ὥρισεν ἀντιπρόσωπον αὐτῆς ἐν Ἑλλάδι τὸν καθηγητὴ κ. Σάββα.

Γαλλία.

Ὁ γαλλικὸς ἐκπαιδευτικὸς σύνδεσμος ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς κυβερνήσεως τὸν ἐπίσημον καθορισμὸν ἑορτῆς εἰς ἀνάμνησιν τῆς καθιερώσεως τῆς λαϊκῆς καὶ δωρεᾶν στοιχειώδους ἐκπαιδύσεως, ὡς τοιαύτην δὲ θεωρεῖ κατάλληλον τὴν 6]19 Ἰουνίου 1904. Ὡς γνωστὸν τὴν 19 Ἰουνίου 1872 ἐπεδόθη ἡ περίφημος ἀναφορὰ 1267267 Γάλλων, διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτησαν παρὰ τῆς Νομοθετικῆς Ἐξουσίας τὴν ὑποχρεωτικὴν ἐκπαίδευσιν.

— Τὸ παιδαγωγικὸν Μουσεῖον τῶν Παρισίων ὁργανώσῃ νέον τμήμα περιλαμβάνον ἔργα ἀναγόμενα εἰς τὴν ἐκτός τοῦ σχολείου καὶ μετὰ τὸ σχολεῖον ἀγωγὴν καὶ ἐκπαιδευτὴν.

Ἀγγλία.

Ἐκάθ' ἐσχάτως ἐν Λονδίῳ δημοτικὸν σχολεῖον περιεῖχον 2 χιλιάδας μα-

θητάς, ἐκ τῶν ὁποίων 689 ἐδιδάσκοντο εἰς τὸ τέταρτον πάτωμα. Εὐτυχῶς οὐδεὶς τούτων ἔπαθε. Χάρης εἰς τὴν ἐτοιμότητα τῶν διδασκάλων.

Ἑλβετία.

Αἱ σχολικαὶ ἀρχαὶ τῆς Ζυρίχης μελετῶσι τὴν οἰκοδομὴν νέων διδακτηρίων κατὰ τὸ σύστημα τῶν «περιπτέρων», δηλαδή κατανεμημένων εἰς μικρὰ χωριστὰ οἰκήματα, ἐν δὲ ἐκάστην τάξιν, ὅπως οἰκοδομῶνται ἀπὸ τινος τὰ νοσοκομεία. Τὸ σύστημα τοῦτο ἐφαρμόζεται ἤδη εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Γερμανίας, φαίνεται δὲ προωρισμένον ἂν ἀντικαταστήσῃ τὰ τέως γιγάντια σχολικὰ μέγαρα τὰ συγκεντροῦντα μέχρι καὶ 4 χιλιάδων μαθητῶν, ὡς ἐν Σουηδίᾳ καὶ Ἀμερικῇ.

Ἰταλία.

Ἡ Ἰταλία ἔχει 104 διδασκαλεῖα, (29 ἀρρένων καὶ 75 θηλέων) διὰ τὰ ὁποῖα δαπανᾷ ἐτησίως ὀκτὼ ἑκατομμύρια δραχμῶν.

— Πίος ὁ Γ' ἐπέστρεψεν εἰς τὰς ἀδελφὰς τοῦ Ἑλέου, αἵτινες ἀσχολοῦνται εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν, νὰ φοιτῶσιν εἰς τὰ Πανεπιστήμια. Ἦδὴ δύο ἀδελφαὶ ἐκ τοῦ μοναστηρίου τῶν Οὐρσουλινῶν εἰς τὸ Ἰνβρουκ, ἐνεγράφησαν εἰς τὴν σχολὴν τῆς πόλεως ταύτης. Δύο ἄλλαι ἀκολουθοῦσι τὰ μαθήματα τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Φριεβούργου ἐν Ἑλβετίᾳ.

Βέλγιον.

Ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς ἐν Λειψίᾳ τοῦ Βελγίου Διεθνούς Ἐκθέσεως τοῦ προσεχούς ἔτους 1905, ὁργανοῦται Διεθνὲς Συνέδριον τῆς Δημοτικῆς Ἐκπαιδύσεως τῆ πρωτοβουλία τοῦ Συνδέσμου τῶν Βέλγων δημοδιδασκάλων. Πᾶσα αἴτησις περὶ συμμετοχῆς ἀπευθύνεται πρὸς τὸν γραμματεῖα τῆς ὁργανωτικῆς ἐπιτροπῆς κ. M. P. Cnudde, διδάσκαλον εἰς Syngeu τοῦ Βελγίου.

Ῥωσσία.

Ὁ γενικὸς διοικητὴς τῆς Φιλανδίας ἔκλεισε 1500 δημόσια ἀναγνωστήρια ὡς παρέχοντα εἰς ἀνάγνωσιν ἐπικίνδυνα βιβλία.

— Ἐν Ῥώβῳ τῆς Ῥωσίας μικρὰ κόρη δώδεκα ἐτῶν περίπου, μαθήτρια παραθεναγωγείου τινὸς Ἰδρύσε σχολεῖον, τὸ ὁποῖον λειτουργεῖ κατὰ τὰς διακοπὰς χάριν τῶν ἀπόρων παιδῶν. Εἰς εὐρείαν αἰθουσαν τοῦ πατρὸς τῆς συναθροίζει μικρὰ ἄπορα παῖδα ἐγκαταλειμμένα εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ διδάσκει δωρεὰν εἰς αὐτὰ ὀλίγην ἀνάγνωσιν, γραφήν, ἐνίοτε δὲ καὶ ἀριθμησιν.

Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι.

Λειτουργοῦσιν εἰς ὅλον τὸν κόσμον 615 σχολεῖα κωφαλάλων μετὰ 4734 διδασκάλων καὶ 38722 μαθητῶν. Τὰ περισσότερα σχολεῖα ἔχουν αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς: 126 μετὰ 1347 διδασκάλων καὶ 10946 μαθητῶν, δευτέρα δὲ ἔρχεται ἡ Γερμανία: 99 σχολεῖα μετὰ 798 διδασκάλων καὶ 6497 μαθητῶν.

Ἰαπωνία.

Καὶ ἐν Ἰαπωνίᾳ ἡ μεγάλη διάδοσις τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως ἐπέφερεν ὀλέθριον διὰ τὴν νεολαίαν συναγωνισμὸν εἰς τὰ βιοποριστικὰ ἔργα καὶ ἔσχεν ὡς

συνέπειαν τὸν σχηματισμὸν τάξεως ἀέργων, καὶ ἀπόρων λογίων. Ἐκ τῶν ἀποφοιτησάντων πέρυσιν 470 φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου οἱ περισσότεροι μένουσιν ἄνευ θέσεως. Ἐφέτος 4500 νεαροὶ τελειόφοιτοι γυμνασίων ἐπέδωκαν ἀναφορὰν ὅπως προσληθῶσιν εἰς τὰ ἀνωτέρα Ἰαπωνικὰ ἐκπαιδευτήρια, ἀλλ' ἐξ αὐτῶν προσελήφθησαν μόνον 1500 διὰ τὴν ἔλλειψιν χώρου ἐν τοῖς Πανεπιστημίοις.

— Εἰς Τόκιον τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἰαπωνίας ὑπάρχει ἐξαιρετικὸν Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον. Τὸ Μουσεῖον τοῦτο εἶνε παράρτημα τοῦ ἀνωτάτου Διδασκαλείου τοῦ Κράτους, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐκπαιδεύονται διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι εἰς ἰδιαίτερα τμήματα. Τὸ Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον ἰδρύθη τὸ 1878. Κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1901 περιεῖχε 15136 ἀντικείμενα, ὃ δὲ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτῶν κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος ἀνῆλθεν εἰς 68399. Προορισμὸς αὐτοῦ εἶνε νὰ παρέχῃ εἰς τὴν μελέτην τῶν περὶ τὴν ἐκπαιδεύσιν ἀσχολουμένων πάντα τὰ διδακτικὰ ὄργανα τὰ ἐν χρήσει εἰς τὰ διάφορα πεπολιτισμένα κράτη. Ἡ δὲ βιβλιοθήκη του καὶ τὸ ἀναγνωστήριον χρησιμεύουσιν πρὸς πλουτισμὸν τῶν γνώσεων τῶν Ἰαπῶνων διδασκάλων. Τὸ Παιδαγωγικὸν Μουσεῖον τοῦ Τόκιου θεωρεῖται ὡς ἐν ἑκ τῶν ἀρίστων τοῦ εἴδους του καὶ λόγῳ πλοῦτου καὶ λόγῳ ὀργανώσεως.

ΝΕΑ ΒΙΒΛΙΑ

Βιβλιοθήκη Μαρασλή ἀρ. 214. Ὁ Ἀκάθιστος Ὑμνος, οἱ Ρῶς καὶ ὁ Πατριάρχης Φώτιος ὑπὸ *A. Παπαδοπούλου Κεραμῆος* — ἀρ. 215. Ἱστορία τῆς Ἰταλικῆς λογοτεχνίας ὑπὸ *A. Γάσπαρη μεταφρασθεῖσα ὑπὸ Ἀγγ. Βλάχου Τόμ. Β' τεύχος 5.* — ἀρ. 216. Περὶ τοῦ Ἀγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὑπὸ τοῦ *Μητροπολίτου Ἀρχαίου Βασιλείου.* — ἀρ. 217 - 218. *Amedée Thierry Ἱ-*

στορία τοῦ Ἀτιέλα καὶ τῶν Διαδόχων αὐτοῦ κατὰ μεταφράσιν *Σ.Ι. Βουτυρά.* — ἀρ. 219 Ῥωστικὰ Διηγήματα μεταφρ. ὑπὸ *Π. Λέφα* Ἀθῆναι. Τυπογρ. Σακελλαρίου 1903.

Ἵπουργεῖον τῶν Ἑσωτερικῶν, Βασιλικὸν Ἰατροσυνέδριον. Ὁδηγία πρὸς προφύλαξιν ἀπὸ τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν, ὑπὸ *Κ. Γ. Σάββα* Ἰατροσυνέδρου. Ἀθῆναι, Ἑθνικὸν Τυπογραφεῖον 1903.